

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram:
Lektorutdanning for trinn 8-13
Masteroppgave i lesevitenskap

Vårsemesteret, 2021

Forfatter: Louise Marie Høines

Åpen

Veileder: Marte Blikstad-Balas

Tittel på masteroppgaven: Retorikk i skolen. En studie av hvordan elever på Vg3 oppfatter retorikk.

Engelsk tittel: Rhetoric in school. A study of how students at Vg3 perceives rhetoric.

Emneord: Retorikk, retorikdidaktikk, kritisk tenkning, demokratisk dannelse, muntlig kompetanse, skriftlig kompetanse, Kunnskapsløftet (LK06) og (LK20), Vg3, Aristoteles.

Antall sider: 70
+ blanke sider, tabeller, figurer og vedlegg.

Stavanger, 11. mai 2021.

Retorikk i skolen

En studie av hvordan elever på Vg3 oppfatter retorikk

Masteroppgave i lesevitenskap

Louise Marie Høines

Sammendrag

Retorikk har hatt en viktig posisjon i skolen og i norskfaget siden Kunnskapsløftet i 2006 (K06), og ble ytterligere styrket ved dets revisjon i 2013 og i Fagfornyelsen i 2020. Retorikk er i dag tydeligst til stede i norskfaget der både den praktiske muntlige og den analytiske siden er representert (Bakken 2014, s. 15-16). I tillegg gir læreplanverkets grunnleggende ferdigheter alle fag ansvar for å utvikle de muntlige og skriftlige ferdighetene. Retorikk er dermed sentralt i skolen også utenfor norskfaget og de kompetansemålene som eksplisitt nevner ordet retorikk, da uttrykksformene skrift og tale er sentrale i retorisk kommunikasjon.

Forskning viser at vi vet noe om hvordan retorikk kan undervises i klasserommet, og hvilken forståelse elever har for bruk av retoriske begreper når de skal bruke retorisk teori i skriftlige retoriske analyser. Samtidig vet vi lite om elevers holdninger til retorikk. I denne masteravhandlingen har jeg derfor undersøkt nettopp dette gjennom følgende problemstilling: *Hvordan oppfatter elever på Vg3 retorikk?*

Forskningsprosjektet baserer seg på datamateriale fra 81 Vg3 elevers svar på et spørreskjema med både åpne og lukkede spørsmål. På bakgrunn av en deskriptiv analyse av dette datamaterialet er et av studiens hovedfunn at elevene forstår retorikk hovedsakelig som overtalelse og overbevisning. Det andre hovedfunnet er at elevene ser på retorikk som svært viktig og aktuelt, dels på grunn av at det bidrar til utvikling av muntlige og skriftlige ferdigheter, og dels fordi retorisk teori og analyse gjør dem mer bevisst på sin egen og andres språkbruk. Det tredje hovedfunnet er at retorikk oppleves som mest relevant innen norsk, engelsk og samfunnsfagene i skolen, noe som ikke er overraskende gitt at de også forbinder retorikk primært med overtalelse og overbevisning.

Totalt sett, kan det virke som elevene både har en positiv tilnærming til retorikk, bred kunnskap innen feltet, og god forståelse for dens relevans i ulike sammenhenger. Fordi elevene knytter retorikk primært til enten overtalelse eller overbevisning, og til tale og skrift, kan det likevel se ut som om det er behov for klare definisjoner av selve begrepet retorikk, og hvordan retoriske ytringer kan komme i ulike og varierte uttrykksformer i dagens komplekse samfunn.

Forord

Jeg vil med dette på det varmeste takke min veileder Marte Blikstad-Balas for all hjelp og veiledning. Takk for din tålmodighet, positivitet og inspirasjon. Takk for dine grundige tilbakemeldinger, motivasjon og raske svar på e-poster til alle tider. Jeg setter utrolig stor pris på at du gjennom prosessen har hatt troen på meg, og for at du har støttet meg og kommet med jevne dytt. Jeg blir stadig imponert over alt du kan, og setter enormt stor pris på at du har delt den kunnskapen med meg, og for at du har satt av så mye tid til denne oppgaven. Takk for at du har satt deg grundig inn i de problemene jeg har møtt på, og engasjert andre for å kunne gi meg best mulig veiledning. Takk for alle innspill, engasjement og positivitet!

Takk til Gunvald Dversnes som også har hjulpet meg mye. Takk for alle gode tips, spontane zoom-møter, og gode råd og hjelp. Takk for alt du har lært meg om masteroppgavens formaliteter og for hjelp med det tekniske ved spørreundersøkelsen. Takk for at du stadig har tilbudt meg hjelp gjennom hele dette året.

Takk til medstudenter som har gitt motivasjon og gode råd på veien.

Til slutt vil jeg takke alle respondentene og lærere som var villige og engasjerte for å gjennomføre spørreundersøkelsen. Jeg er veldig takknemlig for at dere har gitt meg raske og positive svar, og at elevene har svart så presist og godt som de har gjort. Tusen takk for alle gode bidrag!

Stavanger, mai 2021

Louise Marie Høines

Innhold

Sammendrag	5
Forord	7
Oversikt tabeller, figurer og vedlegg	12
1. Innledning	14
1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål	17
1.2 Bakgrunn	18
1.2.1 Tidligere forskning	18
1.2.2 Denne masteroppgavens bidrag.....	19
1.2.3 Retorikk i norskfaget	19
1.2.4 Retorikk i LK20.....	21
1.3 Masteroppgavens oppbygging	22
2. Teori	23
2.1 Ulike tilnæringer til retorikk.....	23
2.2 Retorikkbegrepet	23
2.2.1 Retorikkens bruksområder.....	27
2.3 Retorikk i Kunnskapsløftet.....	28
2.3.1 Analyse av retorikk i læreplanens grunnleggende ferdigheter	28
2.3.2 Analyse av retorikk i læreplanverket for Vg3	29
2.4 Retorikkundervisning	32
2.4.1 Kritisk tenkning	33
2.4.2 Demokratisk medborgerskap.....	35
3. Metode for de empiriske undersøkelsene	38
3.1 Kvantitativ metode	39
3.2 Kvalitativ metode	39
3.3 Hensikten med de empiriske undersøkelsene	41
3.4 Utvalg	41
3.4.1 Valg av informanter.....	41
3.5 Datamateriale.....	43
3.5.1 Planlegging for innsamling av data	43
3.5.2 Gjennomgang av undersøkelsens spørsmål.....	46
3.6 Personvern	48
3.7 Gyldighet og troverdighet.....	48
3.7.1 Validitet	48
3.7.2 Relabilitet	49
3.8 Begrensninger ved metoden	51
4. Resultater og analyse	53

4.1	Forskningsspørsmål 1: Hva mener elever i Vg3 at retorikk er, og hva tenker de om dens bruksområder?.....	53
4.1.1	Retorikk som overbevisning og overtalelse.....	53
4.1.2	Hvor og når mener elevene at man kan bruke retorikk?.....	54
4.1.3	Er retorikk aktuelt i dag?	56
4.2	Forskningsspørsmål 2: Hva tenker elevene om retorikk i skolen?	57
4.2.1	Elevene opplever at retorikk er viktig på grunn av dens overføringsverdi.....	57
4.2.2	Er retorikk primært forbeholdt norskfaget?.....	58
4.3	Forskningsspørsmål 3: Hvilken relevans opplever elevene at retorikk har for deres liv utenom skolen?.....	61
4.3.1	Retorikk er relevant for elevene.	61
4.3.2	Elevenes bevissthet rundt sin egen og andres påvirkning.	63
5.	Diskusjon av funn.....	65
5.1	Hva mener elever i Vg3 at retorikk er, og hva tenker de om dens bruksområder?	65
5.2	Hva tenker elevene om retorikk i skolen?	71
5.3	Hvilken relevans opplever elevene at retorikk har for deres liv utenom skolen?.....	75
5.4	Oppsummering av de mest sentrale funnene.....	78
5.4.1	Hovedfunn 1: Retorikk er overbevisning og overtalelse.	78
5.4.2	Hovedfunn 2: Retorikk bidrar til utvikling av muntlige og skriftlige ferdigheter.	78
5.4.3	Hovedfunn 3: Elevene mener retorikk er viktigst for fagene norsk, engelsk og samfunnsfag.....	79
6.	Konklusjon.....	81
6.1	Hvordan oppfatter elever på Vg3 retorikk?.....	81
6.2	Didaktiske implikasjoner: Hvordan gi elever en bredere og dypere forståelse av retorikk? .	82
6.3	Videre forskning.....	83
7.	Litteraturliste.....	85
8.	Vedlegg	88

Oversikt tabeller, figurer og vedlegg

Tabell

Tabell 1: Overgangen mellom undersøkelsen og forskningsspørsmål.....	48
--	----

Figurer

Figur 1: Fordeling i prosent av områdene elevene mener at retorikk er relevant.	55
Figur 2: Vurder hvor enig eller uenig du er i påstanden om retorikk: «Jeg synes at retorikk er aktuelt i dag». Fordelt etter prosent.....	56
Figur 3: «Mener du at man bør lære om retorikk på skolen?» Fordelt etter prosent.....	57
Figur 4: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å prestere bedre muntlig på skolen?» Fordelt etter prosent.	58
Figur 5: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å prestere bedre skriftlig på skolen?» Fordelt etter prosent.	59
Figur 6: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å prestere bedre i andre fag enn norsk?» Fordelt etter prosent.....	60
Figur 7: Fordeling i prosent av fag elever mener at retorikk er relevant for.....	60
Figur 8: Ta stilling til følgende påstand: «Jeg føler at det jeg har lært om retorikk på ungdomsskolen og videregående skole er relevant for meg». Fordelt etter prosent.	61
Figur 9: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å være bevisst på andres overtalende eller overbevisende språkbruk?» Fordelt etter prosent.	63
Figur 10: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å være bevisst på din egen overtalende eller overbevisende språkbruk?» Fordelt etter prosent.	63
Figur 11: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å uttrykke deg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen?» Fordelt etter prosent.	64

Vedlegg

Vedlegg 1: Avkrysningstest NSD.	88
Vedlegg 2: Spørreskjemaet i sin helhet.....	89
Vedlegg 3: Svar på spørreundersøkelse.	95

1. Innledning

Vi møter daglig en flom av informasjon fra mange forskjellige kilder, og i vårt komplekse samfunn står vi ovenfor valg som får konsekvenser for oss som enkeltmennesker eller for samfunnet. For å være bedre i stand til å kunne ta slike valg og delta som aktive og informerte borgere i et demokratisk samfunn, er kunnskap og ferdigheter innen retorikk viktig (Mork 2006, s. 127). Norskfaget har den primære oppgaven i skolen å ruste elevene til å kunne møte og å delta i et samfunn som legger vekt på demokrati og deltakelse, og der retoriske grep anvendes i ulike situasjoner og til ulike formål. Læreplanen legger derfor opp til at avgangselever i norsk skole skal ha rik kunnskap om, og høy kompetanse innen emnet. Denne masteroppgaven er derfor interessert i å finne ut hvordan elever i Vg3 forholder seg til retorikk.

En av grunnene til at jeg finner dette temaet interessant, er fordi vi vet lite om hva slags forståelse av retorikk elever har. Det vi imidlertid vet, er at retorikk hadde en svært begrenset plass i skolen før og på begynnelsen av 2000-tallet. I tillegg til at retorikk hadde en begrenset plass i norskfaget, ga lærebøkene et snevert bilde av hva retorikk er og innebærer. Retorikk ble i mange tilfeller direkte koblet til appellformene logos, etos og patos, og gjerne uten at disse ble videre kontekstualisert eller overført til andre områder enn taler og debatter. For å illustrere denne tendensen vil jeg vise et par konkrete eksempler fra *Signatur 3: norsk påbygging studiekompetanse*, en av lærebøkene som har vært brukt i Vg3 påbygning til generell studiekompetanse fra 2008. Denne læreboken er riktignok ikke utledet av gjeldende læreplan for 2020, men det er den pensumboken jeg selv hadde som elev på Vg4 påbygning til generell studiekompetanse. Dermed sier denne boken noe om hvordan de som har gått på skolen de siste årene har fått undervisning i retorikk gjennom lærebøker.

Bokens kapittel som omhandler retorikk, kommer så tidlig som i kapittel 2, og strekker seg over 23 sider. Kapittelet starter med å presentere de gjeldende kompetansemålene som er relevante for det aktuelle temaet. Retorikk blir definert som «læren om talekunst» og de første sidene forteller kort om retorikkens opprinnelse. Videre blir det forklart at de antikke begrepene har aktualitet også i det moderne kommunikasjons- og informasjonssamfunnet. Å ha rett ord til rett tid handler ifølge *Signatur* blant annet om å: «[...] lære å bruke ulike argumenter for å underbygge meninger, få mottakernes oppmerksomhet og påvirke dem. Vi kan også analysere andres tekster slik at vi forstår hvordan vi selv påvirkes. Vi kan lære å mestre og avsløre språket, og å oppdage og motstå overtalelsens kraft, og vi kan lære å selv være overbevisende» (Andresen, Holen, Kimestad, Larsen & Wergeland 2008, s. 22). Denne

bokas syn på retorikk er dermed kort fortalt at retorikk handler om å overbevise og påvirke andre, og å avsløre og å motstå overtalelse og påvirkning fra andre.

Når vi leser om retorikkens bruksområder, kan det se det ut til at retorikk er forbeholdt debatter: «I dagens mediesamfunn er retorikk aktuelt som aldri før. I debattprogrammer på TV og i radio, i politiske diskusjoner, i blogger, artikler og debattinnlegg prøver folk å overbevise andre om at de har rett» (Andresen et al. 2008, s. 23). Allerede på den andre og tredje siden i dette kapittelet har boken altså antydning at retorikk handler om det å overbevise noen om noe, og at det er forbeholdt debatter på ulike arenaer. På side fire følger en oppskrift med punkt for hvordan man kan lage en vellykket tale. Her introduseres flere antikke begreper og betydning av dem forklares, samt hvordan de fungerer eller bør brukes i en tale. Det blir presentert eksempler på hvordan man kan virke troverdig og overbevisende. Det som er bemerkverdig med disse, er at det er som tatt rett ut av en av Hitler sine taler. For å understreke dette er det i boken limt inn et svart-hvitt bilde av Hitler i en engasjert situasjon, midt imellom presentasjonen av de ulike argumentasjonsformene. Det bilde som da gjerne skapes, er at retorikk er manipulasjon og påvirkning med onde hensikter. På denne måten blir retorikkens kampaspekt den mest fremtredende. Det illustreres også hvordan Martin Luther King bruker virkemidler for å overbevise, men selv om han hadde en helt annen agenda enn Hitler med sine taler, blir kapittelets budskap det samme, nemlig at man kan bruke retorikk systematisk for å overbevise andre om noe gjennom taler og debatter.

Både Hitler, Churchill, John F. Kennedy og Martin Luther King får betydelig plass på de 23 sidene om retorikk i Signatur 3, og dette kan fort gi et inntrykk av at retorikk handler om hvordan taler kan manipulere oss på gode og onde måter. Kapittelets siste sider presenterer oppgaver og oppsummeringsspmåler om det elevene nå skal ha vært igjennom. Disse dreier seg følgerlig om begreper, teknikker, debatter og taler.

Denne boken sier riktignok ikke noe om hvordan elever i Vg3 i 2021 oppfatter retorikk, og i dag har vi både nye læreplaner og nye lærebøker som er utledet av disse. Likevel sier dette eksempelet noe om hvordan retorikk tidligere har blitt presentert i skolen. Behovet for retoriikkunnskaper, og en fornying av retorikken i skolen er dermed en nødvendighet. Elevene i skolen må lære at retorikk ikke bare er en aktivitet man aktivt trer inn i, i spesielle situasjoner og sammenhenger. Elevene må lære at retorikk heller ikke bare er til for å kunne avsløre en eventuell ny Hitler, eller hvorfor King fikk så stor oppslutning gjennom sin tale. Elevene må lære at retorikk er over alt, og utøves hele tiden, enten man er klar over det eller ikke. Ved nærmest å konsekvent referere til retorikk som taler eller debatter kan gjøre at

elevene ikke er observante på hvordan språk påvirker og brukes i alle små og store sammenhenger.

At retorikk ikke har hatt en betydelig posisjon i skolen frem til nyere tid, har imidlertid læreplanen for Kunnskapsløftet fra 2020 gjort noe med. I det reviderte læreplanverket fra 2020 har retorikk fått en såpass stor plass at temaet blir aktuelt til og med utenfor norskfaget i skolen. Men som antydnet over, kan tolkningene av de ulike kompetansemålene resultere i veldig forskjellige forståelser i lærebøker og undervisningsmåter. Det betyr at kompetansemål og faktisk læring potensielt kan inneha et stort sprik. Selv om vi har kompetansemål som legger føringer for hva undervisningen skal inneholde, kan selve undervisningen variere veldig mye, da læreplanene gir stor frihet i valg av undervisningsmetoder. Kunnskapsløftet av 2020 gir retorikk en større plass, og i den anledning ønsker jeg å undersøke hvordan elever faktisk forstår temaet. Hovedmålet med oppgaven er dermed å få en bedre forståelse eller innsikt i hvordan situasjonen er. Elever fra Vg3 skal ha vært igjennom alle kompetansemålene som læreplanen legger frem, og skal ifølge utdanningsdirektoratet inneha nødvendig mengde retorisk kompetanse for selvstendig å kunne møte det komplekse samfunnet som vi i dag er en del av, og derfor de jeg vurderer som mest egnet for denne studien.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Masteroppgavens overordnede problemstilling er da som følger: Hvordan oppfatter elever på Vg3 retorikk?

For å kunne undersøke denne problemstillingen har jeg utformet følgende tre forskningsspørsmål:

1. Hva mener elever i Vg3 at retorikk er, og hva tenker de om dens bruksområder?
2. Hva tenker elevene om retorikk i skolen?
3. Hvilken relevans opplever elevene at retorikk har for deres liv utenom skolen?

Gjennom denne problemstillingen med tilhørende forskningsspørsmål er målet mitt med masteravhandlingen å undersøke Vg3 elevers oppfatning av retorikk, uten at jeg selv har studert hvilken undervisning de har fått. Gjennom forskningsspørsmålene er jeg først og fremst interessert i å finne informasjon om hvordan elevene forstår retorikk, ikke å vurdere deres kunnskap eller å avdekke deres mangel på kunnskap. Det første forskningsspørsmålet spør derfor hva elever mener at retorikk er og hva de tenker om retorikkens bruksområder. Her er jeg ikke interessert i å teste elevenes svar opp mot en fasit. Grunnen til at dette spørsmålet er viktig å kartlegge, er fordi det finnes så uendelig mange definisjoner og teorier om hva retorikk er, samt ulike meninger om hvor og når man kan bruke retorikk. Det ville derfor være interessant å se hva som er den gjengse oppfattelsen blant elevene, noe som gjerne illustrerer hvilken del av retorikken som er den primære for deres forståelse.

Svarene på første del av forskningsspørsmål nummer en, vil i tillegg tydeliggjøres gjennom svarene på andre del av det samme forskningsspørsmålet. Det er fordi elevenes forståelse for når man bruker retorikk, også sier noe om hvilken forståelse de har av retorikk. Det ville for eksempel vært nærliggende for en person som mener at retorikk er forbeholdt taler og debatter, å også mene at retorikk først og fremst er overtalelse og overbevisning.

På forskningsspørsmål nummer to ønsker jeg å undersøke om elevene mener man bør lære om retorikk på skolen, om de synes det er gøy å lære om retorikk, og i hvilken grad de opplever at de har lært mye og kan mye om retorikk. Forskningsspørsmål nummer tre forsøker å kartlegge hvordan elevene vurderer retorikkens overføringsmuligheter til deres eget liv. Altså i hvilken grad elevene tror at de kommer til å bruke det de har lært om retorikk i skolen, i deres egen hverdag. Tenker elevene for eksempel at retorikk henger sammen med medborgerskap, eller at retorikk kun er noe man lærer om og bruker i norskfaget? Samlet sett kan disse tre forskningsspørsmålene si noe om hvilken side av retorikken som er den mest fremtredende i

elevenes oppfattelse, og hvordan de selv ser på retorikk når de går sitt siste år i videregående skole.

1.2 Bakgrunn

1.2.1 Tidligere forskning

Retorikk er et allment kjent og dagsaktuelt tema, som det er skrevet utrolig mye litteratur om. Faget har fått stor oppslutning den siste tiden, og retorikkens potensiale aktualiseres som aldri før på dagens mange samfunnsområder. Den som kanskje i størst grad har tatt for seg emnet retorikk i skolen i moderne tid her i Norge, er førsteamanuensis i norskdidaktikk ved institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Jonas Bakken. Bakken er kjent innen faget retorikk og har gitt ut flere bøker om retorikkens plass i skolen. Selv om han har skrevet mye om retorikdidaktikk, er utgangspunktet hans ofte lærerperspektivet. Gjennom hans verk *Retorikk i skolen* lærer man hvordan man kan drive retorikkundervisning på en hensiktsmessig og klar måte, gjennom blant annet undervisningsmaler eller analysemodeller. Selv om vi har mye god litteratur om hvordan lærere kan undervise om retorikk, vet vi lite om elevers holdninger til ulike aspekter ved retorikken, til dens oppgave i skolen og potensiale i hverdagen.

En studie som er gjort i forbindelse med en masteroppgave i 2020, tok for seg elevenes forståelse og bruk av retoriske begreper når de skal bruke retorisk teori i skriftlige retoriske analyser. Emilie Skog Flotvik ba tre Vg3 klasser på studiespesialiserende utdanningsprogram på samme skole om å skrive en retorisk analyse. Studiens funn viser at elevene sannsynligvis har en forståelse av retorisk teori som er både fjern og nær fra det teorien tilsier. Flere av elevene er dermed usikre på hvordan de selv forstår begrepene, og den ulike forståelsen de har preger følgelig hvordan de bruker begrepene. Flotvik konkluderer med at det er behov for klare definisjoner av retoriske begreper, en sammenhengende og kontinuerlig opplæring i retorikk, og at tematikk spiller en viktig rolle i skrivesituasjonen for elever (Flotvik 2020, s. 5).

Selv om mange er opptatt av retorikk og hvordan en best kan gi elevene retorisk kompetanse, er det gjort få studier rundt elevers forhold til retorikk. Man vet ikke sikkert om elever under gjeldende læreplanverk føler at de lærer noe nyttig, hvorvidt de tror retorikk har noen relevans for sitt videre liv, eller om de i det hele tatt opplever retorikk som noe interessant eller viktig.

1.2.2 Denne masteroppgavens bidrag

I denne masteroppgaven ønsker jeg å bidra med kunnskap innen forskningsfeltet som dreier seg om elevers posisjon i retorikkopplæringen. Studiens hensikt er dermed å undersøke hvordan avgangselever forstår fenomenet retorikk og å kartlegge holdningene deres til temaet. Gjennom dette prosjektet er målet å supplere tidligere forskning med et perspektiv som muligens ikke har fått den plassen den trenger.

Selv om det er gjort mye forskning på retorikk, og skrevet mye om selve emnet, er det så vidt meg bekjent likevel begrenset forskning om det spesifikke temaet som dreier seg om elevers forståelse av retorikk. Man kan undervise på mange måter, og mye kan være hensiktsmessig, men å vite hvordan elever, de man faktisk underviser for, forstår temaet, kan bidra til å gi lærere en bedre forståelse for hvordan undervisning kan gi størst mulig utbytte.

Denne masteravhandlingen skiller seg dermed fra tidligere forskning på visse områder. Samtidig som studien er preget av en bestemt forståelse av retorikk, søker den å finne elevers genuine forhold til temaet. På denne måten kan studien kaste lys over et område som jeg tenker at det er viktig for lærere å ha kunnskaper om. Dersom vi vet noe om hvordan elever oppfatter retorikk, kan det bli lettere å legge opp undervisning som passer elevene fordi den tar utgangspunkt i elevene. Jeg tror at slik kunnskap kan bidra med større bevissthet rundt hvordan elever lærer, og hvordan de kan bruke språket til å kommunisere effektivt, argumentere saklig og delta i et demokratisk samfunn. Dette prosjektet kan da supplere tidligere forskning med kunnskap om hvordan situasjonen er, og om det eventuelt kan være hensiktsmessig å se på retorikkundervisning med nye øyne.

1.2.3 Retorikk i norskfaget

Retorikk er forholdsvis nytt som tema i skolen og som vitenskap. Tradisjonelt sett er retorikk egentlig et veldig gammelt fag, og faktisk et av de første man begynte å studere som greker i antikken. Den tradisjonelle formen for retorikk fokuserte i stor grad på å utvikle gode talere og skrivere, og man anvendte ulike teknikker for å overtale en folkemasse i politiske og juridiske spørsmål (Bakken 2014, s. 19-20). Ifølge Kjeldsen kom retorikken tilbake på midten av 1900-tallet. Denne gang kom faget i en ny form og ble en akademisk disiplin. Denne formen blir kalt moderne retorikk og skilte seg fra den klassiske retorikken ved å fokusere på hvordan retorikk er en forutsetning for muntlig kommunikasjon. Det ble dermed drevet forskning på hvordan mennesker faktisk kommuniserer med hverandre (Kjeldsen 2015, s. 53).

I norsk skole kom også retorikken sterkt tilbake, og tar nå stor plass i norskfaget. Denne tilbakekomsten kan også i tråd med vitenskapen, blant annet ha funnet sted fordi man så retorikk på en ny måte, og da spesielt retorikkens potensiale i en moderne og stadig mer digitalt voksende verden. Med innføringen av Læreplanverket for Kunnskapsløftet i 2006 (LK06) ble retorisk analyse gjort til en del av norskfaget på Vg3. På dette tidspunktet var det kun den analytiske siden av faget som var representert: elevene skulle lære å gjøre retoriske analyser av skriftlige og sammensatte tekster som i aviser, på TV eller på internett (Bakken 2014, s. 11). Retorikken bidro da med kritiske og avslørende former for tekstanalyse, der elevene skulle vise hvordan tekster påvirker oss, og analysene skulle kunne ut i en vurdering av tekstene. Målet med retoriikkundervisning var altså at elevene skulle lære å avdekke påvirkning, manipulasjon og skjult argumentasjon i medietekster og overtalende tekster som reklamer og leserinnlegg (Bakken 2014, s. 79).

Ved revisjonen av norsklæreplanen fra 2013 fikk imidlertid retorikken en større rolle. Denne revisjonen ga plass til praktisk muntlig retorikk, og dermed ble også den pedagogiske siden tatt med. Her fikk man kompetansemål som sa at elevene skulle ta i bruk retoriske begreper når de holdt muntlige presentasjoner, og med det skulle elevene vise at de hadde forstått retoriske grep (Bakken 2014, s. 15-16).

Det reviderte læreplanverket fra 2020 forsterket retorikkens plass ytterligere. Retorikken er i dag tydeligst til stede i norskfaget, hvor den har fått to primære bruksområder:

1. Elevene skal bruke retorikk til å analysere, tolke og reflektere over ulike typer tekster.
2. Elevene skal trekke vekslers på retorisk kunnskap når de selv skal overbevise andre gjennom språket, blant annet når de deltar i diskusjoner og holder muntlige presentasjoner.

Retorikk har i dagens skole derfor to primære bruksområder: den analytiske siden og den praktiske siden. Den analytiske siden av retorikk som går ut på at elevene skal bruke retorikk til å analysere, forklare og vurdere ulike typer tekster, begynner allerede på ungdomstrinnet og strekker seg helt frem til Vg3. Når elevene forlater videregående skole, skal de være i stand til å utføre retoriske analyser, som er en hyppig oppgave gitt til skriftlig avgangseksamen (Bakken 2020, s. 11-12). Den praktiske siden skal være til stede på alle trinn ved at elevene diskuterer og holder muntlige presentasjoner i ulike sammenhenger. Felles for de to sidene ved retorikk er at man skal gå dypere inn i retorikken for hvert trinn.

1.2.4 Retorikk i LK20

Det reviderte læreplanverket fra 2020 sørger også for at retorikk strekker seg langt utover norskfagets grenser. Det er ikke bare de kompetansemålene som eksplisitt nevner ordet retorikk som kan bidra til å øve opp retoriske ferdigheter. Muntlig og skriftlig kommunikasjon spiller en avgjørende rolle i læringsarbeidet i alle skolefag, og helt siden innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 skal alle fagene bidra i utviklingen av elevenes grunnleggende ferdigheter i skriftlig og muntlig kommunikasjon. Her vil retorikken ha mye å bidra med. Både ved å gi elever en bedre forståelse for hvordan kommunikasjon foregår, og ved å stille opp helt konkrete retningslinjer for god kommunikasjon (Bakken 2020, s. 12).

I tillegg innfører læreplanene i 2020 såkalte tverrfaglige temaer i den overordnede delen av læreplanen. Disse er underordnede prinsipper for læring, utvikling og dannelse. Her finnes det tre tverrfaglige temaer: folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling. Disse temaenes funksjon er at de skal gå på tvers av fagene. Altså skal elevene lære kompetanser innen disse tre temaene gjennom alle fag, hvor de skal samarbeide og finne løsninger på ulike problemstillinger. På denne måten skal elevene se sammenhenger på tvers av fag (KD 2017, s. 13). Det tverrfaglige temaet «demokrati og medborgerskap» har en viktig relasjon til retorikk. Det er blant annet gjennom retorikk elevene lærer å være demokratiske medborgere som ytrer sin mening, og innføringen av dette tverrfaglige temaet gjør da at retorikk får en utvidet oppgave og går på tvers av fagene. Det betyr at retorikk ikke lenger er forbeholdt norskfaget, men blir en kommunikasjonsform som angår alle fag. Denne styrkingen av retorikk bidrar til store muligheter for en mer dynamisk retorikkundervisning enn den man tidligere har hatt muligheten til på grunn av retorikkens begrensede plass innenfor norskfaget.

I tillegg inneholder de nye læreplanene et verdigrunnlag der blant annet «kritisk tenkning og etisk bevissthet» skal være et av de grunnleggende fundamentene for opplæringen. Kritisk tenkning går ut på å bruke fornuften på en undersøkende og systematisk måte i møte med konkrete praktiske utfordringer, fenomener, ytringer og kunnskapsformer (KD 2017, s. 7). Retorikk blir aktuell i relasjon til kritisk tenkning fordi retorikken tilbyr teknikker, begreper, metoder, og andre språklige verktøy for å kunne forstå, undersøke og arbeide kritisk med ulike utfordringer.

Retorikk blir aktuelt gjennom det å lære elevene å bli demokratiske medborgere og kritiske tenkere, og kan dermed bidra til at elevene ser retorikkens potensiale også utenfor norskfaget. På denne måten kan elevene få en bedre forståelse for at retorikk er en kommunikasjonsform

som man selv og andre utfører konstant, og at retorikk har en praktisk og høyst dagsaktuell funksjon. Gjennom arbeid med retorikk som tar utgangspunkt i demokrati og medborgerskap, kan elevene lære å håndtere meningsbrytninger, respektere uenighet og øve opp evnen til å tenke kritisk (KD 2017, s. 14). Slik kan retorikk bidra til å skape engasjement, og ruste elevene til å møte et demokratisk samfunn som vektlegger verdier som blant annet ytringsfrihet, rettigheter og politisk deltakelse. Gjør undervisningen dette, bidrar den med en viktig side ved skolens demokratiske dannelsesoppdrag (Skjelbred 2014, s. 103).

1.3 Masteroppgavens oppbygging

Masteroppgaven er delt inn i åtte kapitler. I kapittel 2 vil begrepet retorikk bli nærmere utforsket, både som tema i samfunnet og som tema i skolen. I tredje kapittel vil det metodiske rammeverket bli gjennomgått, hvilket innebærer prosjektets forskningsdesign og valg av informanter. Her vil jeg gjøre rede for forskningsprosjektets planlegging og gjennomføring av datainnsamling, samt min bruk av spørreskjema og personvern. Avslutningsvis i dette kapitlet vil jeg redegjøre for oppleggets gyldighet og troverdighet, samt begrensninger ved metoden. I 4. kapittel presenteres resultater, og funn vil bli analysert. I kapittel 5 vil funnene diskuteres i lys av de teoretiske perspektivene fra kapittel 2. Funnene vil diskuteres gjennom de tre forskningsspørsmålene, før en oppsummering av studiens tre hovedfunn. Kapittel 6 inneholder konklusjon og didaktiske implikasjoner. Masteravhandlingen avsluttes med forslag til videre forskning. Kapittel 7 inneholder oppgavens litteraturliste, og i kapittel 8 finnes forskningsprosjektets vedlegg.

2. Teori

I dette kapittelet vil jeg gå nærmere inn på teoretiske tilnærminger til retorikkbegrepet. Jeg går først inn på ulike tilnærminger til retorikk, og hvordan ulike teoretikere ser på begrepet.

Senere vil jeg forklare hvordan jeg selv bruker begrepet retorikk, og hva forskningen sier om retorikkens plass i undervisningen. Til slutt vil jeg knytte retorikk opp mot demokratisk dannelse og kritisk tenkning i undervisningssammenheng.

2.1 Ulike tilnærminger til retorikk

Bakken (2020, s. 18-19) stiller opp flere betydninger av retorikk som er utbredt i dagens samfunn. Den første er retorikk som overtalende språkbruk, den andre om faget der man forsker og underviser i overtalende språkbruk, og den tredje er en lærebok i dette faget. I tillegg kan en moderne forståelse av begrepet ha gitt retorikk en fjerde betydning. I dagens politiske samfunn brukes begrepet gjerne som en nedsettende betegnelse på sleipe argumenter, språklig manipulasjon eller tomme ord. Altså ikke et syn på retorikk som strukturert og planlagt bruk av språk for å overbevise og for å tenke klart og tydelig, men som knep for å knuse motstanderen. Denne betydningen av begrepet gjør at retorikk forstås som overfladisk, og beskyldes for å legge større vekt på overtalelsesstrategier og elegante formuleringer enn på selve substansen man snakker om.

2.2 Retorikkbegrepet

For å kunne forstå hvilke tanker elever i Vg3 har om retorikk, vil det være nødvendig å se nærmere på hva noen teoretikere sier om retorikkens plass og bruksområder i skolen og i samfunnet, og studere hvordan retorikk blir fremstilt i Kunnskapsløftet. I det følgende vil jeg derfor se nærmere på selve retorikkbegrepet.

Det er stor uenighet om hvordan man skal tolke retorikkbegrepet, og det finnes ikke ett enkelt svar på hva retorikk er. En definisjon som de fleste forskere imidlertid synes å være enige om er som følger: «en retorisk ytring er skapt av mennesker for mennesker» (Kjeldsen 2015, s. 15). Det er dessverre så langt vi kommer før enigheten slutter. I det følgende vil jeg derfor trekke frem fem teoretikere som har noe ulikt syn på hva retorikk er.

Aristoteles representerer den klassiske retorikken, og mener at fagets opprinnelse skyldes et behov for en metodisk fremgangsmåte for å systematisere de argumentene man mer eller

mindre fremsetter konstant. Han skriver at alle mennesker forsøker å prøve holdbarheten i et argument, selv fremsette ett, og å forsvare seg eller anklage en annen. Dermed kan retorikk enkelt sagt forklares som læren om å argumentere (Aristoteles 2006, s. 21).

Bakken forklarer i sin *Retorikk i skolen* (2020, s. 11) at overtalelse er noe av det første vi mennesker lærer. Vi bruker stemmen vår til å påvirke menneskene omkring oss til å oppfylle våre ønsker. Et viktig poeng er at på norsk har imidlertid ordene overbevise og overtale en noe ulik betydning. Mens overbevise er å bruke språket slik at noen frivillig har endret tankesett og sluttet seg til andres meninger, er overtalelse å mer motvillig gå med på det andre sier, uten at man egentlig er helt enige. Det disse to ordene imidlertid har felles, er at begge betegner måter å bruke språket på som endrer andres måte å tenke og handle på (Bakken 2020, s. 17). Totalt sett mener Bakken at retorikk er overbevisende og overtalende språkbruk, og de strategiene som blir tatt i bruk i ulike sammenhenger for å oppnå bestemte mål.

Jens E. Kjeldsen (2014a, s. 9) sier noenlunde det samme der han forklarer at «retorikk er handling gjennom kommunikasjon». Denne definisjonen legger imidlertid vekt på at retorikk først og fremst er en *praksis* som vi alle utfører nærmest konstant, og denne praksisen er dermed mer enn bare en talekunst. Selv om Kjeldsen frekvent bruker den høytidelige formen «å tale» legger han vekt på at overtalelse er et sentralt element i menneskelig samhandling, og fundamentalt grunnleggende for mennesker i ethvert sosialt samfunn.

En som sammen med de foregående teoretikerne også mener at retorikk handler om påvirkning, er retoriker Hans-Ivar Kristiansen. Han ser på retorikk som særdeles viktig for det samfunnet vi nå lever i. Han sier at retorikk er kraftfullt og målrettet bruk av språket for å påvirke andre menneskers adferd. Det er ved hjelp av språket vi får størst makt når vi vil påvirke andre. Behovet for denne typen retorikk bør derfor være viktigere enn noen gang, da vårt samfunn er blitt mer uoversiktlig, mer teknologisk komplisert og mindre tilgjengelig for de aller fleste (Kristiansen 2005, s. 16).

Når dagens samfunn preges av påvirkning gjennom ulike medier i den grad det gjør, er det også viktig at skolens elever lærer hvordan påvirkning fungerer. Thorvaldsen (2015, s. 276) forklarer i denne sammenheng at muntlig kommunikasjon er viktig i skolen og at retorikken kan bidra med fagbegreper og råd som gjør talere mer bevisst på de virkemidler og argumenter de bruker. Han poengterer samtidig at retorikken tradisjonelt var undervisning rettet mot politiske taler, rettssaker og ulike former for seremonielle taler, men refererer til

Aristoteles som sier at folk flest driver med slike ting enten helt usystematisk eller på grunnlag av innarbeidet rutine.

Altså er de fleste enige om at retorikk er språkhandlinger som er viktig i dagens samfunn fordi retoriske talehandlinger påvirker andre menneskers adferd. Samtidig presiserer Kjeldsen og Thorvaldsen at retorikk er en praksis som vi utfører nærmest hele tiden, mens de øvrige legger vekt på at retorikk er planlagt og strategisk bruk av språket for å oppnå ulike ting. En samlet definisjon kan være at retorikk er organisering av språkbruk med visse formål. Selv om man i mange tilfeller bruker retorikk som planlagte og strategiske trekk i store taler og politiske diskusjoner, understreker Kjeldsen at retorikken også er noe man bruker hele tiden, enten man er klar over det eller ikke. Når man bruker retorikk, presenterer man altså noe i et spesielt lys, og retorikk kan dermed dreie seg om mer enn bare de ordene som blir sagt og måten de blir sagt på. En retorisk ytring er på denne måten et utløp for individets tanker, meninger, erfaringer og personlig overbevisning.

Kjeldsen (2014a, s. 10) forklarer videre at retorikken ofte blir fremstilt noe feilaktig. I de mange lærebøkene og håndbøkene som finnes om retorisk teori og retorisk praksis, får man ofte et snevert bilde av retorikken som et enkelt kommunikasjons håndverk. Lærebøkene gir oss teorier og begreper, og håndbøkene gir oss regler og råd. Samlet sett kan dette skape et bilde av at retorikk er pyntet og overfladisk språkbruk, manipulasjon og maktmisbruk, eller regler og antikke begreper. Som tidligere presentert, mener flere teoretikere at retorikk er grunnleggende i menneskers sosiale samfunns liv, og slike lærebøker og håndbøker kan da muligens fremme en side av retorikken som ikke nødvendigvis er representativ for retorikkens mangfoldighet, og maler dermed et ufullstendig bilde av retorikken. Under overflaten er retorikk mye mer enn den forståelsen man gjerne får gjennom slike bøker, og den er minst like relevant i våre dager som i antikken. Retorikken angår alle, fordi det er en menneskelig praksis og et vesenstrekk ved mennesket.

Opgavens utgangspunkt er dermed at retorikk er mangfoldig, retorikk er over alt og retorikk er viktig. Både kunnskaper om og kunnskaper innen retorikk er verdifullt, og argumenterende språkbruk er essensielt for å kunne leve et sosialt liv i ethvert samfunn. Først og fremst er retorikk språkbrukslære. Å ha kunnskaper om hvordan språk fungerer og har innvirkning i enhver kontekst, og å være klar over hvordan man selv og andre bruker språket for å påvirke mennesker, er svært fordelaktig for å kunne delta i et sosialt samfunn. I tillegg til at retorikk er

handling gjennom kommunikasjon, gir det å argumentere en mulighet til større presisjon i tankene og bedre struktur og grep om kunnskapen (Kjeldsen 2014b, s. 30).

Ved å tenke gjennom hvordan man legger frem en sak, muntlig så vel som skriftlig, kan retorikken hjelpe med å reflektere over blant annet struktur, innhold, argumenter og motargumenter. På denne måten kan retorikken bidra med større bevissthet rundt seg selv og andre i ulike relasjoner, samt at man får større nøyaktighet i sine meninger og utsagn. I tillegg gir retorikken teknikker for å kunne diskutere rolig og saklig, og tilbyr flere hjelpemidler for å kunne tale klart og hensiktsmessig. Retorikk er en vitenskap, men også en kunst, der man må lese sosiale prosesser for å kunne forstå og bruke den aktuelle situasjonen på riktig måte for å nå frem. Retorikk er en form for kommunikasjon, altså en sosial aktivitet eller en prosess som går ut på å fremsette og begrunne eller tilbakevise ett eller flere standpunkter (Igland og Sundby 2012, s. 124).

Igland og Sundby forklarer at retorikk i vår kultur ofte blir forstått som noe man bruker for å forsvare seg, og som angrep for å knuse andres argumenter. Dette gjør at man ofte tenker at argumentasjonens utfall blir å vinne eller tape en debatt, og retorikkens kampaspekt blir på denne måten det mest fremtredende ved denne kommunikasjonsformen (Igland og Sundby 2012, s. 125). Målet med å bruke retorikk i debatter er ikke å knuse andres argumenter og å vinne en sak, men å fremme sin sak på en hensiktsmessig måte, etablere felles forståelse for hverandres synspunkter, og respektere dem. Derfor bør elever i skolen lære å diskutere med hverandre og legge frem saklig argumentasjon, der respekt for alle parter er en forutsetning. Da vil retorikken bidra med å styrke den språklige selvtilliten og danne demokratiske medborgere som ytrer sin mening og deltar i samfunnet.

Et annet viktig poeng med retorikken er at vi argumenterer av mange grunner, på mange måter og med ulike og ofte overlappende formål. Man argumenterer gjerne i hverdagen for å avklare og oppklare en bestemt situasjon eller posisjon, overtale eller overbevise andre, løse et problem eller komme frem til enighet, skape og befeste egen identitet, underholde eller gi utslipp for frustrasjoner, følelser og halvformulerte tanker. Altså handler ikke retorikk utelukkende om selvforsvar av egne standpunkter og å bekjempe andres motargumenter, men har også mer harmoniserende dimensjoner. Retoriske kontekster trenger ikke nødvendigvis å ha seier eller tap som utfall, den kan både ha kompromiss, avklaring og oppklaring som utfall. Til dette trengs det evne og vilje til refleksjon og kritisk tenkning. Er målet å komme frem til

enighet og felles forståelse, er forhandling en mer passende beskrivelse enn kamp (Igland og Sundby 2012, s. 125).

Når man i slike debatter skal etablere gjensidig respekt og forståelse, handler retorikken om å avdekke hva som er premisset som er lagt til grunn. Da flytter man fokuset fra overfladiske overbeviselsesteknikker til selve kjernen i saken. Charlotte Jørgensen og Merete Onsberg forklarer i sin *Praktisk argumentasjon*, at all argumentasjon forutsetter tvil. Et argument skal ta utgangspunkt i gode premisser slik at belegget kan fungere som en støtte for påstanden (Jørgensen & Onsberg 2008, s. 11). Basert på påstand og belegg har argumentasjonen et mål, dette målet er utledet av premisset til den som uttaler seg. Om man da lar seg overbevise eller overtale kun på grunnlag av den talende sin troverdighet, har man ikke vurdert om man er enig i det grunnleggende premisset. Ved å studere den retoriske handlingens premisser, kan man få innsikt i hvilke tanker, ideer, ideologier og holdninger som råder i ulike tekster og taler, og finne ut hvordan man selv stiller seg i forhold til dette.

Retorikk handler ikke bare om ulike teknikker for å overbevise, men også hvordan ulike mennesker taler og skriver slik at det blir en forutsetning at vi aksepterer premisset. I en større samfunnskontekst kan retorikk handle om hva som får lov å dominere og bli fremstilt som overordnet, hvilke verdier og ideologier som får lov å råde. Det blir med andre ord villedende å fremstille retorikk kun som ulike teknikker avsendere bruker i ulike utsagn. Retorikken går så dypt som å finne ut hva som er premisset i det som blir fremstilt, slik at hver enkelt kan vurdere om de er enige eller uenige i det helt grunnleggende hos den talende. Å kun fokusere på overfladiske overbeviselsesteknikker kan gjøre at man ikke blir bevisst premisset som ligger til grunn. Ved at retorikk i skolen bidrar til at elever ser denne siden ved retorikk, kan de lære at retorikk er mer enn antikke begreper man bruker for å overtale mennesker til å være enige med seg selv, men helt grunnleggende for de tanker og meninger man selv og de rundt oss har.

2.2.1 Retorikkens bruksområder

Retorikkens bruksområder er mange. Den gjengse oppfattelsen er kanskje at retorikk er forbeholdt politikk, rettssaker og taler. Flere forbinder gjerne retorikk i moderne tid med politisk maktmisbruk og manipulasjon, eller sleipe triks i reklamer eller debattinnlegg. Jeg vil påstå at retorikk har betydelig større bruksområde i dagens samfunn enn dette. Retorikk er

nyttig både for individet og for samfunnet. Den enkelte kan bruke retoriske ferdigheter til egne formål, som for eksempel å styrke den språklige selvtiliten slik at de kan gjøre sin mening hørt. Det å tale hensiktsmessig kan være avgjørende både i skolegang og i studier, og det samme gjelder i arbeidslivet. Å være klar over hvordan språk fungerer og påvirker, samt å kunne ordlegge seg hensiktsmessig i skriftlige sammenhenger, kan være en stor fordel i hverdagen. Ikke minst er retorikken viktig for demokratiet, som er avhengig av at borgerne er i stand til å delta aktivt i den offentlige debatten (Thorvaldsen 2015, s. 278).

2.3 Retorikk i Kunnskapsløftet

LK06, som er det kunnskapsløftet som undervisning i Vg3 fortsatt skal ta utgangspunkt i, består blant annet av generell del, prinsipper for opplæring og læreplaner for fag. Læreplanene angir formål, hovedområder, omtale av grunnleggende ferdigheter, kompetansemål og bestemmelser for sluttvurderinger i faget. Siden læreplanen er styrende for hvilken plass retorikk har i skolen, og i stor grad angir hvordan retorikk skal være en del av undervisningen i praksis, ønsker jeg å gå noe i dybden på læreplanen. I denne delen vil jeg derfor analysere hvordan retorikk kommer til uttrykk i de grunnleggende ferdighetene og i kompetansemålene i norsk for Vg3.

2.3.1 Analyse av retorikk i læreplanens grunnleggende ferdigheter

Alle fag i skolen har siden Kunnskapsløftet i 2006 et uttalt ansvar for å bidra til å videreutvikle grunnleggende ferdigheter i skriftlig og muntlig kommunikasjon: «Skolen skal legge til rette for, og støtte elevenes utvikling av de fem grunnleggende ferdighetene gjennom hele opplæringsløpet (KD 2017, s. 12). Disse grunnleggende ferdighetene er lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Av disse er det de muntlige og skriftlige ferdighetene som er mest relevant for retorikken å bidra med. Gjennom retorikkens mange former, kan elevene styrke sin muntlige og skriftlige kompetanse. Ved å bruke retorikk som muntlige fremføringer gjennom blant annet presentasjoner, taler, debatter, samtaler eller diskusjoner, styrker retorikken den muntlige kompetansen, samtidig som de muntlige ferdighetene gjør retorikken mer tilgjengelig. På samme måte påvirker retorikken og de skriftlige ferdighetene hverandre positivt da det å skrive brev, innlegg, analyser, saktekster og liknende, styrker både de skriftlige ferdighetene og den retoriske kompetansen. Undervisning

i retorikk er dermed med på å bygge opp under de grunnleggende ferdighetene, som igjen er essensielt for å kunne lære seg retorisk kompetanse.

2.3.2 Analyse av retorikk i læreplanverket for Vg3

Undersøkelsens informanter går på Vg3, og det reviderte læreplanverket av 2020 trer ikke i kraft for dette trinnet før i 2022. For at teori og empiri skal være mest mulig sammenliknbar, vil jeg i det følgende analysere kompetansemålene fra Kunnskapsløftet i 2006, da det er denne versjonen som har vært utgangspunkt for deres undervisning.

De kompetansemålene som eksplisitt nevner ordet retorikk er som følger:

Muntlig kommunikasjon

- Eleven skal kunne bruke retoriske og digitale ferdigheter til å produsere og framføre sammensatte tekster.

Skriftlig kommunikasjon

- Eleven skal kunne skrive kreative, informative og resonnerende tekster, litterære tolkninger og retoriske analyser på hovedmål og sidemål med utgangspunkt i norskfaglige tekster

Språk, litteratur og kultur

- Eleven skal kunne bruke begrepsapparat fra retorikken for å analysere og vurdere ulike typer sakprosa-tekster.

(Utdanningsdirektoratet 2013).

Gjennom disse tre kompetansemålene er det to sider av retorikken som er presentert: den analytiske siden og den praktiske siden. Dette ser vi tydelig gjennom de to tidligere presenterte bruksområdene som Bakken stiller opp. Nr. 1 er at elevene skal analysere, tolke og reflektere over ulike typer tekster, og nr. 2 er at elevene skal bruke retorisk kunnskap når de selv skal overbevise andre gjennom språket (Bakken 2020, s. 11-12).

I det første kompetansemålet som er sitert over, illustreres Bakkens punkt 2. Der skal elevene bruke retoriske ferdigheter til å produsere og fremføre sammensatte tekster. Her må elevene bruke de retoriske ferdighetene de allerede har til å skape noe når de selv skal overbevise

andre gjennom språket. Da må elevene blant annet tenke gjennom hvilke virkemidler de bruker og hvordan disse har potensiale til å påvirke andre i ulike settinger og gjennom ulike medier.

De to siste målene som er listet opp over, forenes under Bakkens punkt 1, der elevene skal anvende retorisk kunnskap i ulike analyser. I tillegg til å analysere og tolke, skal elevene vurdere det de analyserer, noe som betyr at de er nødt til å ta stilling til det materialet som de arbeider med. Det som er felles for disse kompetansemålene, er at elevene i Vg3 allerede skal inneha en del kunnskap og kompetanse innen feltet, da de til stadighet blir bedt om å anvende kunnskap de allerede har til å skape noe nytt, muntlig så vel som skriftlig.

Går man imidlertid kompetansemålene i sømmene, og ser på verbbruken, finner man at det er langt flere mål som angår retorikk enn dem som eksplisitt nevner ordet. Her har jeg plukket ut noen som jeg mener representerer retorikkens dybde og bredde, og jeg har understreket de verbene jeg mener bidrar i å øve opp retorisk kompetanse:

Muntlig kommunikasjon

Eleven skal kunne:

- lytte til, systematisere og sammenfatte informasjon i muntlige tekster og reflektere over innholdet
- lytte til og vurdere argumentasjonen i muntlige tekster i ulike medier og ta stilling til innhold og formål
- drøfte norskfaglige og tverrfaglige emner ved hjelp av fagterminologi og helhetlig argumentasjon
- sette sammen og framføre et avgrenset litterært program

Skriftlig kommunikasjon

Eleven skal kunne:

- orientere seg i store mengder tekst av ulik kompleksitet og velge ut, sammenfatte og vurdere relevant informasjon
- bruke kunnskap om tekst, sjanger, medium og språklige virkemidler til å planlegge, utforme og bearbeide egne tekster med klar hensikt, god struktur og saklig argumentasjon

- uttrykke seg med et presist og nyansert ordforråd og mestre språklige formkrav

Språk, litteratur og kultur

Eleven skal kunne:

- gjøre rede for norsk språkdebatt og språkpolitikk fra år 1900 til i dag
- presentere et utvalg oversatte og originale nordiske tekster
- tolke og vurdere komplekse sammensatte tekster
- analysere, tolke og sammenligne et utvalg sentrale norske og noen internasjonale tekster fra ulike litterære tradisjoner fra romantikken til i dag, og sette dem inn i en kulturhistorisk sammenheng
(Utdanningsdirektoratet 2013).

Som vi kan se er det veldig mange læringsverb som kan knyttes til retorikk. Etter endt undervisning skal elevene både kunne forstå og selv bruke retorisk kompetanse på ulike måter, i ulike kontekster og i ulike sammenhenger. Dersom man kobler læringsverbene opp mot retorikk blir også flere sider enn den praktiske og analytiske siden av retorikken aktualisert. Verbene i disse kompetansemålene legger nemlig opp til at elevene skal gjøres i stand til både å forstå og formidle. Gjennom kompetansemålene skal elevene lære å forstå hva ulike stemmer forsøker å si, og samtidig formidle det man selv mener på en klar og hensiktsmessig måte.

Ord som *sammenfatte*, *systematisere*, *ta stilling til*, *sette sammen*, *fremføre*, *orientere seg*, *velge ut*, *bruke*, *planlegge*, *utforme*, *bearbeide*, *uttrykke seg*, *gjøre rede for* og *presentere*, krever mer enn bare kunnskap om retorikk. Gjennom disse verbene må elevene aktivt bruke den kunnskapen de har, og får muligheten til å vinne en dypere forståelse for ulike sammenhenger. Når elevene tar del i en slik dybdelæring, kan de bruke kunnskap til å skape ny kunnskap, og utvikler dermed kompetanser der de kan bruke det de har lært i nye og ukjente sammenhenger i det de utleder abstrakte relasjoner (Utdanningsdirektoratet 2019). På samme måte er ord som *drøfte*, *vurdere*, *diskutere*, *analysere*, *argumentere*, *tolke* og *reflektere* verb som beskriver en «kritisk kompetanse», hvilket innebærer høyere grad av problematiserende og abstraherende tilnærming til kunnskapen. Slik kan disse læringsverbene i kompetansemålene gi grunnlag for mange flere ferdigheter enn å analysere og argumentere godt for seg, da de gir muligheten til kompetanser som tilbyr dypere innsikt og forståelse.

2.4 Retorikkundervisning

Hvorfor skal elever i skolen lære om retorikk? Dette er det sentrale spørsmålet for retorikkens videre eksistens. I det følgende skal jeg diskutere hvordan retorikkundervisning gjennom læreplanene kan bidra til at elever utvikler ulike kompetanser. Videre vil jeg knytte retorikk opp mot det tverrfaglige emnet demokratisk medborgerskap, og kritisk tenkning som er et punkt i læreplanens verdigrunnlag og en del av kompetansebegrepet, som den reviderte læreplanen av 2020 innfører. Selv om Vg3 enda ikke har tatt i bruk disse læreplanene, ønsker jeg å vise hvordan retorikken i fremtiden kan aktualiseres i alle fag.

Som vi tidligere har sett har utdanningsdirektoratet den siste tiden gitt retorikk en kraftig styrket posisjon. I tråd med at retorikkens potensiale i samfunnet og arbeidslivet blir visualisert og anerkjent for å ha en viktig rolle, har temaet også i skolen blitt tildelt en rekke kompetansemål innenfor norskfaget. Ved innføringen av LK20, har retorikk også gjennom tverrfaglige emner og undervisningens verdigrunnlag fått potensiale til å strekke seg også utenfor norskfaget. Likevel er det opp til hver enkelt skole hvordan man velger å gjennomføre retorikkundervisningen. Den måten som gjerne er mest utbredt, er å presentere retorikk slik vi så i læreboka som ble introdusert innledningsvis. Her gjennomgås de ulike begrepene og teknikkene som kan brukes i ulike typer taler, og det er da den klassiske retorikken med de antikke begrepene og teoriene som blir den mest fremtredende siden ved retorikk. Her får man muligheten til å kontekstualisere, ramme inn og strukturere undervisningen etter retorikkens historie, bruksområder, termer og teknikker. Til gjengjeld kan ukritisk bruk av antikke termer på vår tids mer praktiske retorikk, gjerne gi inntrykk av at retorikk er noe gammelt og antikt, som har lite å gjøre i dagens samfunn. Om dette er tilfellet, kan retorikk fort tillegges en forståelse som Kjeldsen kaller for et enkelt kommunikasjonshåndverk for taler og politikk (Kjeldsen 2014a, s. 10).

Alternativt kan retorikk undervises på en mye mer dynamisk måte. Det er nemlig ikke bare de kompetansemålene som eksplisitt nevner ordet retorikk som er relevant for retorikk. Ved å utnytte de mulighetene som læreplanen har å by på, kan undervisning av retorikk inngå i mange sammenhenger både innenfor og utenfor norskfaget. For eksempel vil elevene få øvd seg i retorikk dersom de i ulike sammenhenger skal tolke, begrunne, legge frem sin mening, være saklige, beskrive samspill, formål og virkemidler, forklare og presentere. Disse tingene øver elevene opp i retorikk og kan inkluderes i flere av aktivitetene som undervisningen tar

for seg, uavhengig av hva tema for uken er. Om man på denne måten inkluderer retorikk i ulike deler av undervisningen, tror jeg at elever får et mye videre perspektiv på hva retorikk er, enn om det kun undervises som et tema der antikk retorikk, regler og teknikker er mest fremtredende. I stedet for å lære om retorikk, vil elevene på denne måten i større grad få mulighet til å tilegne seg en kompetanse innen retorikk, hvilket er noe mer enn bare kunnskap om et emne.

Selv om retorikk hører til i de fleste sosiale aktiviteter i skolen, er det særs viktig at elever får anledning til å diskutere rolig og fredelig seg imellom. Skolen skal lære elevene å ta ordet, argumentere og debattere. Undervisning kan dermed bidra til demokratisk deltakelse ved å øve elevene til å ta ordet. Det er spesielt viktig at elevene er i stand til å bruke de begrepene og den forståelsen retorikken tilbyr for å vurdere andres ytringer på en selvstendig og kritisk måte (Thorvaldsen 2015, s. 278). Ved å lære elever organisering av målrettet språkbruk, kan de få en forståelse for hvordan språk fungerer i ulike sammenhenger. Gjennom retorikken får de begreper og verktøy for å kunne undersøke, analysere, forklare, vurdere, utfordre, spørre, delta, engasjere seg, formidle, presentere, argumentere, og resonnere. Dermed kan retorikken være aktuelt og viktig i alle deler av undervisningen.

2.4.1 Kritisk tenkning

Kunnskapsdepartementet sier blant annet følgende om kritisk tenkning i ny og overordnet del:

Kritisk og vitenskapelig tenkning innebærer å bruke fornuften på en undersøkende og systematisk måte i møte med konkrete praktiske utfordringer, fenomener, ytringer og kunnskapsformer. Opplæringen skal skape en forståelse av at metodene for å undersøke virkeligheten må tilpasses det vi ønsker å studere, og at valg av metode påvirker det vi ser [...] skolen skal bidra til at elevene blir nysgjerrige og stiller spørsmål, utvikler vitenskapelig og kritisk tenkning og handler med etisk bevissthet (KD 2017, s. 7).

Skolen skal gi elever redskaper til å kunne tenke kritisk, vitenskapelig og handle etisk. Disse redskapene for å utvikle demokratisk medvirkning og kritisk tenkning kan retorikken muligens gi. For å undersøke slike konkrete praktiske utfordringer, fenomener, ytringer og kunnskapsformer, trenger vi blant annet et begrepsapparat og språklige verktøy for å kunne arbeide systematisk. Retorikken tilbyr en mengde av disse redskapene, som blant annet er teknikker, begreper, forslag til strukturering og hjelp til presisjon i tankene, slik at elevene kan gå kritisk til verks. Retorikken har dermed et potensiale til å gi elevene metoder for hvordan man kan gå frem for å forstå, undersøke og arbeide kritisk med ulike saker. Vi møter alle sammen mengder med tekst og tale daglig, der mennesker forsøker å overbevise eller overtale

oss. Da kan retorisk kunnskap brukes for å undersøke ulike skriftlige og muntlige utsagn kritisk (Flotvik 2020, s. 3), og man har da brukt retorikk for å tenke kritisk.

Ved at retorikk og kritisk tenkning brukes i slik kombinasjon i undervisningen, kan det stimulere elevene til å utvikle kompetanser fremfor kun tilegnelse av kunnskap. LK20 legger stor vekt på kompetansebegrepet, som de definerer slik: «Kompetanse er å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning» (KD 2017, s. 11). Ved at elever i første omgang lærer retoriske begreper og teorier, for så å anvende dem når de går kritisk til verks i ulike oppgaver eller utfordringer, kan elevene utvikle slike kompetanser som de videre kan bruke i ulike situasjoner som de både er kjent med og ukjent med.

Ved at elever bruker retorikk for å tenke kritisk, og tenker kritisk for å forstå retorikk, kan utøvelse av disse kompetansene forsterke hverandre. På denne måten kan arbeid med retorikk og kritisk tenkning i kombinasjon, resultere i dybdelæring. Dybdelæring er også et av de sentrale punktene under «kompetanse i fagene» i LK20. Kunnskapsdepartementet forklarer at dybdelæring dreier seg om å kunne anvende kunnskaper og ferdigheter på ulike måter, slik at elevene over tid kan mestre ulike typer faglige utfordringer individuelt og i samspill med andre. Elevene skal utvikle forståelse for sentrale elementer og sammenhenger innenfor et fag, slik at de lærer å bruke faglige kunnskaper og ferdigheter i kjente og ukjente sammenhenger (KD 2017, s. 11).

Retorikk har en del begreper og teorier som kan gjøre forståelsen av kritisk tenkning mindre abstrakt og mer tilgjengelig. På samme måte kan en kritisk tilnærming til ulike fenomener gjøre at man forstår ulike aspekter ved retorikken bedre. Altså, jo mer man arbeider med disse temaene i sammen, jo mer forsterkes de av hverandre. Ved at kombinasjonen retorikk og kritisk tenkning gir elevene mulighet til å utvikle forståelse av sammenhenger og å anvende kunnskaper og ferdigheter på ulike måter, kan elever få et større utbytte av undervisning enn hvis retorikk blir et tema der man må pugge begreper og huske betydningen av dem. Det er fordi elevene da selv bruker og anvender kunnskap for å tilegne seg kompetanser slik at de kan utvikle ny kunnskap. Videre kan elevene da granske og sette spørsmålstegn ved etablerte kategorier, strukturer og ideer. I tillegg kan retorikk og kritisk tenkning i kombinasjon bidra til at elevene lærer å bruke metoder, argumenter, erfaringer og bevis for å stille hverandre kritiske spørsmål slik at ny innsikt kan vokse frem (KD 2017, s. 7).

At retorikk er et eldgammelt fenomen, trenger ikke nødvendigvis å bety at det ikke har en verdi i dagens skole og samfunn. Ved at elevene får anvende retoriske begreper og teorier på dagsaktuelle temaer, kan retorikkens potensiale aktualiseres i dagens samfunn. Flotvik (2020, s. 5) forklarer i sin studie av elevers retoriske analyser at tematikk spiller en viktig rolle i skrivesituasjoner for elever, da hennes resultater viser at elevene virker å ha behov for å arbeide med kjent eller engasjerende tematikk. Dette kan lette både analysearbeidet i skriftlige tekster, og engasjementet i samtaler, debatter eller diskusjoner. Å bruke disse antikke begrepene og teoriene i moderne og dagsaktuelle kontekster og situasjoner, kan bidra til større engasjement for temaet, samt at retorikkens nytteverdi visualiseres. På denne måten kan undervisning bidra til at retorikk blir dagsaktuelt og attraktivt. En måte å illustrere denne nytteverdien i skolen på, kan være å arbeide med retorikk i kombinasjon med nettopp kritisk tenkning. Gjennom kritisk tenkning kan elevene lære at mye av det man bør være kritiske til i samfunnet er knyttet til retorikk. Ved å anvende retorisk teori i praksis, kan man bli kritiske tenkere fordi man er bevisst på hvilke grep som tas i bruk for å nå visse mål. Om undervisning lærer elevene å bli kritiske tenkere gjennom retorikk-kompetanse, blir temaet retorikk i skolen både samtidsfundamentert og samtidsrettet.

2.4.2 Demokratiske medborgerskap

Retorikk og kritisk tenkning er essensielt for opplæring i demokratisk dannelse. Den overordnede delen av den nye læreplanen beretter som følger:

Gjennom arbeid med temaet demokrati og medborgerskap skal elevene forstå sammenhengen mellom individets rettigheter og plikter. Individene har rett til å delta i politisk arbeid, samtidig som samfunnet er avhengig av at borgerne bruker rettighetene til politisk deltakelse og utforming av det sivile samfunnet. Skolen skal stimulere elevene til å bli aktive medborgere, og gi dem kompetanse til å delta i videreutviklingen av demokratiet i Norge [...]. De skal øve opp evnen til å tenke kritisk, lære seg å håndtere meningsbrytninger og respektere uenighet (KD 2017, s. 13-14).

Skolen er et minisamfunn i samfunnet, og norske skoler er altså pålagt et ansvar å danne elevene og sørge for at de får nødvendig kompetanse slik at de er forberedt på å møte det store samfunnet som aktive og deltakende demokratiske borgere. Noen av grunnene til at nettopp retorikk er viktig her, er fordi retorikken gir elevene verktøy for å kunne fremme sin mening og gjøre sin stemme hørt. Om vi ikke underviser i retorikk i skolen, og lærer elever å ta ordet og ytre sin mening, så gir vi ordet til dem som hele tiden har det, og svikter dem som ikke tør å ta det. Å lære elever retoriske ferdigheter er derfor noe av det mest demokratiske vi kan

gjøre (Kjeldsen 2014b, s. 31). Gjennom retorikk blir man bevisst sin egen og andres retoriske språkbruk, og blir bedre i stand til å fremme sine synspunkt. Om undervisning legger opp til at elever får øve seg på hvordan de kan strukturere tankene sine, og formidle disse på en hensiktsmessig og klar måte, vil de stå sterkere i det samfunnet som legger opp til demokratisk deltakelse og medvirkning.

Gjennom retorikk kan elever i stor grad lære å bli demokratiske medborgere. I et klasserom kan retoriikkundervisning legges opp slik at elevene selv får ta del i debatter. Gjennom debattering av ulike aktuelle temaer, får elevene muligheten til å kunne formulere gode argumenter og resonnementer for å diskutere rolig og fredelig med hverandre og ha gjensidig respekt. Ved å formidle muntlig og skriftlig de argumentene som støtter sin sak, kan elevene stå for noe de mener og i tillegg få ytre dette på en saklig, argumentativ og strukturert måte. Elevene lærer å finne ut hvorfor de er uenige, og hvordan de eventuelt kan komme til enighet eller i det minste respektere hverandres motstridende meninger. På denne måten vil skolen bidra til det viktige oppdraget å danne slike demokratiske samfunnsborgere.

Retorikkens oppgave i relasjon til demokratisk medborgerskap er derfor at overbevisende og overtalende språkbruk skal lære elevene å forhandle. Dette dreier den deliberative retorikken seg om. I stedet for å diskutere kun for å vinne en sak, og bruke overbeviselsesmidlene for å vinne denne saken, kan elever se potensialet i å bruke ulike argumenter for å diskutere seg frem til en forståelse for de ulike premissene for diskusjonene. Når man diskuterer og ender med å endre mening, har man skiftet premiss og vunnet ny innsikt. Når man har vunnet ny innsikt, har man ikke bare tilegnet seg kunnskap, men utledet abstrakte relasjoner.

For at elever skal kunne bli demokratiske medborgere, kan de lære at retorikkens mål ikke nødvendigvis er å lære mennesker å vinne diskusjoner, men ved å diskutere og legge frem ulike argumenter, lytte til andres argumenter, utforske og la seg overbevise, for å vinne ny innsikt. Dette kan man lære gjennom å diskutere alminnelige ting i klasserommet. Her kan de lære å føre saklige diskusjoner gjennom forhandling. Ved å ha en dialog med elevene parallelt med diskusjon, kan elevene bevisstgjøres på hva som skjer i en diskusjon, hvorfor man er enige eller uenige med hverandre. Er det fordi noen er bedre til å snakke enn andre, og fordi man har mer tillitt til vedkommende? Eller er det fordi man er enige eller uenige i grunnpremisset? Gjennom forhandling av sakens grunnpremiss i klasserommet, kan elevene vinne ny innsikt, og med det endre sine fordommer og forforståelser. Å vinne ny innsikt kan føre til at man ender med å endre mening, og at dette på mange måter kan være mer verdifullt enn å vinne en diskusjon. Gjennom strukturert diskusjon kan man lære at mennesker kan være

enige eller uenige, men at det både er nyttig og lærerikt å lytte til og ha respekt for andres argumenter og meninger, og på denne måten kan man bedre forstå seg selv og hverandre. Retorikk og demokratisk dannelse i norskfaget har derfor den viktige relasjonen at de gir begreper og teknikker for å kunne ta ordet, ytre sin mening og respektere andres.

3. Metode for de empiriske undersøkelsene

For å kunne besvare problemstillingen som spør hvordan elever på Vg3 oppfatter retorikk, har jeg utformet tre forskningsspørsmål som gir mulighet for å undersøke ulike deler av problemstillingen. Disse er som følger:

1. Hva mener elever i Vg3 at retorikk er, og hva tenker de om dens bruksområder?
2. Hva tenker elevene om retorikk i skolen?
3. Hvilken relevans opplever elevene at retorikk har for deres liv utenom skolen?

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for oppgavens metodiske rammeverk. Metoden som brukes for å undersøke problemstillingen er spørreskjema. Gjennom spørreundersøkelsen ønsker jeg å finne ut hvilket forhold elever har til retorikk. Dette innebærer hva de selv mener at retorikk er og når man bruker det, hva de tenker om retorikk i skolen, og hvordan de opplever overføringsverdien av den retorikken de lærer om på skolen til eget liv. Ved at informantene svarer på disse tre kategoriene, vil jeg forhåpentlig få kunnskap om hvordan de samlet sett oppfatter temaet retorikk.

Implementert i min bruk av spørreskjema som fremgangsmåte for å samle data, ligger både en kvalitativ metode og en kvantitativ metode. De lukkede spørsmålene behandles som kvantitativ metode da de er målbare. De skal kunne vise en prosentfordeling og dermed kan de ulike svarene også kategoriseres slik at man kan telle opp hvor mange som gir ulike svar. Dette gjør at jeg etter undersøkelsen kan få oversikt over hvor mange som mener hva om hvert av de aktuelle spørsmålene. På samme måte vil de åpne spørsmålene bli behandlet med en kvalitativ metode. Disse spørsmålene er ikke-tallfestede, og er ment for å utdype de lukkede, kvantitative spørsmålene. Kvalitative data sier gjerne noe om respondentenes opplevelser eller forventninger (Larsen 2007, s. 22), og i mitt tilfelle søker de åpne spørsmålene å kartlegge hvilke opplevelser, tanker, meninger og eksempler respondentene knytter til ulike aspekter ved retorikk. Svar på slike spørsmål er ikke-tallfestede og vil dermed generere kvalitativ data. Ved å stille åpne spørsmål får undersøkelsen et mer kvalitativt preg, fordi åpne svar er mer kvalitative enn de lukkede svaralternativene (Neteland og Aa 2020, s. 84). De åpne spørsmålene er riktignok avgrenset innenfor en kategori, men respondentene har likevel frihet til å svare det de ønsker innenfor disse rammene. Lukkede spørsmål har den hensikt å samle inn standardisert informasjon, og åpne svaralternativer bryter da med den kvantitative metodens hensikt (Jacobsen 2015, s. 264).

Ved å bruke disse to metodene i en slik kombinasjon, er målet å gi et mest mulig fullstendig bilde av det som studeres (Dalland 2020, s. 106). Når spørreskjemaet kombinerer åpne og lukkede spørsmål, vil elevene få mulighet til si noe generelt og utdypende innen de tre kategoriene. Å kombinere kvantitativ og kvalitativ metode bidrar de åpne spørsmålene til å begrense forskerens forutinntatte holdninger eller forståelser gjennom de lukkede spørsmålene. Samtidig gir de lukkede spørsmålene helt konkret informasjon om helt bestemte områder slik at informasjonen som samles inn ikke strekker seg alt for langt utenfor det undersøkelsen ønsker å kaste lys over. Disse metode vil det nå kort bli gjort rede for, etterfulgt av en diskusjon om den empiriske undersøkelsens hensikt. Videre vil det følge en diskusjon av informantutvalg før undersøkelsens planlegging og gjennomføring blir gjennomgått. Til slutt i denne delen vil metodens reliabilitet, validitet og overførbarhet diskuteres, samt at metodens begrensninger påpekes og diskuteres.

3.1 Kvantitativ metode

Fordi forskningsopplegget mitt ønsker å undersøke hvordan et utvalg elever i Vg3 oppfatter retorikk, ser jeg den kvantitative metoden som den mest fruktbare i denne sammenheng. Målet er først og fremst å skaffe et overblikk over hvordan en situasjon er, og i andre rekke å gå i dybden på spørsmål som krever utdypning. Den kvantitative metoden gir ikke nødvendigvis nyanserikdom, men svarene sier likevel noe om flertallets oppfattelse. Kvantitativ spørreundersøkelse har den fordelen at den gir oversikt over informasjonen, som gjør det enklere å se det store bildet (Jacobsen 2015, s. 134). I tillegg åpner kvantitative metoder for å kunne beskrive et gitt forhold relativt presist. Fordeling av svar på et spørsmål kan beskrives eksakt i prosent eller antall, samt at vi kan si mye gjennom variasjoner og sammenhenger. Ved å strukturere informasjonen kan denne metoden gi mulighet for å trekke frem hovedtrekkene, det typiske, det vanlige og avvikene fra disse normaltilfellene (Jacobsen 2015, s. 134). Derfor kan denne metoden gi informasjon om hvordan flertallet forholder seg til ulike aspekt ved retorikk.

3.2 Kvalitativ metode

De åpne spørsmålene i spørreskjemaet gir muligheten for at de lukkede spørsmålene kan suppleres med mer nyansert informasjon. Gjennom disse spørsmålene vil elevene få uttrykke det de selv mener er viktig, fremfor å måtte ta stilling til hva jeg som undersøger rangerer som

viktig eller relevant. Spørreskjema vil i mange tilfeller bli forbundet med kvantitativ metode, da disse som regel dreier seg om meninger hos folk, mens kvalitativ metode gjerne søker å finne holdninger. I denne studien er jeg imidlertid ute etter både meninger og holdninger. Da vil de lukkede spørsmålene i mitt spørreskjema be om respondentenes meninger om retorikk, og de åpne spørsmålene vil kunne gi dybde (Larsen 2007, s. 22). De åpne spørsmålene gir informasjon som i motsetning til de lukkede, ikke er predefinert av forskeren (Jacobsen 2015, s. 251). I slike spørsmål vil de som undersøkes være dem som definerer hva som er den «korrekte» oppfattelsen, og disse svarene vil derfor ha høy relevans. Selv om de åpne spørsmålene også er avgrenset og kontekstualisert, er disse svarene spesielt viktige fordi de gir informantene mulighet til å trekke frem andre områder eller vinklinger enn det undersøkeren legger vekt på i sin utforming av spørsmål. Altså vil en informant kunne gi sin individuelle og unike forståelse av et på forhånd gitt forhold. Denne forståelsen vil den undersøktes oppfatning få formidle gjennom egne ord (Jacobsen 2015, s. 129).

Ved å kombinere disse to metodene, kan man oppnå både oversikt over en situasjon og nyanserikdom. Altså kan man få overblikk over generelle forhold, og dybde i forhold som er mer aktuelle eller av spesiell interesse. I tillegg begrenses noen av de svake sidene som finnes ved den kvalitative og den kvantitative metoden (Jacobsen 2015, s. 127). Når det er sagt, vil ikke en spørreundersøkelse som bruker både åpne og lukkede spørsmål gi like godt overblikk eller like mye nyanserikdom og dybde som en ren kvantitativ eller kvalitativ metode ville gjort. Det er fordi man velger å både gå i dybden og i bredden, fremfor bare den ene. Likevel sikrer den at informantene gjennom de åpne spørsmålene får mulighet til å trekke frem sine egne syn på saken uten at deres svar blir tvunget inn i et enkelt rangeringssystem. Derfor åpner disse metodene både for å kartlegge flertallets tanker, og de individuelle. Edvard Befring (2007, s. 129) kaller en slik spørreskjemametodikk for *enquête*. Metodisk sett kan man se på *enquête* som et kollektivt intervju, der spørsmålene like gjerne kunne blitt brukt i et strukturert intervjuopplegg. Spørreskjemaet som blir brukt i denne undersøkelsen inneholder en rekke spørsmål der rekkefølgen, innholdet og formen er fastlagt. Selv om de fleste spørsmålene har forhåndsoppstilte svaralternativer, finnes det spørsmål som har åpne svar, og oppfølgende spørsmål som søker utdypende svar.

3.3 Hensikten med de empiriske undersøkelsene

Hensikten med de empiriske undersøkelsene er å kartlegge hva elever i Vg3 tenker om retorikk. Hva Kunnskapsløftet, og læreplanen sier at elevene skal lære om retorikk er gjennomgått i kapittel 2.3. Målet med undersøkelsen er ikke å påpeke eventuelle feil og mangler ved undervisning eller elevenes kompetanse. Den er tvert imot ute etter å få innsyn i hvilke forståelser elever faktisk har av retorikk, uavhengig av hvilken undervisning de har fått. Ved å finne slik informasjon, kan man tilpasse fremtidig retorikkundervisning til de nye læreplanene, som legger vekt på kritisk tenkning og demokratisk dannelselse.

3.4 Utvalg

I denne delen vil utvalget behandles. Det innebærer at valg av informanter grunnlegges, samt at planleggingen for innsamling av data gjennomgås.

3.4.1 Valg av informanter

I denne undersøkelsen har jeg valgt å rette fokus mot elever på Vg3. Det er fordi læreplanens kompetansemål som omhandler retorikk har en implisitt stigende kompetansekurve som strekker seg fra 8. klasse til Vg3, der elevene gradvis skal innlemmes i retorikken og tilegne seg ulike ferdigheter som kan knyttes til retorikk. Ifølge læreplanen skal derfor elever etter endt videregående skole inneha den nødvendige mengden retorisk kompetanse som skal til for å kunne delta i samfunnet som kritiske og demokratiske borgere. At retorikk er en viktig del av undervisningen i Vg3 illustreres ofte ved at retorisk analyse er en gjenganger til avgangseksamen. Derfor falt valg av informanter på de elevene som ifølge læreplanen skal inneha den høyeste graden av retorisk kunnskap og kompetanse, og som dermed er best egnet til å kunne uttale seg om ulike aspekter ved temaet. Dalland kaller dette for strategisk utvalg. Da velger man de personene man tror har noe å fortelle om akkurat det fenomenet man vil vite mer om (Dalland 2020, s. 59-60). Altså velger jeg ut de jeg mener er best egnet til å svare på det problemstillingen spør om.

For å samle informanter til undersøkelsen sendte jeg ut 13 e-poster til lærere på ulike skoler i Rogaland som ifølge nettsidene til skolene underviser i norsk på Vg3 studiespesialiserende. Av disse fikk jeg seks svar, og endte til slutt med 81 besvarelser fra disse seks klassene. Det mest ideelle hadde vært å få så mange elever som mulig til å besvare undersøkelsen nasjonalt, men på grunn av Covid-19 situasjonen var dette vanskelig. Flere skoler var stengt og

ytterligere nedstengninger var stadig en truende faktor. En eventuell nedstengning kunne gjort det vanskelig å samle flest mulig svar fra en og samme klasse, da lærerne ikke lengre kan kontrollere at undersøkelsen blir gjennomført av alle elevene. Tiden som var til rådighet, var dermed meget begrenset. En annen utfordring knyttet til Covid-19, var at det var mye fravær blant elever i de klassene som besvarte undersøkelsen. Jeg fikk dermed ikke svar fra alle elevene i hver klasse. Klasse 1, 2, 3, 4, 5 og 6, fikk jeg derfor henholdsvis 24, 18, 13, 13, 6 og 7 besvarelser. Dette betyr at svarprosenten var noe lav i enkelte klasser, samtidig som det er vanskelig å beregne helt hvor lav den var, da hele hjemmeskolesituasjonen gjorde at jeg ikke selv kunne komme og være til stede mens undersøkelsen ble gjennomført og telle elevene og sammenligne med antall svar.

For at prosjektet skulle være praktisk gjennomførbart og mengden datamateriale håndterbart, valgte jeg i samråd med veileder at utvalget skulle omfatte disse 81 elevene. Grunnen til at jeg tror at dette antallet er nok til å kunne gi ny informasjon om fenomenet retorikk i norskfaget, er fordi en stor del av spørreundersøkelsen består av åpne spørsmål der svarene må analyseres kvalitativt. De ulike respondentenes svar på de åpne spørsmålene kan dermed generere en veldig stor mengde data som krever dybdeanalyse. Jeg vurderer det dermed som mer hensiktsmessig å besvare problemstillingen ved grundige dybdeanalyser av de kvalitative dataene fremfor å få flest mulig til å besvare undersøkelsen i en tid da det var svært vanskelig å rekruttere lærere. De åpne svarene kan nemlig gi enda mer detaljert innsikt i elevenes holdninger.

Jeg ønsket i utgangspunktet å sikre et variert utvalg, og respondentene fra de seks skolene som besvarte undersøkelsen ligger spredt i Rogaland fylke. Både byskoler og drabantiskoler er dermed representert. Denne undersøkelsen er ikke selektert som et representativt utvalg, men som et bekvemmelighetsutvalg, og kan derfor ikke representere normalen (Befring 2007, s. 94). Hovedhensikten med en slik kvantitativ tilnærming er at jeg ønsker å få et klarere bilde av elevenes tanker rundt retorikk, og tror at klare tendenser i svarene kan gi slik innsikt, om enn på noen avgrensede punkter (Jacobsen 2015, s. 289).

Fremgangsmåten for å velge ut enheter er bekvemmelighetsutvalg og ikke-sannsynlighetsutvelging. En av farene ved ikke-sannsynlighetsutvalg, og spesielt ved bekvemmelighetsutvelging, er at jeg kan ende opp med et systematisk skjevt utvalg. Det vil si at relevante grupper ikke kommer med i det hele tatt (Jacobsen 2015, s. 302). Som nevnt tidligere i dette kapittelet var tilgangen til lærere som hadde tid og mulighet til å delta svært begrenset. Flere stengte skoler, halvtomme klasserom på grunn av høyt fravær og lite respons

fra lærere, gjorde at jeg valgte å forholde meg til de som det var lettest å få tak i. Det har også vært et etisk spørsmål hvor mye jeg skulle oppfordre lærere til å formidle undersøkelsen i en tid vi vet har vært særdeles krevende for lærerne i utgangspunktet. Det at dette er siste år på videregående i et fag der det skal settes tre karakterer gjør situasjonen ekstra sårbar, så jeg tok til slutt et valg om å si at de 81 elevene som svarte fra ulike klasser er det materialet jeg har. Dette kan ha resultert i at de som har mest interesse for spørreundersøkelsens tema har bidratt, og på samme måte de som ikke har særlig interesse for temaet har latt være å svare.

Jacobsen forklarer at en av de mest fremtredende svakhetene ved ikke-representativ rekruttering er nettopp at vi ved en slik utvelgingsprosess mangler oversikt over hvem vi ikke får tak i. Disse kan nemlig avvike systematisk fra dem vi faktisk får tak i, noe som kan gjøre at resultatet blir skjevt (Jacobsen 2015, s. 303). Det viktigste målet med denne masteravhandlingen er imidlertid å få mest mulig kunnskap innenfor feltet. Gjennom en slik beskrivende deskriptiv studie ønsker jeg å undersøke et fenomen i skolen og se på hvordan situasjonen er nå. På dette grunnlaget tenker jeg at det antallet informanter jeg fikk, tatt situasjonen i betraktning, er tilstrekkelig for å si noe interessant om hvordan elevene som deltok i studien oppfatter retorikk. Det at det finnes få studier om dette i en norsk kontekst gjør også at min studie, med 81 informanter, kan bidra med ny innsikt på dette feltet til tross for manglene ved utvalget. Det viktigste er selvsagt å understreke at utvalget ikke er representativt utover de elevene som deltok.

3.5 Datamateriale

I det følgende vil jeg vise planleggingen for innsamling av data og analysemetode for disse dataene. Da vil jeg presentere oppbyggingen av spørsmålene i spørreskjemaet og forklare hvordan de kan gi informasjon som kan belyse problemstillingen. Etter det vil gjennomføringen av datainnsamlingen forklares.

3.5.1 Planlegging for innsamling av data

For å kunne samle inn data, er spørsmålene først og fremst utformet slik at elever på Vg3 skal forstå dem. Spørsmålene krever ikke høyere kompetanse enn det læreplanen uttaler. Samtidig er spørreskjemaet delvis åpent for informantene til å kunne utdype og forklare dersom de ønsker det. For det andre er spørsmålene ikke primært testende. Det undersøkelsen er ute etter, er elevenes oppfattelse av retorikk. Det innebærer deres tanker, deres forståelse og deres

forhold til temaet. Fordi problemstillingen spør hvordan elever oppfatter retorikk, er spørsmålene utformet slik at de inkluderer flere aspekt ved retorikk enn bare deres kunnskaper. Derfor er spørsmål som angår deres forhold til retorikk like viktige som hva de selv mener at de kan om temaet. Forskningsspørsmålene deler derfor spørreskjemaet i tre hoveddeler: hva elevene mener at retorikk er og hva de tenker om dens bruksområder, hva de tenker om retorikk i skolen, og til slutt hvilken relevans de opplever at retorikk har for deres liv utenom skolen. Informantenes svar på disse tre forskningsspørsmålene vil i sin tur kunne belyse problemstillingen.

Spørreundersøkelsen er tredelt og er direkte utledet av de tre forskningsspørsmålene som ble presentert i begynnelsen av kapittelet. På denne måten vil spørreundersøkelsen ha en logisk struktur, samt at forskningsområdene blir dekket. Under hver av de tre kategoriene er det både åpne og lukkede spørsmål. Dette gir elevene mulighet til å uttale seg generelt og mer inngående i alle tre kategoriene.

Lukkede spørsmål er den mest frekvente spørsmålstypen i denne undersøkelsen. Slike spørsmål har den fordelen at databehandlingen blir enkel, da svarene kan telles og fremstilles som grafer eller diagrammer. Lukkede svaralternativer er definert av forskeren på forhånd, og respondentene må velge mellom forhåndsdefinerte svar. Fordi alle de lukkede spørsmålene i min undersøkelse er obligatoriske å svare på, har jeg på de aller fleste svaralternativene et nøytralt alternativ. På denne måten vil respondentene ikke tvinges til å ta et standpunkt dersom de ikke føler at noen av dem passer for dem. Slik vil jeg forhåpentlig unngå at respondentene trykker på et tilfeldig svar, noe som vil være direkte misvisende. Baksiden ved å ha en nøytral svarkategori, er at enkelte kan velge denne muligheten for å slippe å ta stilling til hvordan de faktisk forholder seg til det aktuelle spørsmålet (Neteland og Aa 2020, s. 79). Likevel har jeg vurdert det slik at jeg heller ønsker et nøytralt svar, fremfor å tvinge elevene til å svare noe som potensielt kan være misvisende. I mitt tilfelle er det den nøytrale kategorien «verken enig eller uenig» som går igjen i de fleste lukkede spørsmålene. Neteland og Aa forklarer at respondenter som velger dette alternativet for å slippe å ta stilling til spørsmålet, kan ha dette som en strategi for å komme seg fort gjennom undersøkelsen, noe som kan være særlig aktuelt hvis respondentene egentlig ikke er så motivert til å svare på undersøkelsen i utgangspunktet (Neteland og Aa 2020, s. 80). Dette kan være en viktig faktor i mitt tilfelle, da elevene ikke selv har valgt å gjennomføre undersøkelsen, men læreren som ber dem gjøre det. Dette er derfor en faktor jeg må være bevisst på ved analyse av svarene. Dataprogrammet som jeg bruker i min spørreundersøkelse (Microsoft Forms), gjør det mulig

å se hva hver respondent har svart på hvert spørsmål, og det blir dermed enkelt for meg å se om det er enkelte som konsekvent har svart «verken enig eller uenig» og dermed ta stilling til dette.

I åpne spørsmål kan respondentene selv formulere svaret sitt. Gjennom disse spørsmålene kan man få mer nøyaktige og detaljerte svar på det man ønsker å finne ut enn det lukkede svaralternativer kan. Til gjengjeld kan det være vanskelig å få oversikt over slike svar. Selv om åpne svar er mer kvalitative enn de lukkede spørsmålene, kan de likevel ofte fremstilles kvantitativt når vi ser på gruppen samlet. Det forutsetter imidlertid at noen av respondentene svarer omtrent det samme, noe de ofte gjør (Neteland og Aa 2020, s. 84).

I min undersøkelse vil dette si at jeg må se etter tendenser. Når jeg er ute etter å se om elevene svarer noenlunde det samme eller om de har veldig ulike svar, kan jeg gruppere svarene deres etter hvilken kategori de plasserer retorikk innenfor. Når det er sagt, legger åpne spørsmål få begrensninger for hva den enkelte kan svare. Det vi får, er rene kvalitative data, og informasjonen kan ha en enorm detaljeringsgrad. Vi kan potensielt få like mange forskjellige svar som deltakere i undersøkelsen, noe som kan føre til at disse svarene får begrenset nedslagsfelt i kvantitative undersøkelser (Jacobsen 2015, s. 264).

I min undersøkelse er de åpne spørsmålene imidlertid avgrenset og kontekstualisert, eller en utdypning av det foregående spørsmålet. Jacobsen understreker at man i hovedsak bør begrense åpne spørsmål til to situasjoner: når vi ikke har oversikt over alle tenkelige svaralternativer, og når det finnes så mange svaralternativer at vi ville trenge flere sider til å liste dem opp (Jacobsen 2015, s. 265). Mine spørsmål faller innenfor disse to kategoriene. Spørsmål som: «Hva mener du at retorikk er?», og «Hvor og når mener du at man kan bruke retorikk?» er spørsmål som det blir lite hensiktsmessig å lage svaralternativer til. I tillegg har flere av mine åpne spørsmål den hensikt å utdype et lukket spørsmål, og her er de individuelle tankene viktig for å se hva den enkelte tenkte når de krysset av for det alternativet de gjorde. Om undersøkelsen min kun hadde hatt faste svaralternativer, hadde variasjonen minsket betraktelig. I verste fall kunne jeg ende med masse svar som ikke sier noe om hva elever mener om retorikk, men hva respondentene finner mest relevant av de svaralternativene som er listet opp. Ved å følge opp de lukkede spørsmålene med åpne spørsmål, kan undersøkelsens troverdighet øke, fordi elevene selv har fått komme til orde gjennom de åpne svarene, og dermed fått muligheten til å forklare hvorfor de mener det de mener.

3.5.2 Gjennomgang av undersøkelsens spørsmål

Det første spørsmålet ønsker å kartlegge elevenes kjønn. Dette er enkelt og greit for å se om det er noen forskjell i hvordan kvinner og menn forholder seg til retorikk. Den første kategorien er svært generell, og de to første spørsmålene er åpne og spør elevene om hva de mener at retorikk er, og hvor og når de mener at man kan bruke retorikk. Grunnen til at de første spørsmålene er åpne, er fordi jeg ikke ønsker å lede svarene inn i en bestemt retning, men heller at deres intuitive tanker får slippe til. Spørsmål 4 går på hvor aktuelt respondentene mener at retorikk er i dag, og spørsmål 5 spør om de mener man bør lære retorikk på skolen i dag. Disse to er avkrysningsspørsmål som søker å få informantene til å konkretisere de tankene de har om retorikk. Spørsmål 6 er åpent og følger opp det foregående spørsmålet med hvorfor eller hvorfor ikke de mener at man bør lære om retorikk på skolen.

Videre kommer en del avkrysningsspørsmål der respondentene skal vurdere i hvilken grad de er enige eller uenig i ulike påstander som går på hvor mye de mener at de har lært om retorikk, hvor mye de kan om retorikk, og om de mener det de har lært om temaet er relevant for dem selv. Disse blir etterfulgt av et åpent spørsmål som spør om hvorfor de tenker at det de har lært om retorikk er relevant eller irrelevant for seg. I spørsmål 11 skal de krysse av for hvilke fag de mener at retorikk er relevant innenfor, og i spørsmål 12 hvilke samfunnsområder retorikk kan være relevant innen.

I spørsmål 13 ber jeg elevene om å krysse av for hvor ofte de bruker kunnskap om retorikk, og videre hvor ofte de selv har retoriske ytringer. Spørsmål 15 og 16 ønsker å kartlegge hvor ofte de selv bruker retorisk kunnskap i henvendelse til andre, og hvor ofte de opplever at andre bruker retoriske grep i henvendelse til seg. Spørsmål 17 søker å finne informasjon om graden retorikk har hjulpet respondentene til å være bevisst sin egen og andres overbevisende språkbruk, prestere bedre muntlig og skriftlig på skolen, i andre fag, og å uttrykke seg bedre i hverdagen. Disse spørsmålene er lukkede, og gjennom disse spørsmålene er jeg interessert i å kartlegge hvordan elevene opplever overføringsverdien fra det de lærer på skolen til sin hverdag. Spørsmål 18 spør i hvilken grad elevene føler at de kan overføre det de lærer om retorikk til hverdagslivet sitt, og i nummer 19 ønsker jeg eksempler på hvordan de har brukt retorikk i hverdagen.

Spørsmål 20 og 21 er lukkede og her spør jeg om de synes retorikk er gøy å lære om, og hvor viktig de synes at retorikk er. Disse spørsmålene er viktige for å forstå hvilket forhold elevene har til temaet, og spiller en sentral rolle i deres oppfatning av retorikk og retorikkundervisning. Det siste spørsmålet er åpent og her kan respondentene skrive om det er

noe annet de ønsker å si om retorikk enn det som er nevnt. Dette spørsmålet er åpent og i motsetning til de foregående, valgfritt å svare på.

Før denne spørreundersøkelsen ble distribuert til de ulike klassene, foretok jeg en pilotundersøkelse. Denne pilotens hensikt var å få andres tilbakemeldinger på hvordan de ulike spørsmålene og svaralternativene ble oppfattet. Undersøkelsen ble testet på ulike familiemedlemmer i ulike aldre, og en av dem som går på Vg2 studiespesialiserende. Her fikk jeg flere verdifulle tilbakemeldinger. De fleste dreide seg om noen spørsmålsformuleringer som var uklare og noen få svaralternativer som ikke var fullstendig dekkende. Det mest verdifulle ved piloteringen var imidlertid at jeg fikk et inntrykk av hvordan det ville bli å tolke dataene som undersøkelsen samlet inn. Justeringer ble gjort og testen ble sendt til de aktuelle klassene.

Resultatene og analysen av spørreundersøkelsen vil bli presentert i neste kapittel. Denne delen vil være strukturert ut ifra de tre forskningsspørsmålene. De kvantitative dataene vil bli presentert i modeller og analyseres ut ifra hva tendensen er. En slik analysemetode kaller Jacobsen (2018, s. 316) for univariat analyse. Her foretar man en analyse av hvert enkelt spørsmål, og målet er å finne hva som er det mest typiske svaret, og hvor stor variasjonen i svarene er. De åpne spørsmålene vil presenteres gjennom en deskriptiv analyse ved å identifisere mønstre og hovedtendenser i datamaterialet. Når jeg ser på gruppen samlet, kan det skje at flere av respondentene svarer omtrent det samme. Selv om de åpne spørsmålene har et mer kvalitativt preg, vil jeg i enkelte tilfeller også fremstille og analysere disse kvantitativt (Neteland og Aa 2020, s. 84). Da vil jeg gå igjennom hvert svar og se om jeg finner de samme tendensene i flere av svarene eller om de skiller seg markant fra hverandre. Jeg regner imidlertid med at noen eller flere av svarene i de åpne spørsmålene må analyseres og tolkes som kvalitative data, da de like gjerne kan være svært ulike. Disse må da tolkes individuelt ut ifra spørsmålets kontekst.

Nedenfor har jeg skjematisert hvilke spørsmål som er relevante for de ulike forskningsspørsmålene. I analysearbeidet så jeg at analysen primært ville dreie seg om følgende spørsmål, som bidrar til å belyse hvert av de tre forskningsspørsmålene:

Forskningsspørsmål	Relevante spørsmål fra undersøkelsen
1: Hva mener elever i Vg3 at retorikk er, og hva tenker de om dens bruksområder?	2) Hva mener du at retorikk er? 3) Hvor og når mener du at man kan bruke retorikk? 4) Vurder hvor enig eller uenig du er i påstanden om retorikk: «Jeg synes at retorikk er aktuelt i dag».

	12) Kryss av for de områdene du mener at retorikk er relevant. (På skolen, i politikk, i rettssaker, i taler, hjemme, sammen med venner, hele tiden, aldri).
2: Hva tenker elevene om retorikk i skolen?	5) Mener du at man bør lære om retorikk på skolen? 6) Hvorfor mener du at man bør eller ikke bør lære om retorikk på skolen? 11) Kryss av for de fagene der du mener at retorikk er relevant. (Naturfag, samfunnsfag, norsk, engelsk, matematikk, religion). 17) I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å... ... prestere bedre muntlig på skolen? ... prestere bedre skriftlig på skolen? ... prestere bedre i andre fag enn norsk?
3: Hvilken relevans opplever elevene at retorikk har for deres liv utenom skolen?	9) Ta stilling til følgende påstand: «Jeg føler at det jeg har lært om retorikk på ungdomsskolen og videregående skole er relevant for meg». 10) Hvorfor tenker du at det du har lært om retorikk er relevant eller irrelevant for deg? 17) I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å... ... være bevisst på andres overtalende eller overbevisende språkbruk? ... være bevisst på din egen overtalende eller overbevisende språkbruk? ... uttrykke deg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen?

Tabell 1: Overgangen mellom undersøkelsen og forskningsspørsmål.

3.6 Personvern

Spørreskjemaet er anonymt, og det ber ikke om personlig eller sensitiv informasjon. Det blir heller ikke innsamlet bakgrunnsopplysninger om informantene annet enn informantenes kjønn. Prosjektet er derfor ikke meldepliktig til NSD, da deres krav om meldeskjema gjelder for prosjekter som behandler personopplysninger (NSD, 2021). Se kapittel 8 «Vedlegg» for avkrysningstest.

3.7 Gyldighet og troverdighet

3.7.1 Validitet

For at en undersøkelses validitet skal økes, må den empirien vi samler inn gi svar på det eller de spørsmålene vi har stilt. At empirien er valid, avhenger av to faktorer: Den *interne gyldigheten* og den *eksterne gyldigheten* (Dversnes 2018, s. 59). Den interne gyldigheten går på hvorvidt vi har dekning i våre data for de konklusjonene vi trekker, og de konklusjonene som gjøres i en studie må derfor være nøyaktige og velbegrunnede. Ekstern gyldighet og relevans økes ved at det man har funnet kan overføres til andre områder, eller brukes i andre sammenhenger. Det vil si at resultater eller konklusjoner som er basert på studier av bestemte individer, områder eller institusjoner kan overføres til også å gjelde andre individer, områder eller institusjoner enn dem som er gjenstand for den aktuelle undersøkelsen (Morse 2015, s. 1213). Ekstern gyldighet sentrerer seg derfor rundt om man kan stole på undersøkelsens funn

og videre generalisere dem. For at dette skal la seg gjøre må det jeg har studert være representativt for den sammenhengen man ønsker å overføre det til (Jacobsen 2015, s. 17). God ekstern gyldighet oppnås også ved at oppgaven er åpen om forskningsprosessen, noe som innebærer å legge ved spørreundersøkelsene og svarene som vedlegg. På denne måten kan funn i dette forskningsopplegget overføres til prosjekter i andre sammenhenger eller kontrolleres gjennom nye undersøkelser.

Dersom resultatene av min studie kan antas å gjelde også i mer generelle sammenhenger vil man kunne generalisere funnene (Grønmo 2004, s. 284). Som tidligere nevnt er ikke dataene hentet fra et utvalg som kan fremstå som «populasjonen i miniatyr», og derfor ikke representativt utvalg. Da kan ikke funnene av undersøkelsen gjelde hele populasjonen, altså alle Vg3 elever i landet (Befring 2007, s. 94). Likevel gir undersøkelsen verdifull informasjon om et område det er forsket lite på, nemlig hvordan elever opplever retorikk. Det at jeg gjør undersøkelsen tilgjengelig gjør det også mulig for andre som måtte ønske det å stille de samme spørsmålene til et bredere utvalg.

I dette forskningsprosjektet ønsker jeg på best mulig måte å beskrive en virkelighet som ikke er direkte observerbar. For eksempel kan ikke en individuell opplevelse observeres direkte. Derfor må forskeren gå til studieobjekter for å samle inn data. Da har vi tre faktorer som må tas stilling til: hvorvidt studieobjektene faktisk har gitt en sann beskrivelse av virkeligheten, hvorvidt forskerens gjengivelse og fortolkning av data er riktig, og hvorvidt de funn og konklusjoner forskeren trekker faktisk gjenspeiler en virkelighet (Jacobsen 2015, s. 228). Samtidig er en viktig faktor at spørreundersøkelser som ber om subjektive svar, noe min undersøkelse i stor grad gjør, kan få svar som vel så gjerne kan være uttrykk for hvordan respondentene tror eller ønsker at verden er eller skal være, som hvordan den faktisk er (Neteland og Aa 2020, s. 85). Mine respondenter, som er vant med prøver og tester, kan fort føle en forpliktelse til å svare «rett», eller noe bestemt i relasjon til det de tror at forskeren ønsker som svar. Derfor er spørsmålene forsøkt formulert slik at de spør om individets egne tanker i stedet for hva som tilsynelatende er rett og galt.

3.7.2 Relabilitet

Janice M. Morse forklarer at en undersøkelse er reliabel dersom resultatene er riktige, til å stole på, og gir samme resultater om studien skulle bli gjentatt (Morse 2015, s. 1213). At jeg har lite kontroll over testsituasjonen er noe som påvirker relabiliteten. Jeg kommer ikke til å

møte elevene som skal svare på undersøkelsen, noe som kan gå to veier. Det ene er at jeg da kun kan basere funnene mine på de svarene som jeg får inn, fordi jeg ikke har kjennskap til de som svarer. Den andre er at jeg da får mer nøytrale svar fordi de ikke er preget av mitt forhold til dem som undersøkes. Uansett vil nærheten til dataene mine være en viktig faktor å nevne. En forsker kan aldri være nøytral, og mitt engasjement og interesse for retorikk i skolen vil gi utslag i spørsmålsformuleringene. Selv om objektivitet til enhver tid etterstrebes, vil det alltid være en mulighet for at jeg kan ha påvirket dataene mine gjennom mitt forhold til dataene og min forforståelse av temaet eller situasjonen (Dalland 2020, s. 63). De som undersøkes, påvirkes nemlig av undersøkeren og selve undersøkelsen fordi alle typer undersøkelser vil utsette undersøkelsesobjektene for ulike stimuli og signaler (Jacobsen 2015, s. 241). Jeg har som tidligere forklart pilotert undersøkelsen og kvalitetssikret spørsmålene, men jeg har samtidig ingen garanti for at alle respondentene forstår spørsmålene slik de var ment, og at informantenes svar er gitt deretter. Til gjengjeld får informantene gjennom de åpne spørsmålene muligheten til å utdype og formulere egne svar etter hvordan de tenker.

En annen faktor som påvirker reliabiliteten, er nøyaktighet i spørsmålene. Når jeg lager et spørreskjema, må svarkategoriene være formulert nøyaktig. Derfor vil min spørreundersøkelse inneholde flere kategorier enn for eksempel «sjelden» og «ofte», da disse to kan oppfattes svært forskjellig fra person til person. I tillegg er det et ikke lite språk mellom noe som skjer sjelden og noe som skjer ofte. Om spørreskjemaet inkluderer flere kategorier, tilbyr den informantene et videre spekter, slik at de kan uttrykke seg mer nøyaktig om hvordan de forholder seg til den aktuelle situasjonen.

På samme måte som det er viktig med nøyaktighet i oppbyggingen av selve spørreundersøkelsen, er det like viktig å være nøye i bearbeidingen av informasjonen. Svarene som samles inn og behandles i datasystemer skal håndteres med nøyaktighet slik at enheter, variabler og verdier blir lagt inn med riktig informasjon. Om ikke det blir gjort, kan systemet regne ut statistiske mål som er helt feil (Larsen 2007, s. 39). I min undersøkelse bruker jeg Microsoft Forms, og dette datasystemet sorterer og grupper svarene, og regner ut prosentvis fordeling på de lukkede svaralternativene. På denne måten kan resultatene av undersøkelsen presenteres rimelig strukturert, oversiktlig og nøyaktig.

Ifølge John W. Creswell kan reliabiliteten økes når dataprogrammer anvendes til registrering og analysing av dataene (Creswell 2013, s. 253). De åpne spørsmålene må jeg som undersøker analysere. Grønmo (2004, s. 244) forklarer at det i praksis er betydelige forskjeller mellom hvordan reliabiliteten kan vurderes i kvalitative og kvantitative studier. I mange

kvantitative studier kan reliabiliteten testes og begrenses på en forholdsvis presis måte, noe som sjelden vil være mulig i kvalitative studier. I kvalitative data må reliabilitetsvurderinger baseres på systematiske drøftinger av de ulike elementene i undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen, med referanse til de relevante typene av reliabilitet. Mitt forskningsopplegg inneholder både kvantitative data og kvalitative data, og jeg vil derfor være nødt til å sørge for at reliabiliteten opprettholdes i analysene av den ulike informasjonen jeg får. Det har jeg tenkt til å gjøre ved å bruke den teorien som jeg tidligere har presentert for å analysere de ulike svarene gjennom de tre forskningsspørsmålene.

3.8 Begrensninger ved metoden

Spørreundersøkelse som metode har den fordelen at de kan gi overblikk over en situasjon, fordi man har mulighet for å samle data fra mange mennesker. Spørreundersøkelser kan gi overblikk over forhold, sammenhenger og situasjoner i den sosiale virkeligheten, og de som kan bidra best med informasjon om det, er de som er en del av denne virkeligheten (Neteland og Aa 2020, s. 69). Ved å bruke spørreskjema som metode vil jeg få tilgang til et større datamateriale. Et større datagrunnlag som inkluderer flere elever kan bidra til at avhandlingens validitet økes. Fordi problemstillingen spør hvordan elever på Vg3 oppfatter retorikk, vil det være naturlig at metoden som brukes gir mulighet for at så mange som mulig, innenfor denne oppgavens rammer, får uttale seg. Når flere elever får uttale seg, og ikke bare noen, kan man oppnå en visse konsensus om hvordan den generelle oppfattelsen er.

Forskningsopplegget legger seks Vg3 klasser med totalt 81 respondenter til grunn for analyse av avgangselevers forståelse av retorikk. Dette er et begrenset antall elever, men likevel såpass at det kan gi en indikasjon på hvordan disse elevene som gruppe forstår retorikk. Likevel kan ikke oppgaven påberope seg en fasit på elevers generelle forståelse på landsbasis. Undersøkelsen er utført på seks ulike skoler, men likevel innenfor ett fylke. Oppgavens gyldighet vil derfor utfordres om den påstår å kunne svare på enhver elevs oppfattelse av retorikk.

I tillegg har spørreskjema som metode implisitte begrensninger. Spørreundersøkelser ber om subjektive svar, og subjektive svar kan vel så gjerne være uttrykk for hvordan respondentene tror eller ønsker at verden er eller skal være, som hvordan den faktisk er (Neteland og Aa 2020, s. 85). Elever som er vant med en prøvekultur, kan oppleve spørreundersøkelsen som en

prøvesituasjon som tester hva de kan, og dermed føle seg forpliktet til å svare noe annet enn det de vanligvis ville gjort i en annen setting.

Samtidig åpner spørreundersøkelse for at den mest utbredte forståelsen kommer frem. At undersøkelsen inkluderer flere informanter, gjør at man unngår at den ene informanten som mener noe helt annet enn flertallet står som representant for forståelsen.

4. Resultater og analyse

I dette kapittelet vil jeg presentere resultatene fra undersøkelsen gjennom en deskriptiv analyse av datamaterialet. Kapittelet vil bli strukturert ut ifra forskningsspørsmålene, og jeg vil ta for meg de spørsmålene som er spesielt relevante for å undersøke hvert av disse. Hvilke spørsmål som analyseres for å belyse hvert av forskningsspørsmålene, er skjematisk i metodekapittelets del 3.5.2.

4.1 Forskningsspørsmål 1: Hva mener elever i Vg3 at retorikk er, og hva tenker de om dens bruksområder?

I forbindelse med forskningsspørsmål 1 vil jeg analysere elevenes svar på spørsmålene om hva de mener at retorikk er, og hvor og når de mener at man kan bruke retorikk. I tillegg ønsker jeg også å se om elevene synes at retorikk er aktuelt i dag, og helt konkret hvilke områder i dagens samfunn de mener at retorikk er relevant for. Samlet sett kan disse svarene gi et bilde av hva elevene mener at retorikk er, og hva de tenker om dens bruksområder.

4.1.1 Retorikk som overbevisning og overtalelse.

Det åpne spørsmålet om hva elevene mener retorikk er kommer tidlig, med den hensikt å nå respondentenes intuitive tanker, før de gjennom undersøkelsens videre spørsmål potensielt både kan få et mer begrenset eller utvidet inntrykk av hva retorikk kan være. Et tydelig funn er at elevene jevnt over bruker ulike begreper for å forklare hva retorikk er. De som går igjen er blant annet «overbevisning», «overtalelse», «appell», «talekunst», «virkemidler», «argumentasjon» og de tre appellformene logos, etos og patos. Det er også åtte elever som nevner ordet argumentasjon på ulike måter i sitt svar. Aristoteles forklarer retorikk som læren om å argumentere (Aristoteles 2006, s. 21), og disse åtte elevene har da muligens den klassiske retorikken som sin primære forståelse for hva retorikk er. Det samme kan gjelde de som bruker appellformene logos, etos og patos som forklaring på retorikk, da disse begrepene oppstod i den greske kulturen, primært beholdt ulike typer taler.

Majoriteten i elevgruppen bruker imidlertid i stor grad to bestemte begrep for å beskrive hva de mener at retorikk er. De mest frekvente begrepene som blir anvendt i den anledning er ulike varianter av overbevisning og overtalelse, som blir nevnt av 49 stykk. Noen typiske svar på spørsmålet «Hva mener du at retorikk er?» lyder som følger: «Retorikk er evnen til å overtale», «Det er måten man bygger opp en tekst for å få leseren til å bli overtalt til å tro på

det», «Kunsten til å overbevise gjennom ord» og «Evnene til å overbevise ved hjelp av etos, patos og logos». Det som imidlertid er interessant å se, er at de fleste som bruker disse begrepene, nevner kun ett av dem, og ikke begge. Det er faktisk kun to av 81 elever som sier at retorikk er både å overbevise og å overtale. 28 personer mener at retorikk er overbevisning og 19 mener det er overtalelse.

At elevene for det meste bruker bare det ene begrepet kan tyde på to ting. Den ene er at de respondentene dette gjelder ikke er klar over den ulike betydningen av disse begrepene slik Bakken forklarer, og bruker dem mer eller mindre om hverandre. Bakken skriver at retorikk er overbevisende og overtalende språkbruk, og at overbevisning innebærer å frivillig endre tankesett og slutte seg til andres meninger, mens når man har blitt overtalt har man motvillig gått med på det den andre sier uten egentlig å være enig (Bakken 2020, s. 17).

Det andre alternativet er at elevene er klar over denne forskjellen, og at de faktisk mener at retorikk er enten overtalelse eller overbevisning. Ut ifra det Bakken forklarer, er ikke en slik tolkning feil. Han skriver at de to begrepene har noe felles: Begge betegner måter å bruke språket på som endrer andre menneskers måte å tenke eller å handle på, hvilket er nettopp hva retorikk dreier seg om (Bakken 2020, s. 17). Altså har vi kommet frem til at retorikk er språkbruk som har til hensikt at det skjer en endring i tenkemåte eller resulterer i handling. Slutningen blir da som Kjeldsen sier, at retorikk er handling gjennom kommunikasjon (2014a, s. 9). Dermed kan retorikk være enten overbevisning eller overtalelse, eller begge deler, fordi retorikkens mål er handling.

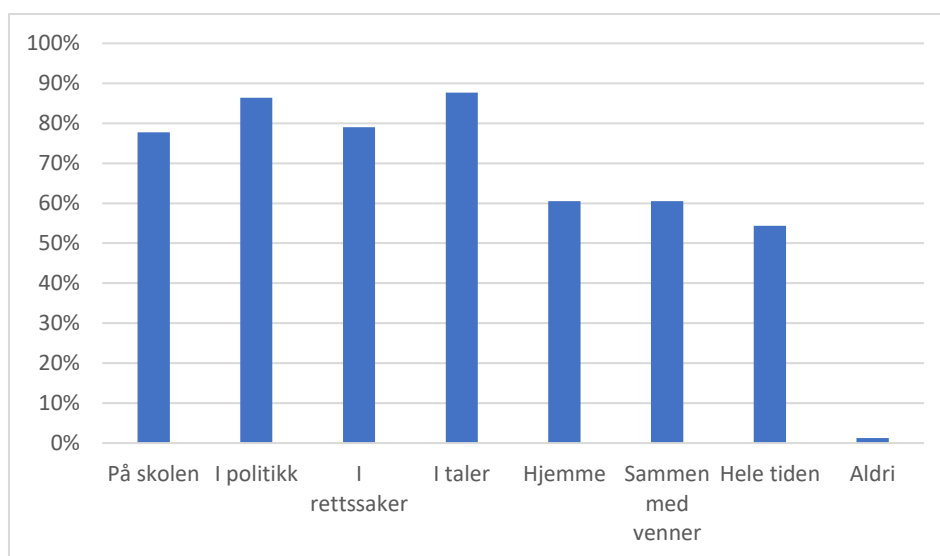
4.1.2 Hvor og når mener elevene at man kan bruke retorikk?

Når det gjelder hvor og når elevene mener at man kan bruke retorikk, fordeler svarene seg hovedsakelig i to hovedgrupper mellom de som mener man kan bruke retorikk hele tiden og over alt, og de som avgrenser retorikk til mer formelle situasjoner. Med formelle situasjoner mener jeg situasjoner der retorikk er relativt eksplisitt. Av de som mener man kan bruke retorikk til det meste er det flere av dem som nevner både hverdagslig bruk og bruk i mer formelle situasjoner. Et av svarene fra dem som mener at man kan bruke retorikk til alt og over alt er slik: «Man kan bruke retorikk i nesten alt man gjør og snakker om».

Samtidig er det også en del elever som kun nevner situasjoner der retorikk er relativt åpenbart aktuelt. Eksempler på slike situasjoner er i taler, artikler, propaganda, reklame, avisinnlegg, politikk, debatt, foredrag og i saktekster. 39 elever knytter retorikkens bruksområder til en

eller flere av disse, uten å nevne hverdagslig bruk av retorikk. Et typisk svar som knytter retorikk til slike åpenbare retoriske situasjoner er: «I politikken, når man skal skrive argumenterende tekster på skolen, debattinnlegg». Det er derimot 34 elever som på ulike måter forklarer at retorikk kan brukes i hverdagen, hele tiden, over alt eller i alle slags situasjoner. Av disse 34 er det mange som også nevner de mer formelle eller eksplisitt retoriske situasjonene i tillegg til den dagligdagse bruken. Et eksempel på et slikt svar er som følger: «En kan bruke retorikk når som helst, i ulike grader. Det brukes nok mer bevisst i politikken, debatter og foredrag». Disse elevene er dermed bevisst flere sider av retorikken, både den formelle og den mer uformelle.

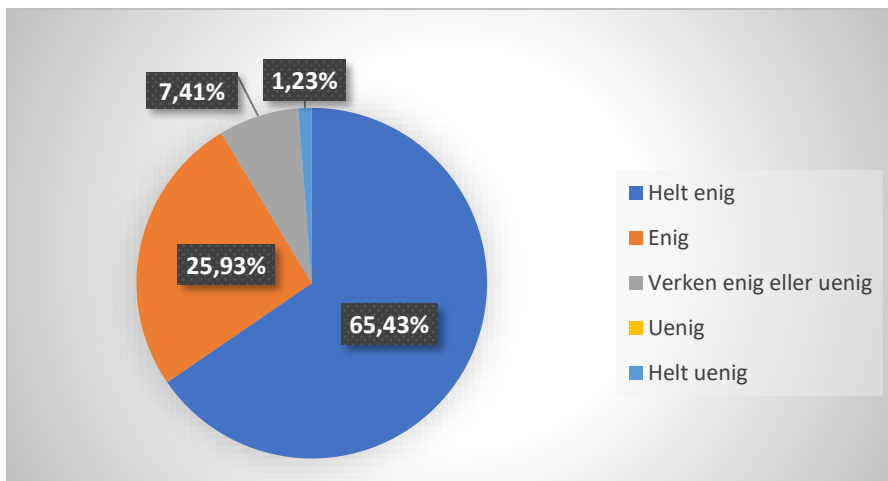
For å få mer konkrete tall på hvor og når elevene mener at man kan bruke retorikk, har jeg bedt elevene om følgende: «Kryss av for de områdene du mener at retorikk er relevant» (på skolen, i politikk, i rettssaker, i taler, hjemme, sammen med venner, hele tiden, aldri). Disse områdene er et utvalg jeg har gjort for å se om det finnes et skille mellom hvor aktuelt elevene tenker at retorikk er i formelle og i uformelle situasjoner. Den prosentvise andelen hvert av områdene har, er beregnet ut ifra totalt antall elever, altså 81 stykk. At «i taler», «i politikk», «i rettssaker» og «på skolen» får flest stemmer er kanskje ikke så rart da disse områdene også er de som viser seg gjeldende i spørsmålet om hvor og når elevene mener at man kan bruke retorikk. Altså får vi igjen bekreftet at retorikk er mest relevant eller mest eksplisitt i disse situasjonene. De mindre eksplisitte områdene der retorikk kan være aktuelt, får også færrest stemmer.

Figur 1: Fordeling i prosent av områdene elevene mener at retorikk er relevant.

4.1.3 Er retorikk aktuelt i dag?

Jeg har tidligere vist at retorikken har fått et moderne oppsving. Det antikke faget har overlevd mange tusen år, og tar nå en stor plass i det moderne samfunnet vi i dag er en del av. Det som er interessant i denne sammenhengen er å studere i hvilken grad elevene opplever retorikk som aktuelt i dag. Dersom undervisningen dreier seg om klassisk retorikk, altså at retorikk presenteres primært igjennom de antikke begrepene, og ser på hvordan retorikk ble til, kan emnet gjerne lett oppfattes gammelt og irrelevant for vår tid og kultur. Om undervisningen derimot legger vekt på å vise hvordan retorikk er en del av hverdagen og høyst relevant i dagens samfunn, kan temaet virke svært aktuelt. Svarene på spørsmålet «Vurder hvor enig eller uenig du er i påstanden om retorikk: Jeg synes at retorikk er aktuelt i dag», er at 91,36% er enig eller helt enig i at retorikk er aktuelt i dag. Kun en person er helt uenig og de øvrige seks respondentene er verken enig eller uenig.

Figur 2: Vurder hvor enig eller uenig du er i påstanden om retorikk: «Jeg synes at retorikk er aktuelt i dag». Fordelt etter prosent.

Det er altså en bred enighet om at retorikk er aktuelt i dag, og denne positive enigheten kan gjerne forklares ved å sammenlikne svarene på dette spørsmålet med svarene i de foregående. Elevene har tidligere svart at retorikk er overtalelse og overbevisning, og at man kan bruke retorikk i hverdagen og i for eksempel taler, politikk, reklame og så videre. Siden vi også har slått fast at man bruker overtalelse og overbevisning i dag, og at taler, politikk og reklame også er frekvente komponenter i dagens samfunn, er en logisk slutning at retorikk også er relevant i dag, noe mesteparten av elevene også mener. Hadde elevene i større grad vært uenige i at retorikk er aktuelt i dag, kunne man gått ut ifra at svarene deres på spørsmål to og tre også hadde vært annerledes.

Nå skal det for ordens skyld også i denne sammenheng igjen understrekes at jeg kan ha endt opp med et skjevt utvalg, da det kan være at de elevene med størst interesse for og kunnskap

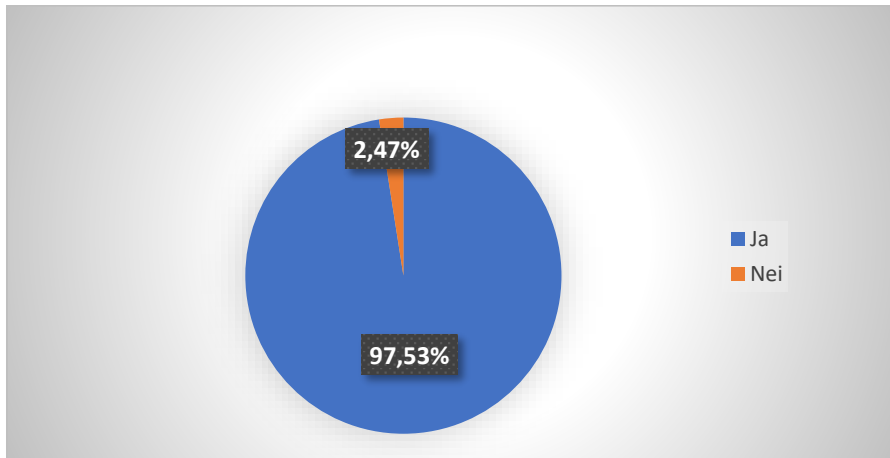
innen retorikk er de som til slutt har besvart undersøkelsen. Å kunne overføre det man lærer om retorikk på skolen til sitt eget hverdagsliv og komme med ulike eksempler, slik flere av elevene gjør, krever høy kompetanse i det de utleder abstrakte relasjoner. Man skal ikke se bort ifra at et mer representativt utvalg kunne ha vist en mer jevn fordeling.

4.2 Forskningsspørsmål 2: Hva tenker elevene om retorikk i skolen?

For å undersøke forskningsspørsmål 2 har jeg også tatt for meg noen utvalgte spørsmål fra undersøkelsen. I det følgende vil jeg se om elevene mener man bør lære om retorikk på skolen, og i så fall hvorfor eller hvorfor ikke. Videre ønsker jeg å undersøke i hvilken grad retorikk har hjulpet dem med å prestere bedre muntlig og skriftlig i skolen, samt i andre fag. I tillegg ønsker jeg å få konkretisert hvilke fag elevene mener at retorikk er mest relevant for.

4.2.1 Elevene opplever at retorikk er viktig på grunn av dens overføringsverdi.

På spørsmålet om respondentene mener at man bør lære om retorikk på skolen, svarer 97,53% ja og kun 2,47% svarer nei. Se diagrammet under.

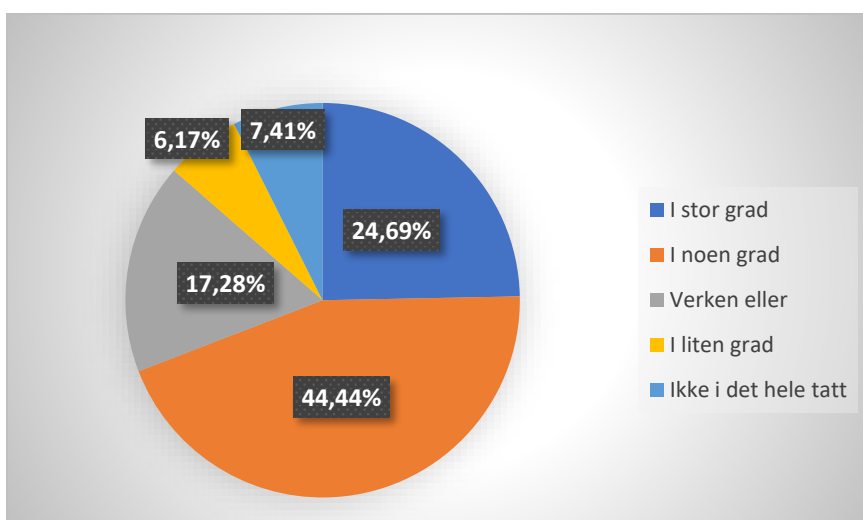
Figur 3: «Mener du at man bør lære om retorikk på skolen?» Fordelt etter prosent.

Som jeg har vært inne på tidligere i dette kapittelet er det bred enighet om at retorikk er aktuelt i dag på ulike arenaer, og dette kan bety at elevene opplever at det de lærer om retorikk på skolen har en relevans også utenfor skolen. Oppfølgingsspørsmålet som kommer rett etter, bekrefter dette. Her spør jeg: «Hvorfor mener du at man bør eller ikke bør lære om retorikk på skolen?». De aller fleste mener at det er viktig å lære om retorikk på skolen fordi man får bruk for det i hverdagen av ulike grunner. De mest frekvente grunnene er for å kunne forstå hvordan andre prøver å overbevise dem om ulike ting, gjerne gjennom reklamer,

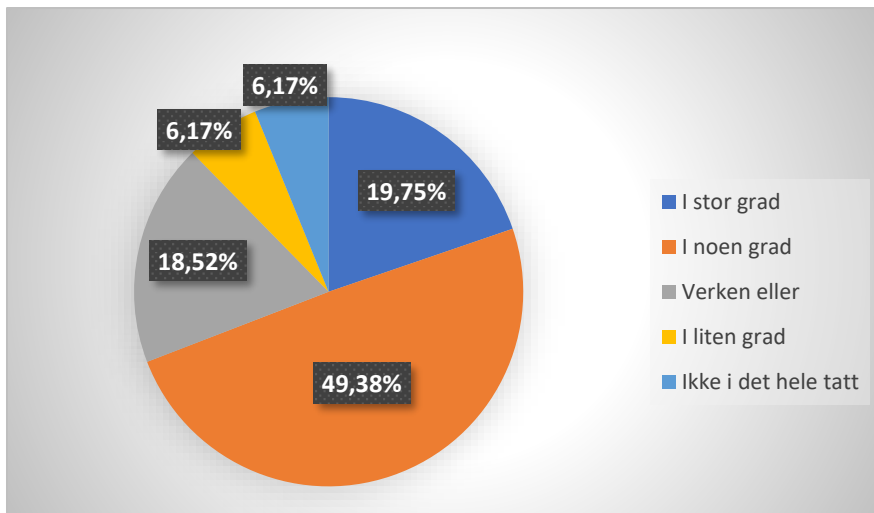
avisartikler og taler. Den viktigste grunnen til at elevene mener at man bør lære om retorikk på skolen er for å unngå å bli lurt og for å kunne være kritiske til det man møter. Her er noen besvarelser som illustrerer poenget: «I motsetning til mye annet i norskfaget er retorikk noe man kan få bruk for i dagliglivet. En god retorikkbruk viser evne til å bygge opp argumentasjonen sin på en strategisk måte», «Det er bra å kunne gjenkjenne virkemidlene som tas i bruk for å påvirke oss. Det er viktig å kunne hvis en selv skal overbevise noen» og «For dette hjelper til å være mer kritiske mot ting vi ser og leser. Dette er kjemperelevant i den verdenen vi lever i dag, hvor det er reklamer hvor enn vi går». De to som svarer at de ikke mener at man bør lære om retorikk i skolen, skriver også at det er fordi de ikke mener at de vil komme til å få bruk for det. Det er altså overføringsverdien fra det de lærer på skolen til deres liv som for det meste er grunnen til at de mener man bør lære om retorikk på skolen. Nesten alle elevene som deltok i undersøkelsen ga uttrykk for at de mener at retorikk bør være noe man lærer i skolen fordi man får bruk for det utenom skolen. På samme måte er det veldig få som skriver at man bør lære om retorikk i skolen for å utvikle seg faglig. I hvilken grad elevene opplever en faglig gevinst generelt i skolen blir undersøkt i neste underkapittel.

4.2.2 Er retorikk primært forbeholdt norskfaget?

Jeg ønsker videre å finne informasjon om elevene opplever at deres generelle faglige prestasjon på skolen påvirkes positivt av retorikkunnskaper de tilegner seg gjennom undervisning i norskfaget. Resultatene jeg får her er positive. Spørsmålene ber blant annet elevene om å vurdere i hvilken grad de mener at retorikk har hjulpet dem til å prestere bedre muntlig og skriftlig på skolen. Svarfordelingen er presentert i modellene under.

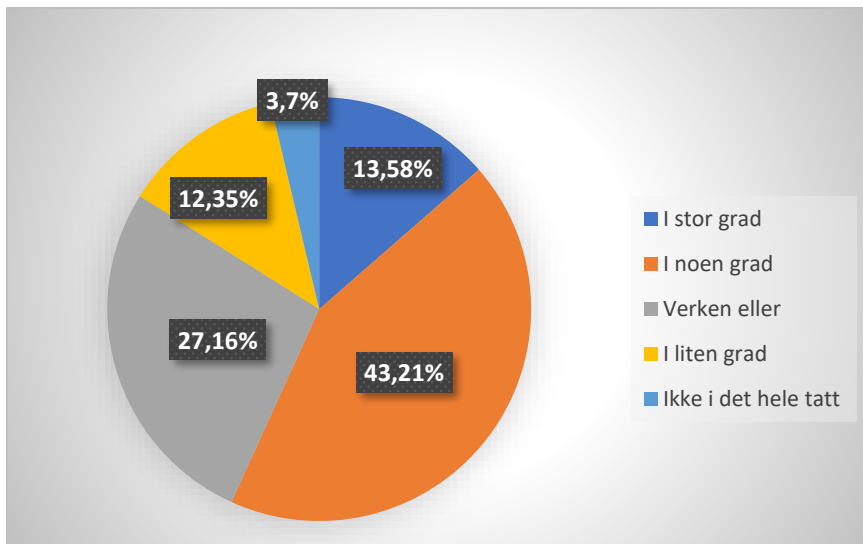
Figur 4: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å prestere bedre muntlig på skolen?» Fordelt etter prosent.

Figur 5: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å prestere bedre skriftlig på skolen?» Fordelt etter prosent.

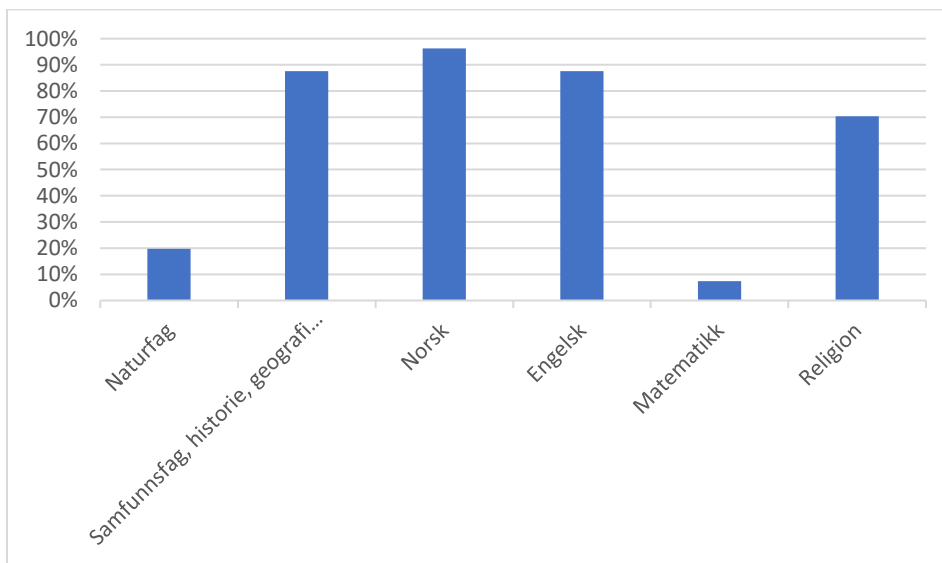
Som det fremgår av figur 4 og 5 er det mange som mener at retorikk har hjulpet dem til å prestere bedre muntlig og skriftlig på skolen. Det er nøyaktig like mange som mener at retorikk har hjulpet dem i stor eller i noen grad til å prestere bedre muntlig som skriftlig i skolen. Det er 69,13% som krysser av for «i stor grad» eller «i noen grad», på begge spørsmålene. Samtidig er andelen elever som krysser av for «i stor grad» noe større for muntlig enn for skriftlig. For muntlig er denne andelen på 24,69%, mens for skriftlig er den på 19,75%. Dette kan muligens ha en sammenheng med at elevene opplever at retorikk for det meste er en muntlig aktivitet. Ifølge Thorvaldsen (2015, s. 276) er retorikken tradisjonelt rettet mot taler, og flere av svarene som elevene avgir på ulike åpne spørsmål gjennom undersøkelsen, gir inntrykk av at det er muntlig overbevisning og overtalelse de mener de vil få mest bruk for senere i livet. For eksempel er det få som skriver at de vil få bruk for retorikk i skriftlig sammenheng senere i livet.

Det er ikke like stor enighet i at retorikken har hjulpet dem til å prestere bedre i andre fag enn norsk, som det retorikk har gjort for muntlige og skriftlige ferdigheter. Likevel er ikke forskjellen i de som svarer «i stor grad» eller «i noen grad», veldig stor. Denne ligger her på 12,34% under de som svarer det samme i de tidligere spørsmålene. I diagrammet under presenteres en helhetlig fordeling av svarene.

Figur 6: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å prestere bedre i andre fag enn norsk?» Fordelt etter prosent.

56,79% svarer enten «i stor grad» eller «i noen grad» i spørsmålet om retorikk har hjulpet dem til å prestere bedre i andre fag enn norsk. Samtidig viser tall fra neste spørsmål, at elevene opplever at retorikk har mye for seg også i andre fag. Elevene bes krysse av for de fagene de mener at retorikk er relevant innenfor. (Flere valg er mulig).

Figur 7: Fordeling i prosent av fag elever mener at retorikk er relevant for.

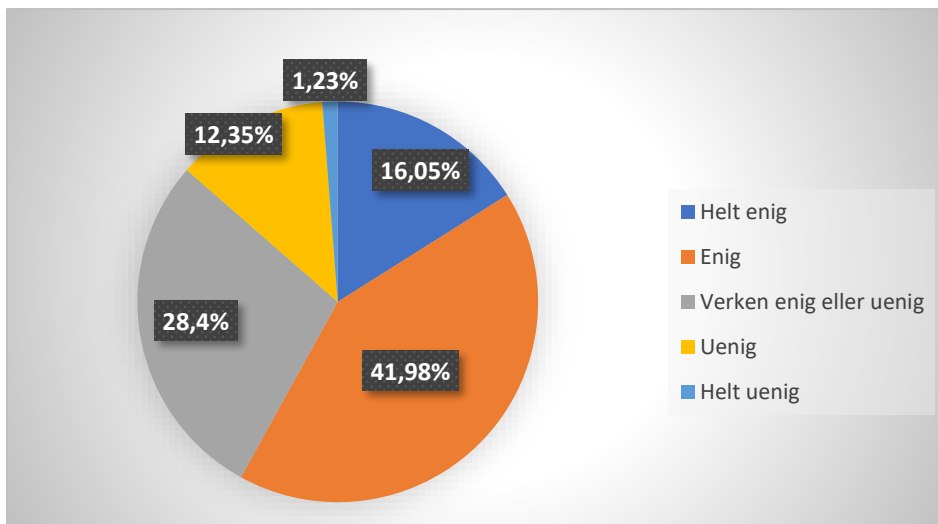
Ikke overraskende får norsk flest stemmer med 96,3%. 87,65% mener at retorikk er relevant både innen engelsk og samfunnsfagene. Religion ligger mer på midten og får 70,37%, og nederst finner vi naturfag med 19,75% og matematikk med kun 7,41%. Elevene opplever altså at retorikk har relevans også i andre fag enn norsk, men kun litt over halvparten mener at retorikk har hjulpet dem til å prestere bedre i andre fag. Figuren nedenfor viser fordelingen for hvert fag i prosent.

4.3 Forskningsspørsmål 3: Hvilken relevans opplever elevene at retorikk har for deres liv utenom skolen?

For å besvare forskningsspørsmål 3, vil jeg først analysere hvordan elevenes svar fordeler seg på spørsmålet om hvorvidt de føler at det de har lært om retorikk på skolen er relevant for dem og hvorfor eller hvorfor ikke. Jeg vil også forsøke å kartlegge hvor bevisste elevene mener at de er på andres og sin egen overtalende eller overbevisende språkbruk, og i hvilken grad retorikk har hjulpet dem til å uttrykke seg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen. Analyse av disse svarene vil i sin tur gi grunnlag for å kunne diskutere hvilken relevans elevene opplever at retorikk har for deres liv utenom skolen.

4.3.1 Retorikk er relevant for elevene.

For å finne ut om elevene opplever at retorikk har noen relevans for deres liv utenom skolen, har jeg spurt elevene om nettopp dette. Svarene fordeler seg slik:

Figur 8: Ta stilling til følgende påstand: «Jeg føler at det jeg har lært om retorikk på ungdomsskolen og videregående skole er relevant for meg». Fordelt etter prosent.

Dette diagrammet viser at over halvparten av elevene, med 58,03% er enten enig eller helt enig i at retorikk er relevant for dem. Tilsvarende er 13,58% enten uenig eller helt uenig i at det de har lært om retorikk er relevant for dem. 28,4% er verken enig eller uenig. At en så stor andel av elevene opplever at retorikk er relevant for dem er gjerne som forventet. Vi har tidligere sett at mange av elevene mener at de kan bruke retorikk både i skolen, i arbeidslivet og i hverdagen. Sammenliknet med disse svarene, er det derfor gjerne ikke så rart at så mange svarer at de mener at retorikk er relevant for dem. Flere teoretikere peker også på hvordan retorikk kan bli brukt av den enkelte til ulike formål. Igland og Sundby (2012, s. 124) sier at

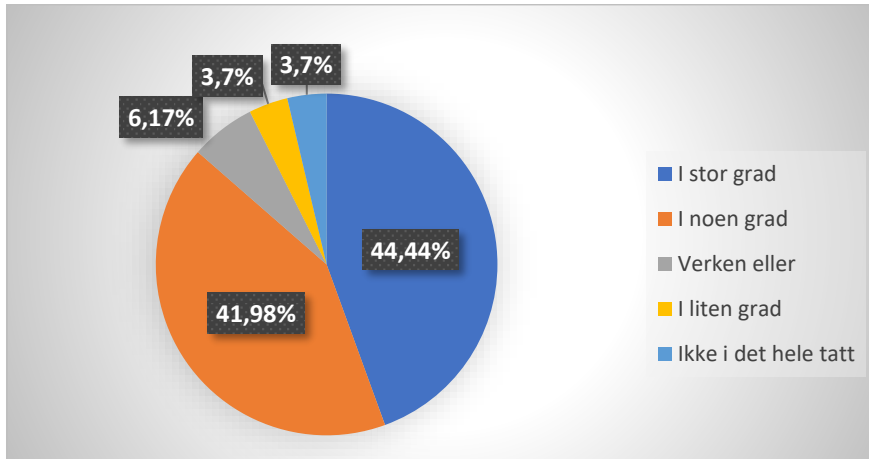
retorikken hjelper oss til å tenke gjennom hvordan man legger frem en sak muntlig og skriftlig, og kan hjelpe med å reflektere over blant annet struktur, innhold, argumenter og motargumenter. På denne måten kan retorikken bidra med større bevissthet rundt seg selv og andre i ulike relasjoner, samt at man får større nøyaktighet i sine meninger og utsagn slik at man kan tale klart og hensiktsmessig. Siden retorikk er en form for kommunikasjon, en sosial aktivitet og en menneskelig praksis, vil alle komme til å bruke retorikk (Kjeldsen 2014a, s. 10). Det å vite hvordan man kan bruke retorikken på hensiktsmessige måter vil derfor være fordelaktig for de aller fleste. Samtidig er det ikke nødvendigvis slik at alle elever opplever at akkurat det de lærer om retorikk på skolen er det de vil få bruk for.

For å undersøke akkurat dette nærmere har jeg bedt elevene utdype hvorfor de tenker at det de har lært om retorikk er relevant eller irrelevant for dem. Flere av elevene refererer til tidligere spørsmål der de har poengtert retorikkens relevans i hverdagslivet eller fremtidig utdanning og arbeidsliv. Flere av svarene jeg får er relativt lange sammenliknet med de foregående åpne spørsmålene, og elevene legger vekt på ulike faktorer i sine svar. Det som imidlertid går igjen, er hvordan retorikken kan hjelpe dem til å overbevise eller overtale andre, og å forstå hvordan reklamer eller mennesker ønsker å påvirke dem på ulike måter. Et par typiske svar på dette er slik: «Det hjelper i debatter og samtaler som jeg har med jevnaldrende», «Jeg liker å kunne vite mer om hvordan jeg reagerer på ulike reklamer, og kunne reflektere over dette» og «Jeg mener det er relevant fordi jeg kan få bruk for det i både videre utdanning og jobbsammenheng.»

Det er også flere som skriver at retorikk er relevant fordi de tror de kommer til å skrive retoriske analyser i nærmeste fremtid eller i videre studier. Disse elevene overfører gjerne de læringsaktivitetene de gjennomfører i skolen til livet utenfor skolen. Det trenger imidlertid ikke å bety at de ikke ser verdien av den innsikten og de kompetansene de utvikler gjennom slike øvelser. Det er 67,9% av elevene som mener at retorikkundervisning er relevant for dem fordi de vil få bruk for det utenom skolen. Av de som er uenig eller helt uenig i det forrige spørsmålet, er det flere som svarer blankt eller at de ikke vet hvorfor retorikk er irrelevant for dem. 6,17% skriver (uavhengig av hva de tidligere har svart) at de enten ikke har lært noe relevant, eller at de ikke kommer til å få bruk for det de har lært fordi det de lærer ikke er relevant for dem. Dette er interessant tatt i betraktning at flesteparten av dem som mener at retorikk er relevant for dem bruker den begrunnelsen at det er fordi de kommer til å få bruk for det de lærer om retorikk. Den avgjørende faktoren for hvorvidt retorikkundervisning oppleves relevant eller irrelevant, avhenger altså av om det de lærer kan brukes i livet deres.

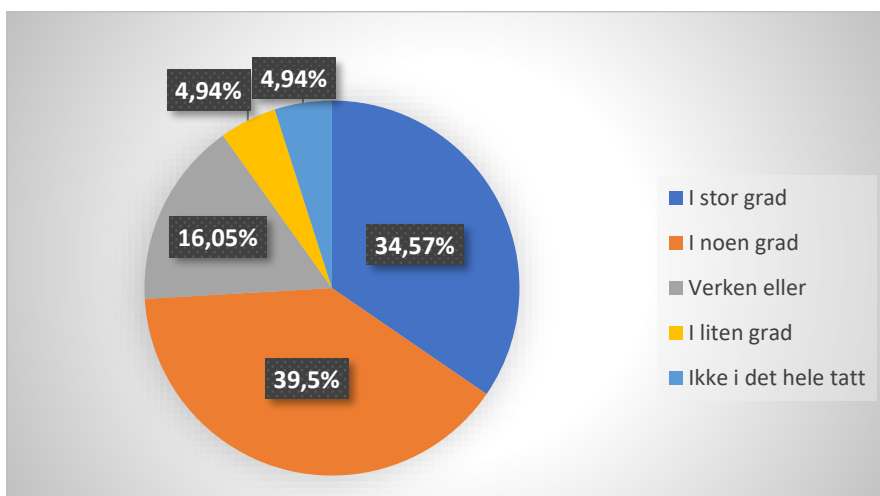
4.3.2 Elevenes bevissthet rundt sin egen og andres påvirkning.

Elevene uttrykker at de mener at retorikken har hjulpet dem til å være relativt klar over hvordan de selv og andre bruker språket for å påvirke. I spørsmålet om i hvilken grad retorikk har hjulpet dem til å være bevisste på andres overtalende eller overbevisende språkbruk svarer de dette:

Figur 9: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å være bevisst på andres overtalende eller overbevisende språkbruk?» Fordelt etter prosent.

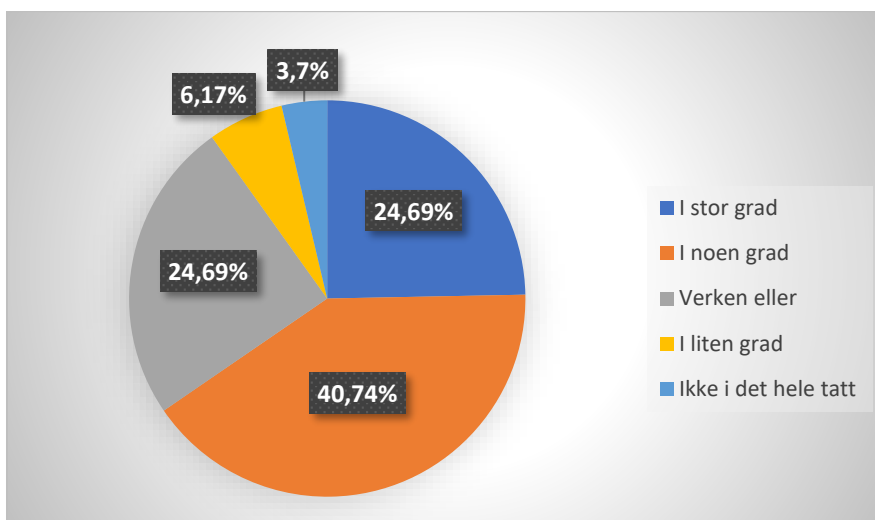
86,42% krysser av for «i stor grad» eller «i noen grad», og kun 13,57% svarer enten «verken eller», «i liten grad» eller «ikke i det hele tatt». Dette viser gjerne at elevene opplever at retorikken gir dem verktøy for å kunne forstå når andre forsøker å påvirke dem på ulike måter. Dette mener også Kjeldsen (2014b, s. 31) at retorikken kan bidra med. Gjennom retorikk blir man bevisst sin egen og andres retoriske språkbruk, og blir bedre i stand til å fremme sine synspunkt. Litt vanskeligere ser det imidlertid ut til at det er å være bevisst på sin egen overtalende eller overbevisende språkbruk. Denne fordelingen ser slik ut:

Figur 10: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å være bevisst på din egen overtalende eller overbevisende språkbruk?» Fordelt etter prosent.

Andelen som mener at de i stor eller i noen grad er enig i at de er bevisst på sin egen overtalende eller overbevisende språkbruk er 74,07%. Dette er en veldig høy andel av elevene, men likevel noe mindre enn i forrige spørsmål. 25,93% krysser av for enten «verken eller», «i liten grad» eller «ikke i det hele tatt». Dette kan muligens ha en sammenheng med at retorikkundervisning i mange tilfeller kan ha en overveiende tyngde av retoriske analyser av hvordan andre mennesker tar i bruk overbevisning og overtalelse, enn hvordan de selv kan bruke ulike teknikker i sin språkbruk. Kjeldsen (2014a, s. 9) forklarer også at selv om man i mange tilfeller bruker retorikk som planlagte og strategiske trekk i store taler og politiske diskusjoner, er retorikken også noe man bruker hele tiden, enten man er klar over det eller ikke. At rundt en fjerdedel av elevene ikke i like stor grad opplever at retorikken har hjulpet dem til å være bevisst på sin overtalende eller overbevisende språkbruk er derfor noe man kanskje bør regne med. Vi bruker jo tross alt språket som påvirkning hele tiden, enten helt usystematisk eller på grunnlag av innarbeidet rutine (Thorvaldsen 2015, s. 276).

Det som også er interessant å se, er i hvilken grad elevene opplever at retorikk har hjulpet dem til å uttrykke seg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen. Figur 11 under viser elevenes svar på nettopp dette spørsmålet:

Figur 11: «I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å uttrykke deg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen?» Fordelt etter prosent.

Her er det en enda mindre andel som svarer enten i stor eller i noen grad. 65,43% mener at retorikk har hjulpet dem til å uttrykke seg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen, og 34,56% krysser av for de øvrige kategoriene. At en så stor andel av elevene i forrige spørsmål svarer at de opplever at retorikk har hjulpet dem til være mer bevisst på sin egen språkbruk, er det rimelig å anta at de også opplever at de uttrykker seg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen. Det har de også gjort, men i noe mindre grad enn i det foregående spørsmålet.

5. Diskusjon av funn

I dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på tre av hovedfunnene som fremgår av forrige kapittel. Det første hovedfunnet jeg vil diskutere, er at elever mener at retorikk er aktuelt i dag, at retorikk er overbevisning og overtalelse, og at retorikk kan brukes i både mer og mindre formelle situasjoner. Det andre hovedfunnet er at elever mener at retorikk er viktig i skolen på grunn av dens overføringsverdi og relevans på tvers av fag. Det tredje hovedfunnet er at retorikk er relevant for elevene fordi det hjelper dem til å være bevisst sin egen og andres overbevisende og overtalende språkbruk.

Disse hovedfunnene vil diskuteres opp mot teori, og funnene danner utgangspunkt for å diskutere hvilken forståelse av retorikk som blir presentert i skolen, hvordan retorikk og Kunnskapsløftet har bidratt til styrkede muntlige og skriftlige ferdigheter, og hvor bevisste elever er på sin egen og andres overtalende og overbevisende språkbruk. I sin helhet vil diskusjon av disse tre funnene kunne si hvordan elevene forstår retorikk, og videre besvare problemstillingen som spør hvordan elever i Vg3 oppfatter retorikk.

5.1 Hva mener elever i Vg3 at retorikk er, og hva tenker de om dens bruksområder?

Elevene forstår retorikk som overtalelse og overbevisning, og fordi de også skriver at man bruker denne typen påvirkning i mange situasjoner av ulik art, og til flere ulike formål, mener de også at retorikk er aktuelt i dag. I det følgende vil jeg se nærmere på elevenes svar, og i sammen med teori diskutere hvordan deres oppfattelser av ulike aspekter ved retorikken kan gi ulike utslag for den totale forståelsen av retorikk.

Retorikk som enten overbevisning eller overtalelse.

Elevene mener for det meste at retorikk er å overbevise og å overtale. De mener videre at retorikk kan brukes både i hverdagen og i mer formelle situasjoner. I analysekapitlet så vi at veldig mange av elevene definerer retorikk som enten overtalelse eller overbevisning. Flere retorikere gir ulike definisjoner på hva retorikk er, og blant disse er også overbevisning og overtalelse. Det som videre blir interessant, er hvordan synet på retorikk kan bli veldig ulikt dersom man definerer retorikk som *enten* overbevisning *eller* overtalelse.

Om man er bevisst på skillet i betydningen av disse begrepene, kan man se at retorikk får to ulike uttrykk: retorikk som manipulasjon og retorikk som formaning eller appell. Dersom man har appellert til handlingsendring, og brukt språket på en slik måte at mennesker har endret sin mening, har man hjulpet dem til å vinne ny innsikt. Da kan retorikk oppleves positivt, fordi menneskene som overbevises har en selvbestemmelse som oppleves viktig, og at de selv har brukt sin frie vilje til å slutte seg til andres meninger. De har også hatt muligheten til å ikke endre sin mening, om de ønsker det. Har man imidlertid overtalt eller manipulert noen til å være enig med seg selv, har disse menneskene ikke en fri vilje til å tenke selv og ta beslutninger for seg selv i den aktuelle situasjonen og de blir gjerne tvunget til å mene noe de egentlig ikke er enig i. Retorikk kan da oppleves som negativt fordi man ikke har mulighet til å si seg uenig, og videre fremme sine synspunkter for den motsatte sak. Kristiansen (2007, s. 54) går så langt som å si at fordommene retorikken har møtt har gitt den et rykte for å være «ond». En oppfattelse av retorikk kan da være at retoriske ytringer har uhederlige hensikter, er forførerisk, manipulerende og propagandistisk.

Om det er slik at de 19 elevene i min studie som mener at retorikk er overtalelse, også har denne forståelsen av at overtalelse er å motvillig gå med på det andre sier, eller til og med ser overtalelse som manipulasjon, kan det innebære at de forstår retorikk som det Kjeldsen (2014a, s. 10) mener er en noe feilaktig fremstilling av retorikken. Mange lærebøker og håndbøker gir oss gjerne et inntrykk av at retorikk er pyntet og overfladisk språkbruk som dreier seg om regler, råd, teorier, begreper, manipulasjon og maktmisbruk. Også Bakken (2020, s. 18-19) forklarer at dette muligens er en moderne forståelse av begrepet. Han skriver at dagens politiske samfunn gjerne bruker begrepet som en nedsettende betegnelse på sleipe argumenter, språklig manipulasjon eller tomme ord.

En mulig forklaring på et slik reduksjonistisk syn på retorikk, er som jeg innledningsvis har antydnet kan skyldes lærebøkene fremstilling av retorikk. Vi har tidligere sett at Kjeldsen (2014a, s. 10) peker på lærebøker og håndbøkers tendensiøse fremstilling av retorikk som pyntet og overfladisk språkbruk for manipulasjon og maktmisbruk, som gjerne kan fremme en forståelse av retorikk som overtalelse. Fordi jeg ikke finner noe markant skille i hvordan elevene klassevis definerer retorikk, er det grunn til å tro at deres relativt like meninger om hva retorikk er, kan forklares med at lærebøkene deres fremstiller retorikk relativt likt. Det kan også se ut som om disse bøkene ikke fremsetter et tydelig skille mellom overbevisning og overtalelse, da flesteparten av elevene kun benytter ett av dem. Dersom lærebøkene derimot

tar et klart standpunkt, og fremmer retorikk som enten overtalelse eller overbevisning, er det naturlig at denne fremstillingen kan prege elevens oppfattelse av retorikk.

Børresen, Grimnes og Svenkerud (2012 s. 233) forklarer at det finnes en forskjell på det å samtale og det å appellere til et publikum. I retorikken er overtalelse et element, mens samtalen er konsentrert om å overbevise. Her legges det vekt på at man i fremføringer, foredrag eller taler bruker retorikk for å få frem og oppfatte budskapet, mens man i samtaler skal undersøke noe sammen med andre. Ifølge disse defineres altså skillet mellom overtalelse og overbevisning ut ifra hvilken form for muntlig eller skriftlig kommunikasjon man står overfor.

Elevenes delte meninger om retorikk som overtalelse eller overbevisning kan derfor potensielt forklares med hvilke situasjoner de mener at retorikk er relevant innenfor. Mener elevene for eksempel at retorikk kan brukes primært i taler, presentasjoner og foredrag, kan det være naturlig at de mener at retorikk er overtalelse. Mener de derimot at retorikk kan brukes i debatter eller samtaler, kan det være mer naturlig at de knytter retorikk til overbevisning. Mine funn tyder imidlertid ikke på at det finnes en slik relasjon, da de fleste som bruker overbevisning og overtalelse nevner at retorikk kan brukes i alt fra taler, foredrag og fremføringer til samtaler, artikler, analyser, avisinnlegg, debatter, diskusjoner og politikk.

Hvor og når kan man bruke retorikk?

Som det fremkommer av analysekapittelets del 4.1.2, finner jeg et skille i hvor og når elever mener at man kan bruke retorikk. Elevenes meninger deler seg hovedsakelig i to hovedgrupper mellom de som mener man kan bruke retorikk hele tiden og over alt, og de som avgrenser retorikk til mer formelle eller eksplisitt retoriske situasjoner. Her antyder jeg at det kunne finnes en relasjon mellom personer som mener at retorikk er forbeholdt slike formelle og eksplisitt retoriske situasjoner som taler og debatter, og det å mene at retorikk er overtalelse og overbevisning. Det er en ganske tydelig trend i mitt materiale at elevene mener at retorikk handler om overtalelse eller overbevisning, og at retorikkens bruksområder er først og fremst i formelle situasjoner, som skole, politikk, taler og reklamer, og når man skal overtale eller overbevise noen i hverdagen.

Det er et knapt mindretall av respondentene som skriver at retorikk er noe vi utøver hver dag og i alle slags situasjoner. Den største gruppen knytter retorikk opp til situasjoner der overbevisning og overtalelse er spesielt viktig. Eksempler på hverdagslig bruk som elevene

nevner, er blant annet når de ser på tv, snakker med familien, når de diskuterer med venner, eller når de skal velge film og bruker argumentasjon for å nå frem med sitt synspunkt. Eksempler på de mer eksplisitt retoriske situasjonene, der overbevisning og overtalelse er spesielt viktig, er i taler, artikler, propaganda, reklame, avisinnlegg, politikk, debatt, foredrag og i saktekster.

At flere av elevene er bevisste på at påvirkning er en stor del av dagliglivet, er positivt. Det kan tyde på at de har en bevissthet om at man stadig blir utsatt for ulike situasjoner der noen prøver å overbevise og overtale dem om ting, og de er også klar over at de selv driver med retoriske talehandlinger i ulike situasjoner. Dette sier dermed noe om den kritiske kompetansen til elevene, som gjerne kan knyttes opp til retorikk. De har nemlig forstått noe viktig: retorisk påvirkning kan utøves på mange måter og ha ulike formål, og det å ta i bruk de verktøyene som retorikken tilbyr, kan hjelpe oss til å være bevisste på og tenke igjennom hva som er målet med ytringen og hvordan vi blir påvirket til å tenke og å handle deretter. Slik vil elevene kunne ta selvstendige valg fordi de forstår hvordan ulike grep blir tatt i bruk for å påvirke dem til ulike ting. I tillegg er de bevisst på at den retorikken de lærer om på skolen kan hjelpe dem selv til å ordlegge seg hensiktsmessig slik at de kan nå frem med sitt budskap i hverdagens små og store utfordringer.

Klassisk eller moderne forståelse av retorikk?

Som vi har sett har elevene bred forståelse for retorikkens bruksområder fordi de peker på flere relevante områder både i formelle og i dagligdagse sammenhenger. Det kan likevel se ut som om flere av respondentene gjerne oppfatter retorikk som primært forbeholdt politikk og taler, da disse er blant de mest frekvente områdene elevene nevner. Dette kan tyde på at disse respondentene har en klassisk forståelse av retorikk. Den tradisjonelle retorikken var nemlig rettet mot politiske taler, rettssaker og ulike former for seremonielle taler (Thorvaldsen 2015, s. 276). Den dreier seg mye om ulike teknikker og metoder for å lage og gjennomføre en god tale, og legger mye vekt på hvordan man kan argumentere hensiktsmessig dersom man skal forsvare seg eller anklage en annen (Aristoteles 2006, s. 21). Det er mulig at de elevene som utelukkende knytter retorikk opp mot de formelle eller eksplisitt retoriske situasjonene har en slik tradisjonell forståelse av retorikk i større grad enn dem som knytter retorikk sterkere opp mot det moderne samfunnet.

Den moderne retorikken skiller seg fra den klassiske retorikken ved å fokusere på hvordan retorikk er en forutsetning for muntlig kommunikasjon (Kjeldsen 2015, s. 53). I tillegg skriver Kjeldsen at det skjer mye retorikk i hverdagens samtaler, i fjernsynets spørreprogrammer og i ungdommens klesstil. Vi kan dermed ikke uten videre forvente at retoriske prinsipper som ble utformet for mer enn to tusen år siden, er like relevante i dag. Både de samfunnsmessige, kulturelle og kommunikasjonsmessige omgivelsene og forutsetningene har endret seg fundamentalt. Den klassiske retorikkens begreper og teorier var rettet mot greske og latinske taler med helt bestemte formål som å overbevise og imponere i henholdsvis den antikke rettssalen, folkeforsamlingen eller til begivenheter som fest og begravelse. Våre dagers retorikk som finnes i reklame, radioprogrammer, nyheter, fotografier og bilder, avisartikler, nettsider og dokumentarfilm er fundamentalt forskjellig fra den antikke (Kjeldsen 2015, s. 54). Ved å overføre det antikke retorikksynet og retoriske apparatet på moderne fenomener, kan føre til at man overser hvordan mening og påvirkning faktisk håndteres og skapes i vårt samfunn.

Dersom vi holder oss til den tradisjonelle oppfatningen av retorikk som en verbaltekst, er vi ute av stand til å oppdage og redegjøre for disse retoriske handlingene og dimensjonene. Retorikkvitenskapen må derfor hele tiden oppdateres, så den til enhver tid makter å behandle den kommunikasjonen som faktisk finnes i vår tid (Kjeldsen 2015, s. 54). Kjeldsen skriver at retoriikkundervisning bør derfor ta for seg like mye om retorikken i selfies og på Facebook som retorikken hos Cicero (Kjeldsen 2014b, s. 31). Ved at elevene får innsikt i hvordan retorikk også er viktig i alminnelige situasjoner og innen de moderne teknologiske plattformene, kan de oppleve variasjonen av de måter vi påvirker hverandre og på den måten utvide sitt eget repertoar av retoriske muligheter. De elevene som har den forståelsen at retorikk og muntlig kommunikasjon er så tett knyttet opp mot hverandre, at det nærmest er umulig å ikke uttrykke seg retorisk, kan dermed ha en mer moderne forståelse av retorikken. Selv om elevene for det meste er klar over at vi møter retorikk hver dag og over alt, kan det virke som om de ikke er klar over disse retoriske handlingene og dimensjonene som ikke er formidlet som en tekst, og som dagens kultur og samfunn er fullt av. Dersom det er tilfellet at en eller flere av de 39 elevene som kun nevner formelle eller eksplisitt retoriske situasjoner på spørsmålet om hvor og når man kan bruke retorikk, har en klassisk forståelse, vil disse elevene ha godt av å oppleve hvilken betydning retorikk også kan ha i dagens moderne samfunn.

At en så stor andel av elevene kun nevner at retorikk er noe som brukes i politikk og i taler, kan dermed være uheldig for hvordan de ser retorikk i hverdagen. Det kan derfor være noe misvisende å presentere retorikk i vår tid som ulike teknikker for å nå frem med et budskap i taler og politikk, slik den læreboken jeg introduserte innledningsvis gjorde. Det er blant annet fordi man da flytter fokuset fra situasjoner man gjerne ikke forbinder med retorikk, til situasjoner der retorikk er relativt eksplisitt. Man kan på denne måten ende med å forstå retorikk som noe som er forbeholdt politikk og taler fordi det er dette man har analysert og lært om i forbindelse med retorikk. De antikke taleartene har naturligvis et generelt og funksjonelt grunnlag som har en verdi også i vårt samfunn, samtidig er det viktig at elever får forståelse for at retorikk ikke nødvendigvis utelukkende er knyttet til bestemte former for tekst og tale.

Finnes det en sammenheng mellom de ulike forståelsene av retorikk og dens aktualitet?

I analysedelens kapittel 4.1.3 om retorikkens aktualitet i dag, ble det vist at 91,36% av elevene er enten enig eller helt enig i at retorikk er relevant i dag. På grunnlag av at elevene opplever at dagens samfunn er preget av mye overbevisning og overtalelse gjennom politikk, taler og reklame, resulterer dette i at de også opplever retorikk som relevant. Det som imidlertid er interessant, er å studere hvilken rolle ulike forståelser av retorikk har hatt for den besvarelsen de enkelte elevene har gitt. Har man for eksempel en klassisk forståelse av retorikk, der antikke termer blir brukt for å analysere taler, kan man forstå at enkelte elever ikke opplever at retorikk er særlig aktuelt i dag. Har de derimot en moderne forståelse av retorikk, er det forståelig at de også opplever retorikk som aktuelt i dag.

Kjeldsen skriver, som vi tidligere har vært inne på i dette kapitlet, at studiet av retorikk må tilpasses den tid vi lever i (Kjeldsen 2015, s. 54). Gjør undervisningen det, vil retorikken oppleves som en viktig og selvfølgelig del av norskfaget. Jeg skal ikke påstå at de elevene som svarer helt uenig eller verken enig eller uenig på om retorikk er viktig i dag har en klassisk forståelse av retorikken, men etter å ha sett etter noen sammenhenger i tidligere svar, kan det se ut som at de som har svart helt uenig eller verken enig eller uenig på om retorikk er aktuelt i dag, også knytter retorikk opp mot det Kjeldsen skriver om den tradisjonelle retorikken som en verbaltekst (Kjeldsen 2015, s. 54). De har blant annet svart på spørsmålene om hva retorikk er og hvor og når man kan bruke det, at retorikk er talekunst og at retorikk er relevant på områder som i reklame, i tekster, i jobbsammenheng eller «ikke så mye». Når dette er sagt, trenger ikke dette nødvendigvis å bety at det er en klar sammenheng mellom det

å ikke være helt overbevist om at retorikk er aktuelt i dag, og det å ha en klassisk forståelse av retorikk. Det kan også være at elever av andre grunner likevel kan ha en klassisk forståelse av retorikk, selv om de er enige i at retorikk er aktuelt i dag.

5.2 Hva tenker elevene om retorikk i skolen?

Det andre hovedfunnet er at elever opplever at retorikk er viktig. De mener at man bør lære om retorikk i skolen på grunn av dens overføringsverdi og fordi den hjelper elevene til å prestere bedre både muntlig og skriftlig i og utenfor skolen.

Retorikkens overføringsverdi.

Som vi tidligere har sett er det mange elever som mener at de får bruk for retorikk på et eller annet tidspunkt utenfor skolen. For å kunne være forberedt på å møte og selv å bruke retorikk, opplever elevene at retorikk har en viktig plass i skolen. Jeg har tidligere antydnet at retorikk i skolen kan være viktig for eksempel for å forstå hva som skjer rundt oss, for å kunne utvikle muntlige, skriftlige og kritiske ferdigheter, få klarhet og presisjon i tankene, og for å kunne uttrykke sin mening og gjøre seg forstått. Dette er relevant fordi retorikk har mange sider, former og uttrykk.

Slik elevene også mener, er retorikken mangfoldig og over alt. Siden retorikk er over alt, er kunnskaper innen emnet viktig for at elevene skal kunne leve i et sosialt samfunn. Som respondentene forklarer, er det viktig å ha kunnskaper om hvordan språk har innvirkning i ulike kontekster, og å være klar over hvordan man selv og andre bruker språket for å påvirke mennesker. Kjeldsen skriver også at retorikk er viktig fordi retorikk er handling gjennom kommunikasjon og det å argumentere gir en mulighet til større presisjon i tankene og bedre struktur og grep om kunnskapen (Kjeldsen 2014b, s. 30).

I skolesammenheng er retorikk viktig fordi man blir nødt til å tenke gjennom hvordan man legger frem en sak, muntlig og skriftlig, og retorikken kan hjelpe med å reflektere over struktur, innhold, argumenter og motargumenter. I tillegg gir retorikken teknikker for å kunne diskutere rolig og saklig, og tilbyr flere hjelpemidler for å kunne tale klart og hensiktsmessig. Ved å lære om retorikk i skolen kan elevene også få øvd opp evnene til å tolke, begrunne, analysere, legge frem en mening, forklare, vurdere, utfordre, delta, formidle, argumentere, resonnerer, engasjere seg og presentere. Disse aktivitetene gir elevene retorisk kompetanse,

samtidig som at disse ferdighetene kan resultere i bedre prestasjon også i andre fag fordi man lærer teknikker for å utvikle kompetanser og ny kunnskap.

Det kan imidlertid virke som om denne siden av hvorfor man bør eller ikke bør lære om retorikk på skolen, ikke er betydelig vektlagt i elevenes svar. De fleste trekker frem den verdien retorikken kan ha for dagliglivet deres. At retorikk kan hjelpe elevene til å bli bedre skribenter, få større presisjon i tankene og muligheter til å forstå kunnskapen bedre, kan det virke som om elevene ikke legger like stor vekt på i sine svar. Elevene opplever likevel at det er viktig å lære om retorikk på skolen, men for å kunne bruke denne kunnskapen ellers i livet, og det kan virke som at det er denne overføringsverdien som er den mest avgjørende faktoren for at de opplever retorikk i skolen som viktig.

Er retorikk mer relevant for muntlig kompetanse enn skriftlig?

Selv om elevene i mange anledninger knytter retorikk opp til skriftlige retoriske analyser i sine svar, er det likevel den muntlige kompetansen de opplever at de drar mest nytte av. Her er det ikke snakk om store forskjeller, men som presentert i analysekapittelet er andelen elever som er «helt enig» i at retorikk har hjulpet dem til å prestere bedre på skolen, noe større for muntlig enn for skriftlig. Vi har jo tidligere sett at elevene mener at retorikk er mest relevant innenfor taler og politikk. Disse områdene er gjerne ofte mer knyttet til muntlig kommunikasjon enn til skriftlig, og sett dette i sammenheng, kan det se ut som elevene opplever at de får mest uttelling for den muntlige kompetansen retorikk har gitt dem.

At muntlig kompetanse kommer noe bedre ut, kan også ha en sammenheng med at analyseobjektene gjerne er taler eller reklamer, og elevene kan oppleve at de i større grad ser verdien av resultatene av analysen, enn på læringsutbyttet av selve analysen i seg selv. Altså kan det være lettere å forstå hva man har lært av påvirkningskraften til en tale eller reklame, og hvordan man kan bruke disse teknikkene selv, enn å vurdere i hvilken grad og på hvilke måter man har utviklet seg skriftlig i det man leter etter språklige virkemidler i en tale eller reklame og formidler dette skriftlig. Ved å skrive retoriske analyser, lærer man ikke bare hvordan noen prøver å overtale eller overbevise oss, men man lærer også å strukturere tankene, reflektere, skape egne meninger, resonnerer, trekke slutninger og å ordlegge seg mer presist og hensiktsmessig, som alle er viktige faktorer som bidrar til å styrke den skriftlige kompetansen. Skriftlig arbeid i forbindelse med retorikk, kan da bidra på flere måter med å

oppfylle læreplanens krav om opplæring i skriftlig, men også i muntlige ferdigheter. Variert arbeid med retorikk kan styrke både de skriftlige og muntlige ferdighetene.

Er retorikk primært forbeholdt norskfaget?

Retorikk er ut ifra læreplanene primært tildelt norskfaget, men som jeg har vist gjennom denne oppgaven er det alle fags felles ansvar at elevene utvikler muntlige, skriftlige, kritiske og demokratiske kompetanser. I tillegg finnes det mange læringsverb som kan knyttes til retorikk, der ulike kompetanser kan utvikles gjennom alle fag. Retorikk har derfor mye for seg også i andre fag enn norsk.

At den største andelen av elevene opplever at retorikk har hjulpet dem med å prestere bedre muntlig og skriftlig i andre fag enn norsk, og at retorikk kan bidra til økt kompetanse i de fleste fag, bekrefter det jeg tidligere har vært inne på når det gjelder at retorikk gjennom de muntlige ferdighetene blir aktuelle i alle fag. LK06 skriver dette om at alle fag skal bidra i utviklingen av elevenes grunnleggende ferdigheter i skriftlig og muntlig kommunikasjon: «Skolen skal legge til rette for, og støtte elevenes utvikling av de fem grunnleggende ferdighetene gjennom hele opplæringsløpet (KD 2017, s. 12). Dette kan det også ifølge svarene elevene avgir, se ut til at har en effekt i praksis.

På grunn av at retorikk kan brukes på så mange måter, er retorikk også aktuelt i så mange sammenhenger. Bakken (2020, s. 12) mener at retorikk kan bidra med å videreutvikle muntlige og skriftlige ferdigheter som er aktuelle i alle fag, fordi den gir bedre forståelse for hvordan kommunikasjon foregår og ved å stille opp helt konkrete retningslinjer for god kommunikasjon. Elevene kan dermed styrke sin muntlige og skriftlige kompetanse i alle fag ved å ha muntlige fremføringer, presentasjoner, taler, debatter, samtaler og diskusjoner. På samme måte kan de bruke retorisk kompetanse ved å skrive ulike tekster i de forskjellige fagene. Slik kan man bruke muntlige og skriftlige ferdigheter til å bearbeide kunnskapen i de ulike fagene, og utvikler samtidig retoriske ferdigheter gjennom muntlig eller skriftlig formidling. Retorikk har dermed mye å bidra med også utenfor norskfaget i skolen. Ikke bare kan elevens retoriske kompetanse utvikles innen de forskjellige fagene, men retorikkunnskaper kan også bidra med å videreutvikle den faglige kompetansen i de ulike fagene.

Retorikk er relevant også for naturfag og matematikk.

Når jeg spør elevene om hvilke fag de mener at retorikk er relevant for, får de fleste fag jevnt over mange stemmer. Det er likevel tydelig at fag som er mer naturvitenskapelige har mindre frekvens. Naturfag og matematikk er gjerne fag som er preget av mye teorier, metoder, regler og systemer som det kan være vanskelig å knytte retorikk til. Likevel sier LK06 og LK20 at alle fag har ansvar for å utvikle de grunnleggende ferdighetene. På samme måte som norskfaget skal videreutvikle regnekunnskaper, skal også matematikk utvikle skriftlige og muntlige ferdigheter.

En av grunnene til at de ulike fagene får det antallet stemmer de gjør, kan være fordi elevene forstår retorikk stort sett som overbevisning og overtalelse. I norsk, engelsk og samfunnsfagene blir man gjerne til tider direkte bedt om å diskutere sammen, eller ta stilling til hvordan man selv eller andre overbeviser eller overtaler. Da er det gjerne heller ikke så rart at de ikke opplever at retorikk er like relevant i matematikk og naturfag. Likevel vil man også i disse fagene måtte forklare, trekke slutninger, resonnerer, reflektere eller systematisere. Selv om fagene i seg selv gjerne er preget av tall eller fastlagte formler, regler og systemer, må man ofte bruke både muntlig og skriftlig kommunikasjon for å tilegne seg kompetanse innen disse fagene. Man er gjerne nødt til å forklare andre hvordan noe fungerer, eller hva man ikke forstår.

Kjeldsen forklarer det slik at idet vi taler og kommuniserer og forsøker å overbevise andre, skaper vi samtidig kunnskap, både for oss selv og for andre. Når vi søker etter argumenter, når vi forsøker å organisere vårt materiale, når vi prøver å finne de rette ordene og det mest passende uttrykket, og når vi overveier hvordan vi bør presentere våre synspunkter, så utøver vi retorisk tenkning. Altså er det et slektskap mellom det å forstå og formidle: for å forstå så må vi uttrykke, for å uttrykke må vi forstå. Som individer skaper vi forståelse gjennom formidling, gjennom tale, skrift eller muntlig. Vi forstår fordi vi tenker, og vi tenker ved å tale (Kjeldsen 2014b, s. 34-35). Tatt dette i betraktning, er det et interessant funn at det bare er 19,75% av elevene som mener at retorikk er relevant for naturfag, og kun 7,41% for matematikk.

At elevene i større grad opplever at retorikk er relevant for norsk, engelsk, samfunnsfag og i noen grad religion, enn for matematikk og naturfag, kan være fordi de ikke er klar over at når man bruker språket på denne måten, så anvender man retorikk. For at elevene skal kunne ordlegge seg så tydelig og godt som mulig i alle fag, er det derfor hensiktsmessig å ha kompetanse innen retorikk. I tillegg er det som regel etiske problemstillinger innen både

naturfag og religion, der retorikk er svært sentralt for å kunne forstå, utfordre og undersøke utfordringer, meninger, makter, systemer og strukturer. I denne forbindelse er det viktig at elevene er klar over at til og med det som står i lærebøkene deres, er selektert og avgrenset for å skape et visst bilde, og fremmer en viss forståelse. Når historiebøkene for eksempel presenterer verdenshistorie som europeisk historie, eller religionsbøkene har en overveiende tyngde av kristendom, jødedom og islam, er dette en seleksjon som er gjort av både politiske, nasjonale og historiske grunner. Disse fastlagte normene er de som fungerer som premisset, eller den forståelsen vi har for hvordan samfunnet fungerer. Elevene må bli bevisste på hvordan de begrepene og kategoriene vi bruker for å betegne ulike fenomener har blitt til og hvem som har bestemt betydningen av dem. Til dette kreves det kritisk tenkning. Fordi kritisk tenkning er aktuelt i hele opplæringsløpet og fremtredende i alle fag, er også retorikk aktuelt i alle fag. Ved at elevene får forståelse for sammenhengen mellom retorikk og kritisk tenkning, kan de også få en videre forståelse for hva retorikk er og hvordan det kan brukes.

5.3 Hvilken relevans opplever elevene at retorikk har for deres liv utenom skolen?

Elevene opplever at retorikk er relevant for deres liv utenom skolen. Vi har sett at mye av grunnen til at retorikk oppleves som aktuelt, er fordi elevene mener at de kommer til å bruke det de har lært om retorikk videre i livet. I denne delen skal vi se at elevene opplever retorikk som relevant for deres liv utenom skolen, fordi retorikken hjelper dem til å være bevisst sin egen og andres overbevisende og overtalende språkbruk, samt at retorikk har hjulpet dem til å prestere bedre muntlig og skriftlig i hverdagen. Retorikkens overføringsverdi fra det de lærer på skolen til deres liv utenfor skolen er altså stor.

Retorikk og kritisk tenkning.

Flere av elevene forklarer at gjennom retorikkundervisning har de lært hvordan de kan avsløre teknikkene ulike avsendere bruker for å overbevise dem om ulike ting, ofte gjennom reklamer. I tillegg ser det ut til at elevene er observante på hvordan familie og venner tar i bruk virkemidler for å få sin vilje igjennom. Elevene mener de har blitt mer kritiske til det som formidles gjennom ulike forumer, og mer bevisst på at det som formidles gjerne blir fremstilt på en måte som har til hensikt å påvirke.

Kristiansen (2005, s. 16) legger vekt på at retorikk er særlig viktig for det samfunnet vi lever i. Kraftfullt og målrettet bruk av språket for å påvirke andre menneskers adferd har aldri vært

viktigere enn i dag. Behovet for denne typen retorikk bør derfor være viktigere enn noen gang fordi samfunnet vårt er blitt mer uoversiktlig, mer teknologisk komplisert og mindre tilgjengelig for de aller fleste. I tillegg er retorikk viktig for å lære elevene å bli demokratiske medborgere og kritiske tenkere. Ved at retorikken fokuserer på dette, kan elevene få en forståelse for at retorikk er en kommunikasjonsform som man selv og andre utfører konstant, og at retorikk har en praktisk og høyst dagsaktuell funksjon.

Skolen skal ruste elevene til å bli kritiske til det de møter. De skal kunne bruke fornuften på en undersøkende og systematisk måte i møte med konkrete praktiske utfordringer, fenomener, ytringer og kunnskapsformer (KD 2017, s. 7). For å kunne gjøre dette, tilbyr retorikken en mengde redskaper for å kunne gå kritisk til verks. Blant annet har retorikken teknikker, begreper, metoder, og andre språklige verktøy for å kunne forstå og undersøke ulike skriftlige og muntlige utsagn kritisk (Flotvik 2020, s. 3). Elevene opplever at retorikk er viktig for deres liv utenom skolen, først og fremst nettopp fordi dens teorier og teknikker kan hjelpe dem til å overbevise eller overtale andre, og å forstå hvordan reklamer eller mennesker forsøker å påvirke dem på ulike måter. Det er også flere som legger vekt på den verdien retorikk kan ha for utdanning og jobb, og i hverdagen der påvirkning er aktuelt. Dersom elevene faktisk er i stand til å anvende slike retoriske teorier og begreper på fenomener og ytringer i hverdagen, slik de sier at de gjør, har læreplanens intensjon blitt oppfylt, og skolen blir på denne måten både samtidsfundamentert og samtidsrettet.

Analytisk eller praktisk retorikk?

Et av funnene viser at retorikk i større grad har hjulpet elevene til å være bevisst på andres overtalende og overbevisende språkbruk enn på sin egen. Dette funnet kan tyde på at elevene legger den analytiske siden ved retorikk til grunn for sine svar, i større grad enn den praktiske. Retorikken har, som vi har sett, to primære bruksområder i norskfaget: den analytiske siden og den praktiske siden. Den analytiske siden går ut på at elevene skal bruke retorikk til å analysere, tolke og reflektere over ulike typer tekster. Den praktiske siden går ut på at elevene skal trekke veksler på retorisk kunnskap når de selv skal overbevise andre gjennom språket, blant annet når de deltar i diskusjoner og holder muntlige presentasjoner (Bakken 2020, s. 11-12). Som vi så i teorikapittelet er det tre kompetansemål som eksplisitt nevner ordet retorikk. To av disse handler om den analytiske siden ved retorikk, og denne siden har derfor allerede blitt tildelt en større plass enn den praktiske.

Når læreplanen legger opp til mer analytisk arbeid med retorikk enn praktisk, er det logisk at elevene gjerne i større grad knytter retorikk til analyse enn til praktisk bruk. At en stor del av elevene mener de vil få bruk for retorikk for å kunne motstå reklamers og politikeres triks og metoder for overbevisning, kan tyde på nettopp dette. Det er nemlig en del av elevene som mener at retorikk er relevant for dem fordi det kan hende at de kommer til å skrive eller tolke analyser, artikler, avisinnlegg eller reklamer senere i livet. Disse kan ha en analytisk forståelse av retorikk, og oppleve at retorikk er mest relevant for de situasjonene i hverdagen som likner mest på dem som gjerne oftest er gjenstand for retoriske analyser.

På den andre siden har vi dem som mener at retorikk er relevant for dem fordi de kommer til å bruke det i arbeidslivet og i hverdagen. Disse kan muligens ha en mer praktisk forståelse av retorikk, fordi de selv bruker retorikk til å påvirke andre gjennom språket. Det kan også være at elevene er klar over begge disse sidene ved retorikk, og har forståelse for hvilke sider ved retorikken som passer til de ulike situasjonene, men at de velger å vektlegge den ene eller andre siden i svarene de gir.

Overføringsverdien synker gjerne imidlertid dersom elevene tenker at det er retorisk analyse i seg selv som skal brukes i hverdagen. Noen av elevene tror ikke at de kommer til å få bruk for retorikk fordi de ikke tror de kommer til å skrive retoriske analyser senere i livet. Disse elevene har sannsynligvis den analytiske siden ved retorikk som sin primære forståelse for hva retorikk er, og siden de ikke ser noen grunn til at de skal skrive retoriske analyser, skriver de at de heller ikke kommer til å få bruk for retorikk. Dette kan være uheldig fordi disse elevene gjerne ikke ser hvordan de selv eller andre konstant bruker språket som påvirkning. De som på den andre siden mener at det de lærer om retorikk er relevant for dem av både praktiske og analytiske grunner, forstår gjerne at det ikke bare er analysen eller presentasjonen i seg selv som har en overføringsverdi, men den forståelsen og kompetansen de utvikler ved å skrive retoriske analyser og gjennomføre muntlige presentasjoner.

5.4 Oppsummering av de mest sentrale funnene.

5.4.1 Hovedfunn 1: Retorikk er overbevisning og overtalelse.

Et av de mest interessante funnene gjennom denne undersøkelsen er hvordan elevene definerer retorikk. De virker ikke å ha en enstemmig forklaring på hva retorikk er, og mine funn tyder på at den mest utbredte forståelsen er at retorikk er overbevisning eller overtalelse. Vi har tidligere sett at det kan være ulike grunner til at definisjonen av retorikk er så forskjellige. Den første er at fagpersoner og forskere selv ikke er enige i en bestemt definisjon av retorikk. Det lengste vi kommer er at «en retorisk ytring er skapt av mennesker for mennesker» (Kjeldsen 2015, s. 15). Dette kan videre resultere i at lærebøker og fagbøker presenterer svært ulike definisjoner av hva retorikk er. I dette tilfellet er konklusjonen imidlertid at elevene mest sannsynlig har brukt samme lærebok, men at muligens denne ikke setter klare skiller for hva som er overbevisning og hva som er overtalelse, og når eller hvordan disse anvendes.

En annen grunn til at elevene ser ulikt på retorikk, kan være hvordan de knytter retorikk opp mot dens bruksområder. Slik Børresen (et al., 2012 s. 233) forklarer, er overtalelse knyttet til taler og foredrag, mens overbevisning til samtaler og debatter, der andre enn kun en person kan komme med meninger, tanker og synspunkt. Det virker likevel ikke som elevene er bevisst på dette, da det ikke finnes en klar sammenheng mellom de som mener at retorikk er overtalelse og også at dens bruksområder er taler og foredrag, og dem som mener at retorikk er overbevisning og også at dens bruksområder er samtaler.

5.4.2 Hovedfunn 2: Retorikk bidrar til utvikling av muntlige og skriftlige ferdigheter.

Mine funn tyder på at elevene synes at retorikk er viktig og aktuelt i dag. En av grunnene til dette er at retorikk har hjulpet dem til å prestere bedre muntlig og skriftlig på skolen. Det er nesten 70% som svarer at retorikk har hjulpet dem i stor eller i noen grad til å prestere bedre muntlig og skriftlig i skolen. Dette viser at retorikk er et tema innenfor norskfaget, men også en kompetanse som kan anvendes i andre fag enn norsk.

Funnene viser også at retorikk er viktig for hvordan elevene selv bruker språket og forstår andres språkbruk, utenfor skolen. Retorikkundervisning har tydeligvis hjulpet elevene til å være mer bevisst sin egen og andres overtalende og overbevisende språkbruk. Det er imidlertid en noe mindre andel som mener at de har blitt mer bevisste på sin egen språkbruk enn på andres. 86,42% har blitt mer bevisst på andres språkbruk, og 74,07% har blitt mer

bevisst på sin egen. Denne lille forskjellen i bevissthet rundt sin egen og andres språkbruk kan være et resultat av at elevene gjennom analyse av andres overtalende og overbevisende språkbruk har gjort at de gjenkjenner lettere virkemidler, argumentasjon og påvirkning som andre tar i bruk, enn på sin egen, som gjerne går mer eller mindre av seg selv når man snakker. Dette kan muligens være et tegn på at elevene har behov for mer undervisning om retorikk som dreier seg om hvordan de selv påvirker gjennom debatt, diskusjon, foredrag og taler. Når de er bevisste på hvordan språk brukes i ulike situasjoner for å påvirke, blir de også mer klar over når og hvordan de selv og andre forøker å overbevise og overtale.

At en så stor del av elevene mener at de både presterer bedre på skolen muntlig og skriftlig, og i tillegg er mer bevisst rundt andres og egen språkbruk, kan tyde på at retorikk er relevant for å utvikle de grunnleggende ferdighetene. Funne viser altså at elevene opplever at retorikk har hjulpet dem til å videreutvikle de muntlige og skriftlige ferdighetene på ulike måter og i ulike sammenhenger.

5.4.3 Hovedfunn 3: Elevene mener retorikk er viktigst for fagene norsk, engelsk og samfunnsfag.

Det tredje hovedfunnet er at elevene opplever at retorikk er viktigst for norsk, engelsk, samfunnsfagene og til dels religion. Dette kan ses i sammenheng med at elevene også forstår retorikk som overtalelse og overbevisning, som man gjerne bruker i helt bestemte situasjoner, der hensikten er å påvirke. Jeg har tidligere antydnet at retorikk har mye for seg også i situasjoner der påvirkning ikke er like tydelig, og det er gjerne disse retoriske situasjonene som er mest sentrale når man snakker om retorikk i ulike fag. Når vi kommuniserer skaper vi kunnskap for oss selv og for andre, og i det vi tenker på hvordan vi skal formidle oss, utøver vi retorisk tenkning. Med andre ord utfører elevene retorisk tenkning i alle fagene, men gjerne uten å alltid være klar over det.

Påvirkning kommer i mange former i dagens komplekse samfunn, og ikke alle disse uttrykksformene lar seg analysere på samme måte som med tekster og taler i norskfaget. Dersom retorikk blir avgrenset til analyse, taler, diskusjon og debatt, vil det være naturlig at man forbinder retorikk kun med norsk, engelsk og samfunnsfag, fordi det ligger i disse fagenes natur å utøve slike aktiviteter her. Men dersom samtaler, dialoger, forklaringer, spørsmål, utforsking, organisering, det å strukturere tanker og å uttrykke seg også blir en tydelig og viktig del knyttet til retorikk i undervisning, vil retorikk ha en selvfølgelig og viktig

del også i naturfag og matematikk. Retorikk er handling gjennom kommunikasjon, og er derfor viktig innenfor alle fag. I tillegg er retorikk fremtredende i alle skolefag fordi det å tenke kritisk og argumentere overbevisende er sentralt i alle skolefag.

6. Konklusjon

6.1 Hvordan oppfatter elever på Vg3 retorikk?

Formålet med denne studien er å gi et bidrag til forskningsfeltet, med ny kunnskap om hvordan elever i Vg3 forholder seg til ulike aspekter ved retorikk i skolen. Innledningsvis stilte jeg derfor spørsmålet om hvordan elever i Vg3 oppfatter retorikk. Hensikten var å undersøke hva elevene mener at retorikk er, og hva de tenker om dens bruksområder. I tillegg ønsket jeg å finne informasjon om hva elevene tenker om retorikk i skolen, og hvilken relevans de opplever at retorikk har for livet deres.

Ett av hovedfunnene i studien er at elevene mener at retorikk er overtalelse og overbevisning, og at de oppfatter retorikk som viktig og aktuelt i dag. Elevene peker både på flere av retorikkens bruksområder i formelle situasjoner og i hverdagslige situasjoner. Selv om det kan se ut som om de har forståelse for at retorikk er påvirkning, og noe vi utøver også i hverdagen, kan det virke som om de avgrenser retorikk til uttrykksformer som tale og skrift. Dermed er de muligens ikke like klar over alle former retorikk kan komme i, og hvordan retorikk utøves hele tiden. De er likevel klar over at man mer eller mindre bevisst påvirker og blir påvirket nærmest hele tiden.

Det andre hovedfunnet er at retorikk bidrar til å styrke de muntlig og skriftlige ferdighetene. I tillegg har elevene blitt mer bevisste på hvordan de selv og andre bruker språket for å påvirke. Retorikk bidrar også til at elevene utvikler kritiske kompetanser fordi de blir mer observante på hvordan kommunikasjon foregår. Elevene opplever at retorikk er en viktig del av undervisningen fordi de mener at de vil få bruk for det de lærer i sin hverdag. Det de blant annet kommer til å bruke videre i livet er en økt forståelse for at kommunikasjonen har et mål, og hvordan man kan bruke retorisk teori for å avdekke de virkemidlene som tas i bruk for å nå dette målet.

Det tredje hovedfunnet viser at elevene mener at retorikk er mest relevant for norsk, engelsk og samfunnsfagene i skolen. Selv om retorikk ikke er like eksplisitt i matematikk og naturfag, er retorikk likevel relevant for disse fagene også. Det kan virke som at elevene ikke i betydelig grad er klar over at man utøver retorisk tenkning når man søker etter argumenter, forsøker å organisere materiale, prøver å finne de rette ordene og det mest passende uttrykket, og når man overveier hvordan man bør presentere sine synspunkter. Derfor vil en større bevissthet rundt hvordan vi skaper forståelse gjennom formidling, gjøre at man også blir klar over at retorikk er relevant innenfor alle fag.

Oppsummert kan min problemstilling, *Hvordan oppfatter elever på Vg3 retorikk?*, besvares slik: elever mener at retorikk er viktig i skolen, og relevant i noen bestemte fag, og i dagens samfunn på grunn av dens overføringsverdi. De forstår retorikk som overtalelse og overbevisning, og mener at retorikk både kan brukes i formelle og uformelle situasjoner. Elevene har bred forståelse for hva retorikk er, og mener retorikk bidrar til å styrke de muntlige og skriftlige ferdighetene, men avgrenser det også primært til uttrykksformer som tale og skrift.

6.2 Didaktiske implikasjoner: Hvordan gi elever en bredere og dypere forståelse av retorikk?

Denne studien har gitt innsikt i hvilke holdninger et utvalg Vg3 elever har til retorikk. Dette har særlig relevans for norsklærere og lærerstudenter i norskdidaktikk, da studien kan skape rom for refleksjoner, og gi større bevissthet rundt retorikkens plass og funksjon i skolen. Jeg håper de didaktiske implikasjonene kan være med å øke bevisstheten rundt retorikkens mangfold og muligheter, og hvordan man kan bidra til å gjøre elevene i stand til å møte ulike former for påvirkning gjennom ulike uttrykk i dagens komplekse samfunn.

Retorikk er en vitenskap, men også en kunst, og alle ordene vi bruker er ladet med betydning og meninger, som må ses i relasjon til konteksten for det som sies eller skrives. Det går ikke an å lage oppskrifter for overtalelse eller overbevisning, fordi enhver situasjon, tale og menneske er unikt og må vurderes på nytt hver gang (Kjeldsen 2013, s. 72). På samme måte kan ikke alle retoriske ytringer analyseres likt, og retoriske regler og teknikker har ikke like stor virkning i alle situasjoner. Retorikk har heller ikke bestemte bruksområder, fordi alle som ytrer seg, skriftlig så vel som muntlig, bruker retorikk. Så er det heller ikke nødvendigvis slik at påvirkning kun kan komme gjennom tale og skrift. Det kan like så godt være helheten, konteksten, situasjonen, kroppsspråket, omgivelsene, opplevelsen, avsenderen, mottakeren eller de andre tilhørerne, som bidrar til at ulike uttrykk har en påvirkningskraft.

Studien min viser at elevene knytter retorikk primært opp mot påvirkning gjennom språk og tekst. Kjeldsen (2014b, s. 31) understreker at fordi retorikk er handling gjennom kommunikasjon, er innsiktene og de praktiske mulighetene ikke bundet til en bestemt uttrykksform som tale eller skrift. Elever bør derfor gjøres bevisst på retoriske situasjoner, genrer, funksjoner og kriterier, og det å undersøke hva som er kommunikasjonens mål. Han mener at undervisningen derfor i like stor grad bør ta for seg den retorikken som skjer i

elevenes hverdag, som de antikke taleartene. Ved at elevene analyserer alt fra store taler til youtube-filmer, kronikker og medelevers presentasjoner, opplever de variasjonen av de måter vi påvirker hverandre og ser samtidig hvilke muligheter som ligger i retorikken (Kjeldsen 2014b, s. 35).

Det kan også være en fordel for en bredere og dypere forståelse av retorikk, at elevene selv arrangerer og deltar i debatter fremfor at de for eksempel bare analyserer dem. Ved at elevene på denne måten både blir mottakere og skapere av retorikk, hjelper undervisningen dem til å bli aktive medborgere med retorisk handlekraft, som tør å ta ordet og ytre sin mening.

Retorikk er da et dannelsesfag, som hjelper mennesker til å ta ansvar for sine egne liv, fordi retorikk er en uunngåelig praksis, og en nødvendig lære. Uunngåelig praksis fordi vi alle hele tiden forsøker å gjøre våre meninger klare for andre mennesker, og som lære nødvendig fordi vi bør være bevisst om hvordan vi mennesker påvirker hverandre, og bør overveie hvilke typer retorikk som er mest hensiktsmessig og etiske (Kjeldsen 2014b, s. 29).

6.3 Videre forskning

Jeg håper denne studien kan gi et innblikk i hvilke holdninger elever i Vg3 har til retorikk, og belyse hvordan temaet oppfattes for dem som har vært igjennom undervisning i emnet. Jeg håper også den kan gi et bilde av hva elevene sitter igjen med av forståelse og interesse for temaet, slik at fremtidig undervisning kan ta utgangspunkt i dem som er gjenstand for undervisning. Studien gir innsikt i 81 elevers holdninger til retorikk, og funnene kan derfor ikke generaliseres. Jeg skulle selvsagt, under andre omstendigheter ønske å gjennomføre en liknende studie på et større og mer representativt utvalg.

Et av hovedfunnene i min studie viser at elevene har den forståelse at retorikk er overtalelse og overbevisning. Det hadde vært interessant å studere nærmere hvilken sammenheng undervisning og lærebøker har for elevers forståelse av retorikk. Hvilken type undervisning og teori gjør at elevene forstår retorikk som overtalelse, og hvilken fremstilling gjør at de forstår retorikk som overbevisning? Hvordan kan undervisning legges opp for at elevene i større grad knytter retorikk opp til ulike uttrykksformer? En studie av denne relasjonen, tror jeg kunne gitt kunnskap om retorikk i skolen som helhet, der ikke bare elevers holdninger blir studert, men også deres kompetanser og kunnskapsnivå etter endt undervisning.

Et annet perspektiv som kunne vært interessant å forske på, er å undersøke oppgavene som gis på eksamen, og hvor styrende disse er for undervisning av retorikk. Min studie viser at det er

den analytiske siden ved retorikk som gjerne er den mest fremtredende i svarene som elevene gir, og flere nevner at retoriske analyser er viktige for å kunne forstå påvirkning. I tillegg har læreplanen for Vg3 en implisitt skjev fordeling av kompetansemål som eksplisitt nevner ordet retorikk, der den analytiske siden har en overvekt fremfor den praktiske. Betyr dette at retoriske analyser og analytisk retorikk er den tyngst veiende delen av retoriikkundervisningen? Å studere en slik sammenheng kunne bidratt på forskningsfeltet med innsikt i hvilken rolle retorikk har i norskfaget.

7. Litteraturliste

- Andresen, Ø., Holen, I., Kimestad, Å., L., Larsen, U., L. & Wergeland, S. (2008). *Signatur 3: Norsk påbygging studiekompetanse* (Bokmål[utg.], 2. utg. ed.). Oslo: Samlaget.
- Aristoteles. (2006). *Retorikk*. Oversatt av Tormod Eide. Oslo: Vidarforlaget.
- Bakken, J. (2014). *Retorikk i skolen* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bakken, J. (2020). *Retorikk i skolen* (3. utgave. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Befring, E. (2007). *Forsningsmetode med etikk og statistikk* (2. utg. ed., Samlagets bøker for høgare utdanning). Oslo: Samlaget.
- Børresen, B., Grimnes, L., & Svenkerud, S. (2012). *Muntlig kompetanse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Creswell, J. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Los Angeles: Sage.
- Dalland, O., & Keeping, D. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utgave. ed.). Oslo: Gyldendal.
- Dversnes, G. (2018). *Vi kaste televene ut på dypet før: en undersøkelse av introduksjonen av eksempelttekster på ungdomsskolen og i den videregående skolen i det reviderte Kunnskapsløftet fra 2013*. (Masteravhandling, Universitetet i Stavanger). Hentet fra: https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/2504341/Dversnes_Gunvald.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Flotvik, E., S. (2020). *Elevens bruk og forståelse av retorisk teori*. (Masteravhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/79803>
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Igland, M.-A., og Sundby, H. (2012). Argumentasjon i skriveopplæringa: En praksisarena for meningsbryting og dialog. I S. Matre, D. K. Sjøhelle og R. Solheim (Red.), *Teorier om tekst i møte med skolens lese- og skrivepraksis*. (s. 123-136). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

- Jørgensen, C., og Onsberg, M. (2008). *Praktisk argumentation* (3. udg. ed.). København: Nyt Teknisk Forlag.
- Kjeldsen, J., E. (2013). Retorisk dannelse - hva du ikke visste du burde vite om verdens eldste kommunikasjonslære. *Norsk Medietidsskrift*, 20(1), 71-80.
- Kjeldsen, J., E. (2014a). *Hva er retorikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjeldsen, J., E. (2014b). Reis deg opp, og gjør din mening hørt. *Norsklæreren* nr. 1, 29-31.
- Kjeldsen, J., E. (2015). *Retorikk i vår tid: En innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus.
- Kristiansen, H. (2005). *Liten handbok i retorikk*. Oslo: Retorikkakademiet.
- Kristiansen, H., & Nordhaug, O. (2007). *Retorikk, samtid og samfunn* (Retorikkbiblioteket). Oslo: Forlag1.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del - Verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/53d21ea2bc3a4202b86b83cfe82da93e/overordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf>
- Larsen, A. K., (2007). *En enklere metode: Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Mork, S. (2006). Argumentasjon som læringsstrategi: Hvordan kan læreren tilrettelegge for elevenes faglige argumentasjon. I Elstad, E. og Turmo, A. (Red.), *Læringsstrategier: Søkelys på lærernes praksis* (s. 127-144). Oslo: Universitetsforlaget.
- Morse, Janice M. (2015). Critical Analysis of Strategies for Determining Rigor in Qualitative Inquiry. *Qualitative Health Research*, 25(9), 1212-1222.
- Neteland, R., & Aa, L. (2020). *Master i norsk: Metodeboka 2*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Norsk senter for forskningsdata. (2021). Hvordan gjennomføre et prosjekt uten å behandle personopplysninger? Hentet fra: <https://www.nsd.no/personverntjenester/oppslagsverk-for-personvern-i-forskning/hvordan-gjennomfore-et-prosjekt-uten-a-behandle-personopplysninger>

Skjelbred, D. (2014). *Elevens tekst: Et utgangspunkt for skriveopplæring*. (4. utg. ed., Vol. [63], Skriftserie (Landslaget for norskundervisning: trykt utg.)). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Thorvaldsen, B., Ø. (2015). Retorikk. I Budal, I., B. (Red.), *Språk i skolen: Grammatikk, retorikk, didaktikk*. (s. 275-304). Bergen: Fagbokforlaget. Landslaget for norskundervisning.

Utdanningsdirektoratet. (2013). *Læreplan i norsk (NOR1-05)*. Hentet fra:

<https://www.udir.no/k106/NOR1-05/Hele/Kompetansemaal/kompetansemaal-etter-vg3-%E2%80%93-studieforberedende-utdanningsprogram#>

Utdanningsdirektoratet. (2019). *Dybdelæring*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/dybdelaring/>

8. Vedlegg

Vedlegg 1: Avkrystringstest NSD.

NSD MELDESKJEMA FOR BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER Norsk Logg inn

Hvilke personopplysninger skal du behandle?

Hva er personopplysninger?
Hva er behandling?

Navn (også ved signatur/samtykke) ?

Ja Nei

Fødselsnummer eller andre nasjonale identifikasjonsnumre ?

Ja Nei

Fødselsdato

Ja Nei

Adresse eller telefonnummer

Ja Nei

E-postadresse, IP-adresse eller annen nettidifikator ?

Ja Nei

Bilder eller videoopptak av personer ?

Ja Nei

Lydopptak av personer ?

Ja Nei

Gps eller andre lokaliseringsdata (elektroniske spor) ?

Ja Nei

Bakgrunnsopplysninger som vil kunne identifisere en person ?

Ja Nei

Genetiske opplysninger ?

Ja Nei

Biometriske opplysninger ?

Ja Nei

Andre opplysninger som vil kunne identifisere en fysisk person ?

Ja Nei

Du har oppgitt at ingen personopplysninger skal behandles i prosjektet.

Dersom du kun skal behandle anonyme opplysninger, skal du ikke melde prosjektet. Et anonymt datamateriale består av opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner, hverken direkte, indirekte eller via e-post/IP-adresse eller koblingsnøkkel.

Vi gjør oppmerksom på at dette ikke er en formell vurdering, men en veiledning basert på svarene du har gitt over.

[Gå til innlogging](#)

Retorikk

* Obligatorisk

1. Hvilket kjønn er du? *

- Kvinne
- Mann
- Jeg ønsker ikke å svare på dette

2. Hva mener du at retorikk er? *

Skriv inn svaret

3. Hvor og når mener du at man kan bruke retorikk? *

Skriv inn svaret

4. Vurder hvor enig eller uenig du er i påstanden om retorikk:
"Jeg synes at retorikk er aktuelt i dag".

*

- Helt enig
- Enig
- Verken enig eller uenig
- Uenig
- Helt uenig

5. Mener du at man bør lære om retorikk på skolen? *

- Ja
- Nei

6. Hvorfor mener du at man bør eller ikke bør lære om retorikk på skolen? *

Skriv inn svaret

7. Ta stilling til følgende påstand:

"Jeg har lært mye om retorikk fra 8. klasse til Vg3". *

- Helt enig
- Enig
- Verken enig eller uenig
- Uenig
- Helt uenig

8. Ta stilling til følgende påstand:

"Jeg kan mye om retorikk". *

- Helt enig
- Enig
- Verken enig eller uenig
- Uenig
- Helt uenig

9. Ta stilling til følgende påstand:

"Jeg føler at det jeg har lært om retorikk på ungdomsskolen og videregående skole er relevant for meg". *

- Helt enig
- Enig
- Verken enig eller uenig
- Uenig
- Helt uenig

10. Hvorfor tenker du at det du har lært om retorikk er relevant eller irrelevant for deg? *

Skriv inn svaret

11. Kryss av for de fagene der du mener at retorikk er relevant. (Flere svar er mulig). *

- Naturfag
- Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap
- Norsk
- Engelsk
- Matematikk
- Religion

12. Kryss av for de områdene du mener at retorikk er relevant. (Flere svar er mulig). *

- På skolen
- I politikk
- I rettssaker
- I taler
- Hjemme
- Sammen med venner
- Hele tiden
- Aldri

13. Hvor ofte mener du at du bruker kunnskap om retorikk? *

- Hver dag
- En gang i uken
- En gang i måneden
- En gang i året
- Aldri

14. Hvor ofte har du selv retoriske ytringer? *

- Hver dag
- En gang i uken
- En gang i måneden
- En gang i året
- Aldri

15. I løpet av den siste måneden, hvor ofte har du brukt kunnskap om retorikk i språklig eller skriftlig kommunikasjon? *

- Ingen ganger
- 1-5 ganger
- 5-10 ganger
- Mer enn 10 ganger

16. I løpet av den siste måneden, hvor ofte har du opplevd at andre bruker retoriske grep språklig eller skriftlig i henvendelse til deg? *

- Ingen ganger
- 1-5 ganger
- 5-10 ganger
- Mer enn 10 ganger

17. I hvilken grad vil du si at retorikk har hjulpet deg til å *

	I stor grad	I noen grad	Verken eller	I liten grad	Ikke i det hele tatt
være bevisst på andres overtalende eller overbevisende språkbruk?	☐	☐	☐	☐	☐
være bevisst på din egen overtalende eller overbevisende språkbruk?	☐	☐	☐	☐	☐
prestere bedre muntlig på skolen?	☐	☐	☐	☐	☐
prestere bedre skriftlig på skolen?	☐	☐	☐	☐	☐
prestere bedre i andre fag enn norsk?	☐	☐	☐	☐	☐
uttrykke deg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen?	☐	☐	☐	☐	☐

18. I hvilken grad mener du at du kan overføre det du lærer om retorikk på skolen til hverdagslivet ditt? *

- I stor grad
- I noen grad
- Verken eller
- I liten grad
- Ikke i det hele tatt

19. Dersom du har lært noe om retorikk som kan brukes i hverdagen din, kan du komme med noen eksempler? *

Skriv inn svaret

20. I hvilken grad synes du det er gøy å lære om retorikk?

*

- I stor grad
- I noen grad
- Verken eller
- I liten grad
- Ikke i det hele tatt

21. I hvilken grad synes du at kunnskap om retorikk er viktig? *

- I stor grad
- I noen grad
- Verken eller
- I liten grad
- Ikke i det hele tatt

22. Totalt sett, er det noe annet du vil si eller tilføre om retorikk enn det som er nevnt?

Skriv inn svaret

Vedlegg 3: Svar på spørreundersøkelse.

	ID	Starttidspunkt	Fullføringstidspunkt	Hvilket kjønn er du?
Skole 1:	1	3.23.21 10:11:03	3.23.21 10:13:47	Kvinne
	2	3.23.21 10:10:31	3.23.21 10:14:12	Mann
	3	3.23.21 10:10:55	3.23.21 10:14:37	Mann
	4	3.23.21 10:11:51	3.23.21 10:15:17	Mann
	5	3.23.21 10:10:25	3.23.21 10:15:55	Mann
	6	3.23.21 10:11:23	3.23.21 10:16:30	Kvinne
	7	3.23.21 10:11:23	3.23.21 10:16:49	Kvinne
	8	3.23.21 10:10:29	3.23.21 10:17:17	Kvinne
	9	3.23.21 10:10:33	3.23.21 10:17:34	Kvinne
	10	3.23.21 10:10:49	3.23.21 10:18:02	Kvinne
	11	3.23.21 10:11:04	3.23.21 10:18:06	Kvinne
	12	3.23.21 10:10:28	3.23.21 10:18:25	Kvinne
	13	3.23.21 10:13:57	3.23.21 10:18:44	Kvinne
	14	3.23.21 10:11:07	3.23.21 10:20:05	Kvinne
	15	3.23.21 10:10:48	3.23.21 10:20:20	Kvinne
	16	3.23.21 10:10:52	3.23.21 10:20:50	Kvinne
	17	3.23.21 10:11:11	3.23.21 10:21:40	Mann
	18	3.23.21 10:13:00	3.23.21 10:21:56	Kvinne
	19	3.23.21 10:10:32	3.23.21 10:22:53	Kvinne
	20	3.23.21 10:10:43	3.23.21 10:25:04	Kvinne
	21	3.23.21 10:11:42	3.23.21 10:25:19	Mann
	22	3.23.21 10:11:42	3.23.21 10:25:33	Kvinne
	23	3.23.21 10:10:31	3.23.21 10:27:33	Kvinne
	24	3.23.21 10:11:06	3.23.21 10:27:50	Kvinne
Skole 2:	1	3.25.21 9:51:27	3.25.21 9:59:27	Mann
	2	3.25.21 14:51:37	3.25.21 15:00:27	Mann
	3	3.26.21 8:17:26	3.26.21 8:23:04	Kvinne
	4	3.26.21 11:43:39	3.26.21 11:46:38	Mann
	5	3.26.21 11:43:41	3.26.21 11:47:03	Kvinne
	6	3.26.21 11:43:52	3.26.21 11:47:08	Mann
	7	3.26.21 11:43:43	3.26.21 11:47:22	Kvinne
	8	3.26.21 11:43:43	3.26.21 11:47:47	Kvinne
	9	3.26.21 11:43:46	3.26.21 11:48:05	Mann
	10	3.26.21 11:43:41	3.26.21 11:48:16	Kvinne
	11	3.26.21 11:44:00	3.26.21 11:49:14	Kvinne
	12	3.26.21 11:44:41	3.26.21 11:49:44	Kvinne
	13	3.26.21 11:43:50	3.26.21 11:49:48	Mann
	14	3.26.21 11:44:43	3.26.21 11:51:53	Mann
	15	3.26.21 11:44:34	3.26.21 11:52:31	Mann
	16	3.26.21 11:45:53	3.26.21 11:53:37	Mann
	17	3.26.21 11:46:01	3.26.21 11:55:18	Mann
		18	4.7.21 13:41:40	4.7.21 13:55:38

Skole 3:	1	3.22.21 13:06:32	3.22.21 13:06:45	Kvinne
	2	3.22.21 13:04:35	3.22.21 13:07:52	Kvinne
	3	3.22.21 13:05:04	3.22.21 13:09:21	Kvinne
	4	3.22.21 13:04:01	3.22.21 13:09:27	Kvinne
	5	3.22.21 13:04:33	3.22.21 13:09:32	Kvinne
	6	3.22.21 13:04:43	3.22.21 13:09:56	Kvinne
	7	3.22.21 13:04:43	3.22.21 13:10:02	Kvinne
	8	3.22.21 13:04:07	3.22.21 13:10:04	Kvinne
	9	3.22.21 13:08:43	3.22.21 13:11:22	Mann
	10	3.22.21 13:04:56	3.22.21 13:12:09	Mann
	11	3.22.21 13:04:50	3.22.21 13:14:54	Mann
	12	3.22.21 13:03:56	3.22.21 13:15:38	Mann
	13	3.22.21 13:04:12	3.22.21 13:16:40	Kvinne
Skole 4:	1	3.23.21 13:43:57	3.23.21 13:48:06	Kvinne
	2	3.23.21 13:44:44	3.23.21 13:49:23	Mann
	3	3.23.21 13:45:30	3.23.21 13:49:43	Kvinne
	4	3.23.21 13:45:59	3.23.21 13:50:25	Kvinne
	5	3.23.21 13:45:00	3.23.21 13:51:14	Kvinne
	6	3.23.21 13:44:16	3.23.21 13:51:14	Kvinne
	7	3.23.21 13:44:39	3.23.21 13:51:53	Kvinne
	8	3.23.21 13:44:37	3.23.21 13:53:20	Kvinne
	9	3.23.21 13:44:14	3.23.21 13:53:29	Kvinne
	10	3.23.21 13:44:24	3.23.21 13:53:44	Mann
	11	3.23.21 13:45:37	3.23.21 13:55:01	Mann
	12	3.23.21 13:51:33	3.23.21 13:55:33	Jeg ønsker ikke å svare på dette
	13	3.23.21 13:46:23	3.23.21 13:55:55	Mann
Skole 5:	1	3.18.21 13:53:41	3.18.21 13:58:40	Mann
	2	3.18.21 13:54:25	3.18.21 14:03:58	Mann
	3	3.18.21 13:54:27	3.18.21 15:02:08	Mann
	4	3.18.21 15:24:27	3.18.21 19:05:07	Kvinne
	5	3.19.21 12:02:39	3.19.21 12:05:46	Kvinne
	6	3.19.21 14:42:09	3.19.21 14:50:49	Kvinne
Skole 6:	1	3.23.21 11:39:00	3.23.21 11:43:22	Kvinne
	2	3.23.21 11:37:56	3.23.21 11:44:26	Mann
	3	3.23.21 11:39:39	3.23.21 11:48:36	Mann
	4	3.23.21 11:55:24	3.23.21 12:02:33	Kvinne
	5	3.23.21 11:46:19	3.23.21 12:02:53	Mann
	6	3.23.21 11:38:27	3.23.21 14:05:48	Kvinne
	7	3.23.21 14:34:51	3.23.21 14:39:45	Mann

Hva mener du at retorikk er?	Hvor og når mener du at man kan bruke retorikk?	Vurder hvor enig eller uenig du er i påstanden om retorikk:
.	.	Helt enig
Kunsten om å overbevise/overtale	Artikler, taler og kampdikt	Helt enig
Måter en kan appellere til en mottaker	Konstant, enten det er i avisartikler eller i vanlige samtaler.	Enig
Kunsten om å overbevise	Når man skal overbevise andre, i reklamer, taler, propaganda etc.	Helt enig
Retorikk er å overtale gjennom tekst. Når man snakker om retorikk snakker man også ofte om de tre apellformene.	Retorikk kan brukes for eksempel under en valgtale. Man bruker også retorikk i hverdagen.	Helt enig
Evnen til å overtale. Etos, patos og logos.	F.eks. reklamer, taler, artikler ...	Helt enig
Å bruke virkemidler for overtale noen om noe	Hvor som helst og når som helst, om du skal overtale noen	Helt enig
Kunsten om å overtale noen.	I tekster Når man snakker	Verken enig eller uenig
kunsten å overbevise	når du vil overbevise, tale, tekst, for å få flere til å få "ditt" synspunkt	Helt enig
Ulike virkemidler som brukes for å overbevise mottakeren.	Man kan bruke retorikk i nesten alt man gjør og snakker om	Helt enig
Jeg mener at retorikk er "kunsten å overbevise".	Retorikk kan man bruke når man ønsker å få frem et budskap, hvor man f.eks. har et formål om å overbevise noen om noe.	Helt enig
Retorikk er ein måte å skrive	Å overbevise lesarar, og kan brukes i avisinnlegg, reklamer og andre overbevisende plattformer	Helt enig
analyse av en overbevisende tekst	til det aller meste	Helt enig
Retorikk er fellesbetegnelsen for ulike virkemidler som brukes til å mottaker av tekst eller taler.	I taler, ulike tekster, reklamer utenom dikt med unntak av kampdikt	Enig
Retoriske virkemidler, analyse - ofte av overtalende medier Patos, logos og etos?	I tilfeller hvor noen prøver å overbevise oss om noe (avis, artikler, reklamer, salgsgreier...)	Helt enig
Noe som brukes for å overtale	Man kan bruke det i tekster, taler...	Helt enig
Retorikk er når du bruker ord snakking eller skriving til å overtale noen, med bruk av manipulasjon	i en diskusjon, i reklamer, egentlig hver dag når du snakker med folk, visst du er ny en plass og vil skaffe deg venner så kan du bruke retorikk for å få nye venner på din side.	Enig
Retorikk er kunsten og overbevise.	Man kan bruke retorikk når man skal overtale noen om noe, i taler, tekster, debatter, sanger, og diskusjoner.	Helt enig

Retorikk er språklige redskap som en kan bruke til å underbygge sine poenger, argumenter og dermed styrke sine overtalelsesevner.	En kan bruke retorikk når som helst, i ulike grader. Det brukes nok mer bevisst i politikken, debatter og foredrag.	Enig
en type analyse, hvor du analyserer en overbevisende tekst ved bruk av forskjellige appell former.	man kan bruke det på overbevisende tekster, altså tekster hvor forfatteren prøver å overtale leseren til noe.	Enig
Kunsta å overtyle, bruke verkemiddel og ulike former for argumentasjon til å fremja ei meining eller eit synspunkt. Ofte med målet å overtyle/ha ein innverknad på mottakaren.	Ein kan bruke retorikk i dei aller fleste samanhengar, frå politikk til argument i heimen.	Enig
Retorikk er kunsten om å overtale.	Man kan bruke retorikk i argumenter for en påstand, i en debatt, politiske sammenhenger. En finner ofte effektiv bruk av retorikk i reklame, nettopp fordi de ønsker å overtale deg til å kjøpe produktene sine.	Helt enig
Eån måte å sjå på tekst på. Når ein "leitar" etter verkemiddel eller korleis måten noko er skrive på gir visse fordelar eller/og ulemper. Forsåvidt sjølve innhaldet også. Eg kjennar at når eg no blir spurd så blir eg egentleg veldig usikker på kva det er, eg har ikkje tenkt på det før. Eg har berre fått oppgaver som "gjør en retorisk analyse.." osv..	Ja, til dømes i analyser.	Helt enig
Retorikk er evnen til å overtale	Man kan bruke retorikk til å analysere hvilke virkemidler en tekst/reklame/taler, med mål om å overbevise, bruker og i hvilken grad i lykkes med dette. Dette kan igjen brukes for å fra frem egne meninger.	Helt enig
Kunsten å overbevise	I så å si alle settinger	Helt enig
Hvordan du overbeviser noen.	I situasjoner der du vil overtale noen andre. Politikk, med venner (f.eks. velge film), osv	Helt enig
tale, argumentasjon, debatering	politikk og daglig	Enig
Vet ikke	Alle steder, for å overbevise, reklame, politikk	Helt enig
talekunst	i alle sammenheng, spesielt taler eller hvis man er en autoritetsfigur	Helt enig
Argumentasjon	Når som helst	Helt enig
lære om talekunst	i saktekster	Helt enig
Evnen til å overbevisefargumentere	Når du har et synspunkt du vil overbevise andre om, kan brukes i alle slags situasjoner	Helt enig
Argumentasjon	Diskusjoner	Helt enig
å stille spørsmål som ikke har en fasit, dem du stiller spørsmål til filosoferer selv rundt det etterpå.	i tekster som argumenterer/er politiske/ samfunnsomfattende.	Helt enig
Kunsten til å overbevise gjennom ord	I politikken, når man skal skrive argumenterende tekster på skolen, debattinnlegg	Helt enig
Retorikk er lære om talekunst	retorikk kan brukes i vanlig dagligtale, men også i reklamer eller annen form der overbevisning er viktig.	Enig
det er en måte å overbevise talet.	når vi snakker, har et tale eller skrive en bok. retorikk gjør tinget litt mer interessant.	Enig

retorikk er talekunst	for å overtale og overbevise	Verken enig eller uenig
Retorikk er kunsten om å overtale lytteren/leseren om at man har rett.	Taler, reklamer og i debatter.	Helt enig
Jeg mener retorikk er evnen til å kunne overtale eller påvirke noen.	Retorikk kan brukes i reklame, debatter, taler og andre og hverdagslige samtaler. Det kan brukes til det meste.	Helt enig
Jeg mener retorikk er hvordan man formulerer seg og snakker. Som regel hvis man skal overtale eller overbevise, så bruker man retorikk for å virke mer fornuftig osv.	Generelt overalt, men dersom man skal snakke om et viktig tema eller reklamere for noe, kan man gjerne bruke enda mer retorikk enn vanlig.	Helt enig
bruk av ulike virkemidler til en eller flere typer appell	en kan bruke retorikk når som helst, men det passer mer til overbevisende eller argumenterende saker	Helt enig
vettikkje	vettikkje	Verken enig eller uenig
overbevisning	vettikke	Enig
Overtalelse	Når ein vil overtala nåke	Helt enig
verktøy i til bruk i skrijving for å overbevise og appellere til lesere.	Når man skal skrive noe eller fremføre noe der du ønsker å overbevise noen om noe.	Helt enig
retorikk er noe som skal overbevises	hver dag	Enig
overtalelse	når man skal overtale noen	Enig
Relevant i dagens samfunn.	Til å overbevise eller tale om noe.	Helt enig
jeg mener det er læren om hvordan man skal overtale	når man skal overbevise noen om noe. som for eksempel om i en retorisk analyse eller reklame for eksempel. jeg tror det handler om å påvirke.	Enig
Kunsten å formulere seg overbevisende	I teskt og tale	Enig
Det er sånn ein brukar i reklamar, for å få folk til å kjøpe produktet. Ein brukar då logos, patos, etos og kairos.	Det skal bli brukt i reklamar og liknande. Men det kan brukast kva tid som helst i reklame synast eg.	Helt enig
effektiv eller overbevisende snakk eller skrijving	I debatter, taler, annonser eller annen form for litteratur som skal overtale mennesker	Enig
Læren om det å snakke (overbevise, informere.)	når man snakker, prøver å formidle noe	Enig
Å appellere til leserne/overbevise om noe ved bruk av følelser, fakta, troverdighet....	I taler, reklame, leserinnlegg...	Helt enig
Noe slitsom	Egentlig ikke så mye kanskje bra og har når man skriver cv eller snakker med sjefen.	Verken enig eller uenig
Talespråk knust	Ikke så mye	Helt uenig
virkemidler for å få fram en mening og overtale leseren til å ha den samme	i artikler og argumenterende tekster, og i taler og debatt	Helt enig
Kunsten i å overbevise	Norsktekst	Helt enig
talekunst	i reklame feks, for å overbevise andre	Helt enig

måten man overbeviser folk med måten man snakker.	Bruker det hele tiden, når man skal overbevise eller overtale noen til noe eller en tanke. Hvis kam skal få noen med på å gjøre noe osv.	Helt enig
Tale med bilder, tegne med ord	me kan bruke retorikk når me skrive forskjellige tekster	Verken enig eller uenig
Retorikk er en talekunst som overtaler ved hjelp av språk, lyd eller bilder.	For eksempel i en reklame når avsender skal selge produktet eller påvirke mottakeren.	Helt enig
Retorikk er en talekunst som man bruker for å overtale.	Man bruker retorikk når man vil overtale noen til å tro pågjør noe. For eksempel reklamer.	Helt enig
Det er måten man bygger opp en tekst for å få leseren til å bli overtalt til å tro på det.	Man bør bruke retorikk i tekster og taler.	Enig
kunsten av overbevise eller appellere for noe	over alt på et eller annet nivå	Helt enig
Jeg mener at dette er å bruke språk til andre ting en å formidle en konkret budskap sånn virkemidler og diverse ting.	I retten, diskusjoner, taler, når du skal overbevise og på skolen. Eller når man skal lage tegn eller lyder som andre skal forstå.	Enig
En metode jeg kan bruke på å DOMINERE andre i en diskusjon.	For å manipulere andre, og unngå å bli manipulert selv. Man kan også bruke retoriske virkemidler for å heve seg over andre, altså vise at man er dannet og en del av overklassen.	Helt enig
Evnen til å formidle et budskap ved hjelp av argumentasjonsstrategier	Man bruker retorikk i hvilken som helst form for kommunikasjon	Helt enig
Evnen til å overbevise mottakergruppen man appellerer til. Retorikk er kompleks, men kan ofte deles opp i ulike deler, deriblant: Etos, patos og logos.	I dagliglivet når man skal argumentere for sin sak, ofte da er man ikke like oppmerksom på virkemidlene man bruker, men kan være nyttig å ha i bakhodet når man skriver argumenterende tekster.	Helt enig
Kunsten å tale.	Når man skal kommunisere. Har man et mål tenker man gjerne ekstra på retoriske teknikker.	Helt enig
Evnen til å overbevise ved hjelp av etos, patos logos.	I taler og når man skal overbevise.	Enig
Kunsten til å tale	Alltid og hvor som helst, bruker det uten at man er bevisst på det selv en gang	Helt enig
Retorikk er en måte å snakke på, ofte brukt for å overbevise noen om en sak.	Jeg synes det passer best i reklame, taler og leserinnlegg. Dette kan være fordi det er vanlig å se retorikk i denne sammenhengen.	Helt enig
talekunst	hverdag	Enig
Måten du får frem et budskap	Når du prøver å kommunisere noe	Helt enig
Retorikk er evnen til å overbevise andre	Du bruker den hele tiden du omgås med andre mennesker. Retorikk omhandler alt du gjør og fremstår som. Dermed trenger du ikke engang å snakke for å utnytte det	Helt enig
Måten å få fram poenget ditt i ein reklame, novelle og roman.	I novelle, reklame og roman, men mest i reklame meine eg	Verken enig eller uenig
Jeg mener at det er et betegnelse for ulike argumentasjoner	Jeg mener retorikk er noe du bruker hele tiden. Det er noe vi selv gjør ubevist og når vi gjør det bevist er det bare enda mer tydeligere. Det er en grunnleggende lov som alle organismer som har kommunikasjons egenskaper bruker.	Helt enig
Retorikk er en måte å formidle på.	Når en ska for eksempel selge noe - reklame e.l Eller hvis man ska vinne en politisk kamp og en må tale for folket. Uansett så må en vær gode til p overtale.	Helt enig
overbevise, hvordan tale og få fram det man vil.	Når man skal snakke og tilpasse folk og få fram det en skal si.	Enig

Mener du at man bør lære om retorikk på skolen?	Hvorfor mener du at man bør eller ikke bør lære om retorikk på skolen?	Ta stilling til følgende påstand: "Jeg har lært mye om retorikk fra 8. klasse til Vg3".	Ta stilling til følgende påstand: "Jeg kan mye om retorikk".	Ta stilling til følgende påstand: "Jeg føler at det jeg har lært om retorikk på ungdomsskolen og videregående skole"
Ja	fordi det er relevant i dag	Enig	Enig	Enig
Ja	Fordi man lærer hvordan man kan overbevise andre, direkte eller indirekte	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig
Ja	Det er et såpass viktig fundament for hvordan vi kommuniserer med hverandre og tolker hva andre sier at en bør forstå det på et litt dypere nivå.	Enig	Verken enig eller uenig	Enig
Ja	Det er greit å vite på hvilke måter reklamer spiller på de ulike appellformene, sånn at en er mer klar over hva man blir overbevist av og ikke	Helt enig	Helt enig	Helt enig
Ja	Jeg mener at man bør lære om retorikk for å kunne forstå hvordan reklamer og folk overtaler oss om deres produkt, men også hvordan jeg selv kan skrive en overtalende tekst.	Enig	Enig	Enig
Ja	Det er bra å kunne gjenkjenne virkemidlene som tas i bruk for å påvirke oss. Det er viktig å kunne hvis en selv skal overbevise noen.	Enig	Enig	Enig
Ja	For å kunne avsløre bruk av, og kunne bruke det selv	Enig	Enig	Helt enig
Ja	Det er en del av vår historie. Den forteller oss hvordan mennesker bruker sin kunst til overtale andre mennesker.	Uenig	Uenig	Uenig
Ja	Slik at man kan bruke det til å overbevise og informere folk senere i livet, kan være nyttig i forskjellige yrker, politikere, holde taler	Helt enig	Helt enig	Enig
Ja	For dette hjelper til å være mer kritiske mot ting vi ser og leser. Dette er kjempe relevant i den verdenen vi lever i dag, hvor det er reklamer hvor enn vi går.	Helt enig	Enig	Helt enig
Ja	Det er viktig å kunne analysere ulike ting med vekt på appellene. Det er også viktig å kunne bruke de rette argumentene for å overbevise noen andre.	Enig	Enig	Enig
Ja	For det er greit å kunne vite måten nokon prøver å overtale deg på	Enig	Enig	Enig
Ja	relevant, se gjennom reklamer, ikke bli lett lur	Helt enig	Helt enig	Helt enig
Ja	Det er spennende å se hva slags virkemidler som man selv biter på selv i reklamer eller i taler. Om man er enig eller uenig også kan man se gjennom en analyse hvorfor.	Verken enig eller uenig	Enig	Enig
Ja	Det er viktig å være klar over hvordan folk "kontrollerer" deg, vite hva det er som påvirker deg til å føle/tenke akkurat det og hvorfor	Helt enig	Enig	Helt enig
Ja	Fordi det er mange som bruker det i avisartikler, og det er greit å kunne forstå slik at en kan være kritisk til det man leser	Helt enig	Enig	Enig

Ja	Jeg synes vi skal lære retorikk på skolen, fordi det er en kunst og man kan få bruk for det for eksempel når man skal søke på jobber eller for eksempel visst du blir en selger i et yrke så er det godt å få bruk for retoriske virkemidler når du skal overtale kunden.	Enig	Enig	Verken enig eller uenig
Ja	Jeg mener man må lære retorikk på skolen for og være bevisst og retoriske grep folk gjør når de formidler sitt budskap og sitt poeng. Og for og bli bevisst på hvordan man kan klare og overbeviste andre.	Enig	Enig	Enig
Ja	Man burde lære om retorikk, i det store bildet, ikke i detaljer. Men det kan være greit å kunne noe om hvilke retoriske måter som kan være lurt å formulere seg etter hvilken setting en skal snakke i.	Verken enig eller uenig	Enig	Enig
Ja	fordi det er fint å ha apparater å bruke senere i livet også.	Enig	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig
Ja	Det er nyttig å forstå korleis retorikken brukast i ulike samanhengar. Til dømes tekstar med mål om å overtjude, eller i talar.	Enig	Verken enig eller uenig	Enig
Ja	Man bør lære om retorikk på skolen for det kan være nyttig å kunne i forhold til framtidig jobb, eller i andre sammenhenger hvor man trenger å overtale noen eller komme med gode argumenter i en situasjon.	Verken enig eller uenig	Enig	Enig
Ja	Om retorikk da er det jeg tror det er så er det kjempenyttig å lære seg det, da lærer man å være litt kritisk til det man hører, og klarer å se igjennom "fasaden" som kanskje er førsteinntrykket av en tekst eller reklame man ser. Og så kan man vel bruke det selv for å ordlegge seg bedre eller fremstille ett eller annet bedre.	Enig	Verken enig eller uenig	Helt enig
Ja	Fordi vi bør lære hvordan vi kan få frem budskapet vårt på en god måte. Det kan også være nyttig til å analysere hvilke overtalende tekster som er troverdige og til å stole på. For dem som vil jobbe med yrker som blant annet vare eller tjeneste salg, er retorikk svært viktig å kunne lukes.	Helt enig	Enig	Enig
Ja	Viktig i hverdagen, brukes overalt	Enig	Helt enig	Enig
Ja	Det er viktig og kan brukes i mange sammenhenger	Enig	Enig	Enig
Ja	Viktig når det er såpass vanlig i hverdagen	Helt enig	Helt enig	Uenig
Ja	For å klare se hvilke retorikk politikere bruker. Klare sammenligne, og se hva det betyr.	Helt enig	Enig	Helt enig
Ja	vi bør lære retorikk siden det lærer oss hvordan vi skal tilpasse oss til hvem målgruppen er og hvordan en skal snakke til dem	Verken enig eller uenig	Helt enig	Helt enig
Ja	Det er viktig for å lære hvordan man skal overbevise eller delta i en diskusjon.	Helt enig	Enig	Helt enig
Ja	er viktig hvis man skal skrive en tekst	Enig	Uenig	Enig

Ja	Fordi du lærer å være kritisk til tekster, og at det ofte ligger en form for overbevisning om et tema bak	Enig	Uenig	Enig
Ja	Hjelper i hverdagen	Enig	Enig	Enig
Ja	fordi det er viktig	Enig	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig
Ja	Det er viktig for å kunne forstå hvordan politikere osv. bruker språket til å overbevise oss uten at vi direkte er klar over det	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Enig
Ja	Retorikk kan være viktig dersom man skal skrive oppgaver i videre utdanning eller i jobblivet.	Enig	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig
Ja	for å skrive en bok eller gir et tale må du ha litt kunnskap om retorikk synes jeg.	Uenig	Enig	Uenig
Ja	fordi den er viktig i daglig livet	Verken enig eller uenig	Uenig	Enig
Ja	Jeg mener at man bør lære om retorikk på skolen for å forstå hvordan man kan bli overtalt av andre.	Helt enig	Enig	Helt enig
Ja	Jeg mener man bør lære om retorikk på skolen, for å gjøre elever oppmerksom på hvordan en blir påvirket av forskjellige faktorer.	Enig	Enig	Enig
Ja	Fordi det er et viktig krav når man skal formidle noe.	Helt enig	Helt enig	Helt enig
Ja	det er viktig å kunne skille mellom fakta og konstruktiv løgn	Enig	Helt enig	Enig
Ja	.	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig
Ja	viktig	Verken enig eller uenig	Uenig	Verken enig eller uenig
Ja	Om du vil overtale nåken som med debatt, reklame osv	Uenig	Verken enig eller uenig	Enig
Ja	Retorikk er et viktig verktøy innenfor litteraturen. Derfor er det viktig å lære om funksjonen dems.	Enig	Enig	Enig
Ja	det er viktig	Verken enig eller uenig	Helt uenig	Uenig
Ja	greit å vite	Verken enig eller uenig	Uenig	Verken enig eller uenig
Ja	For man kan få bruk for det i fremtiden/ i det voksne liv.	Enig	Verken enig eller uenig	Helt enig
Ja	vet ikke. det kan vel være nyttig på mange måter.	Uenig	Uenig	Enig
Ja	For det er nyttig	Enig	Enig	Enig
Ja	Det kan brukast viss ein skal starte ei bedrift og skal reklamere for denne bedrifta.	Enig	Enig	Verken enig eller uenig
Ja	Det kan være veldig nyttig for å hjelpe deg med å få synspunktet ditt hørt av andre, og kan hjelpe deg med å overtale dem til å være enige i synspunktet ditt på en profesjonell måte	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Enig

Ja	Kan læres til en viss grad på skulen, men synest ikke det er nødvendig for arbeidslivet (til en viss grad).	Enig	Enig	Helt uenig
Ja	Det kan være lurt å vite om hvordan man kan bli påvirket gjennom tekster, og hvordan tekstene kan ha den effekten på oss som de har.	Verken enig eller uenig	Enig	Verken enig eller uenig
Ja	Man bør vell lære det men syntes man kan bli bedre på å gjøre det interessant og vise at det er aktuelt.	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig
Nei	Det er ikke mange som bruker det.	Helt uenig	Uenig	Helt uenig
Ja	vi må lære oss å forstå hvilke virkemidler som brukes i media slik vi kan se forskjell på vår og andres meninger	Helt enig	Helt enig	Enig
Ja	fordi det er viktig å lære om kunsten i å overbevise	Helt enig	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig
Ja	det er et aktuelt tema da retorikk er brukt mye i hverdagslige ting.	Enig	Verken enig eller uenig	Enig
Ja	Bør lære om det i liten grad ettersom man får faktisk bruk for det i daglig livet, noe vi ikke får av nynorsk. Men da lære det på en måte vi faktisk kan bruke det, og ikke analysere en tekst osv.	Enig	Verken enig eller uenig	Uenig
Ja	det er viktig at vi kan lære om retorikk og se hvordan folk brukte retorikk i gamle dager siden det er litt spennende	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Enig
Ja	Man bør lære om retorikk på skolen på grunn av demokrati, ytre egne meninger og politikk.	Helt enig	Enig	Enig
Ja	Jeg synes vi bør lære om det fordi det er noe man har bruk for hele livet.	Uenig	Verken enig eller uenig	Enig
Nei	Jeg kommer ikke til å få bruk for det i hverdagen min.	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Uenig
Ja	man bruker jo retorikk hver dag, den er en god ferdighet å ha/kunne	Helt enig	Helt enig	Helt enig
Ja	Fordi det lærer deg hvordan å få frem meningen din. Og gjerne starte et nytt politisk bevegelse som går i mot tideligere konvensjonelle normer!	Helt enig	Verken enig eller uenig	Helt enig
Ja	For å forstå ulike knep, triks, og fanteri som kan bli brukt mot deg.	Verken enig eller uenig	Enig	Helt enig
Ja	Fordi det er en viktig del av hvordan man selv kan bli påvirket av andre, og hvordan man kan formidle vårt eget budskap	Enig	Helt enig	Enig
Ja	I motsetning til mye annet i norskfaget er retorikk noe man kan få bruk for i dagliglivet. En god retorikkbruk viser evne til å bygge opp argumentasjonen sin på en strategisk måte.	Helt enig	Enig	Enig
Ja	Man bør lære om det fordi det gjør man til en bedre taler. Man kan nå lengre med sine budskap og ønsker.	Enig	Verken enig eller uenig	Helt enig
Ja	Kan få bruk for det i mange situasjoner og fordi man blir påvirket av det selv gjennom f.eks. reklame.	Enig	Verken enig eller uenig	Enig

Ja	Viktig å være bevisst på hvordan andre prøver å påvirke deg og dine meninger, f.eks. Politikere	Enig	Helt enig	Helt enig
Ja	Man bør lære om det slik at man legger merke til det i samfunnet. Man blir då mer bevisst på sine omgivelser.	Helt enig	Helt enig	Verken enig eller uenig
Ja	for det kan være aktuelt for enhver å kunne tale for sin sak. Dette kommer godt i bruk hvis du skal diskutere med skolen eller lærer og trenger å være saklig f.eks	Verken enig eller uenig	Uenig	Enig
Ja	Viktig å vite hva det er	Enig	Enig	Enig
Ja	Fordi det er viktig å vite hvordan deg selv og andre blir påvirket og overbevist av andre	Enig	Enig	Verken enig eller uenig
Ja	Ein burde lære seg fordi det hjelper med seinsre ute i livet når du for eksempel starten din egen bedrift eller blir politiker og videre.	Helt enig	Enig	Helt enig
Ja	Grunnen til vi bør lære retorikk er på grunn av det går innom alt vi gjør i det daglige.	Enig	Enig	Enig
Ja	Fordi retorikk er noe som man bruker og ser daglig. Derfor tenker jeg at det e bra å lære om d slik at elevene blir bevisste på det	Verken enig eller uenig	Uenig	Verken enig eller uenig
Ja	Man bør siden en forstår hvordan man kan snakke og hva folk vil fram til og hvordan kommunikasjonen henger sammen og politikken osv.	Verken enig eller uenig	Verken enig eller uenig	Enig

Hvorfor tenker du at det du har lært om retorikk er relevant eller irrelevant for deg?	Krøss av for de fagene der du mener at retorikk er relevant. (Flere svar er mulig).	Krøss av for de områdene du mener at retorikk er relevant. (Flere svar er mulig).	Hvor ofte mener du at du bruker kunnskap om retorikk?	Hvor ofte har du selv retoriske gtringer?	I løpet av den siste måneden, hvor ofte har du brukt kunnskap om retorikk i språklig eller skriftlig kommunikasjon?	I løpet av den siste måneden, hvor ofte har du opplevd at andre bruker retoriske grep språklig eller skriftlig i henvendelse til deg?
	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk; Engelsk; Religion	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Vet ikke	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Se tidligere svar	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;Matematikk;Naturfag ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Hele tiden ;Hjemme;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	Ingen ganger	Ingen ganger
Jeg liker å kunne vite, mer om hvordan jeg reagerer på ulike reklamer, og kunne reflektere over dette.	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;	En gang i måneden	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Jeg tenker at det er relevant for meg for å kunne forstå hvordan folk overtaler meg.	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunns fag, historie, geografi og samfunnskunnskap;	Hele tiden ;	Hver dag	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Det er aktuelt i dag, vi blir påvirket hele tiden.	Engelsk ;Norsk ;Religion ;Samfunns fag, historie, geografi og samfunnskunnskap;	Hele tiden ;	En gang i måneden	En gang i måneden	1-5 ganger	1-5 ganger
Fordi jeg gjerne vil kunne forstå og avsløre fremgangsmåten til reklamemarkedet, og hvordan lederne våre går fram for å overtale oss.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Hele tiden ;Hjemme;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
For å forstå hvordan en kan overtale en personen om en viktig sak.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;	I politikk;I taler ;	En gang i året	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
det trengs ikke i riket jeg vil jobbe som, men det kan være nyttig i hverdagen	Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I taler ;Hjemme;I rettsaker ;	Hver dag	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Jeg synes det er gøy å drive med retorisk-analyse og kan også få bruk for dette i kommende studier.	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Sammen med venner;Hjemme;Hele tiden ;	En gang i uken	En gang i måneden	1-5 ganger	1-5 ganger
Litt det samme som jeg skrev på spørsmål 6. Jeg har lært hvordan man gjør en retorisk analyse. For meg er det viktig å vite noe om de ulike appellene, hvordan man bruker dem, og hvilke virkning de har i en tekst/reklame o.l.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;	En gang i måneden	En gang i måneden	1-5 ganger	1-5 ganger
Då forstå eg bedre kvifor ting er skiven som dei er	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
Se hvordan bestemte virkemidler fremmer reaksjoner og overbeviser hos mottaker,	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;Naturfag ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	En gang i uken	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
Det er relevant i vurderingssettinger. Men også som sagt i situasjoner hvor man selv blir overtalt til noe også finne ut hvordan.	Religion ;Norsk ;Engelsk ;Samfunns fag, historie, geografi og samfunnskunnskap;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Som sagt, det hjelper én å være klar over hvordan andre medier og slikt påvirker deg og hvorfor. Å kunne forstå det er et viktig redskap som kan hindre at man ender opp i tull, i tillegg til at det bare er moro å analysere slikt.	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettsaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger

Det er relevant for å forstå hva retorikk er og hvordan retorikken er brukt i en tekst	Norsk ;Engelsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;	I politikk;I rettssaker ;I taler ;	En gang i måneden	En gang i måneden	Ingen ganger	Ingen ganger
Fordi vi lærer ikke å skrive retorisk vi lærer bare å analysere retoriske tekster, er kjedelig visst en person er god med retorikk men alle andre bare kan analysere retorikk.	Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hele tiden ;Hjemme;Sammen med venner;	En gang i uken	En gang i uken	5-10 ganger	1-5 ganger
Det relevant og kunne se f.eks politiske taler og forstå hvordan de overbeviser deg om sin sak.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;	Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	5-10 ganger	5-10 ganger
For å kunne vite i hvilken retning en skal formulere seg i.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;	I politikk;I taler ;	En gang i måneden	En gang i måneden	1-5 ganger	1-5 ganger
det er vel litt relevant for meg for å bestå norskfaget, men det kan jo også være at jeg kommer over noen retoriske tekster senere i livet, eller at jeg kanskje skal hjelpe noen med en retorisk tekst en eller annen gang, da er det greit å ha litt kunnskap.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I taler ;Hjemme;I politikk;Sammen med venner;I rettssaker ;Hele tiden ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Har gjeve meg ei bedre forståing for korleis argumentasjon og overtjyding fungerer.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Det er relevant for meg fordi jeg kan få bruk for det senere.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	I politikk;I rettssaker ;I taler ;På skolen ;Sammen med venner;Hjemme;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Det går i det samme som jeg skrev i spsm1 6. Det er relevant fordi vi utsettes for allslags informasjon hele tiden og da er det nyttig å kunne stille selve infoen fra måten det er fremstilt på, og formålet iht måten det er fremstilt på, retorikk er som ett verktøy som jeg gjerne vil ha i min verktøykasse hvertfall.	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hele tiden ;Hjemme;Sammen med venner;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	5-10 ganger
Jeg syntes det er kjekt å kunne skrive tekster som gir et innrykk på andre. Utenom skolen har jeg også en jobb i markedsføring og konseptbygging, og det er veldig nyttig for meg å vite hvordan jeg skriver overtalende innlegg og søknader, og lager gode reklamer.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	En gang i uken	Hver dag	Mer enn 10 ganger	5-10 ganger
For bruk for det	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Matematikk;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
Det er greit å kunne	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Hele tiden ;	En gang i uken	En gang i året	1-5 ganger	1-5 ganger
Har ikke hatt noe nytte av det	Engelsk ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
Fordi jeg er innresert i politikk	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	1-5 ganger	1-5 ganger
relevant siden det alltid er relevant å tilpasse seg til hvem man snakker til	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Engelsk ;Norsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Sammen med venner;Hele tiden ;Hjemme;	En gang i måneden	En gang i måneden	5-10 ganger	5-10 ganger
Fordi retorikk er viktig å bruke i hverdagen	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	Hele tiden ;	En gang i uken	Hver dag	5-10 ganger	5-10 ganger
siden kan trenge det senere i livet	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Engelsk ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;	En gang i måneden	En gang i måneden	Ingen ganger	Ingen ganger
Det er relevant for å kunne være kildekritisk	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Naturfag ;Engelsk ;Matematikk;Religion ;	På skolen ;I politikk;I rettssaker ;I taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	1-5 ganger	1-5 ganger

Jeg bruker det ofte i hverdagen	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hele tiden ;Hjemme ;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	5-10 ganger	5-10 ganger
fordi jeg kan bruke det selv	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Sammen med venner ;Hjemme ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Det er viktig å kunne til fremtiden	Norsk ;Engelsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;	En gang i måneden	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Jeg er usikker på om retorikk er relevant for meg, men kan godt hende det vil bli viktig senere når jeg tar utdanning eller kommer i fulltidsjobb	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Hele tiden ;Sammen med venner ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
vetikke	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	I politikk ;I taler ;	Aldri	Aldri	1-5 ganger	Ingen ganger
fordi det hjelper på skriveøkten	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Engelsk ; Norsk ;Religion ;	I taler ;I rettssaker ;I politikk ;På skolen ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Jeg tenker at det å ha lært om retorikk er relevant for meg siden vi hver dag kommer i situasjoner hvor noen ønsker å overtale deg om at han/hun har rett.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Naturfag ;Matematikk ;Religion ;	Hele tiden ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	Mer enn 10 ganger
Jeg mener det er relevant fordi jeg kan få bruk for det i både videre utdanning og jobbsammenheng.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	1-5 ganger	Mer enn 10 ganger
Dersom jeg skal snakke foran en gruppe mennesker, er det en viktig kunnskap å vite hvordan jeg appellerer best mulig til dem.	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Naturfag ;	På skolen ;I politikk ;I taler ;I rettssaker ;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	5-10 ganger	5-10 ganger
jeg leser nyheter, kilder som bør vurderes	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hele tiden ;Hjemme ;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
vetikkje	Norsk ;	Aldri ;	Aldri	Aldri	Ingen ganger	Ingen ganger
vetikke	Norsk ;	I rettssaker ;I politikk ;I taler ;	En gang i måneden	En gang i måneden	5-10 ganger	1-5 ganger
Det kan være relevant i fremtiden, og om du skal skrive tekster når du studere.	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	I politikk ;På skolen ;I rettssaker ;I taler ;	En gang i måneden	En gang i uken	Ingen ganger	1-5 ganger
For å kunne forstå tekstene rundt seg og kunne skrive gode appelerende tekster selv.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Sammen med venner ;Hjemme ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	5-10 ganger
.	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Engelsk ;	I taler ;I politikk ;På skolen ;I rettssaker ;	En gang i året	Hver dag	Ingen ganger	1-5 ganger
unødvendig å vite så mye om det, syntes norskfaget i seg selv er unødvendig	Engelsk ; Norsk ; Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;	På skolen ;I taler ;I rettssaker ;	En gang i året	Aldri	Ingen ganger	Ingen ganger
For det må til i samfunnet vårt.	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;	En gang i måneden	Hver dag	5-10 ganger	5-10 ganger
fordi det er bra å kunne i livet.	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I taler ;I rettssaker ;	Aldri	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Det er aktuelt i samfunnet	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hele tiden ;Sammen med venner ;Hjemme ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Eg kan kanskje få bruk for det seinare i livet. I forhold til andre ting som me lærer i norsk, kan ein bruke retorikk til noko fornuftig.	Norsk ;Religion ;Engelsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	I politikk ;I rettssaker ;I taler ;	Aldri	Aldri	Ingen ganger	Mer enn 10 ganger
Det hjelper i debatter og samtaler som jeg har med jevnaldrende	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	Mer enn 10 ganger
I forhold til all den tids som er brukt på skulen for å lære om det, kunne bli brukt til å lære om mer relevante egenskaper for arbeidslivet. Når man kan litt om det, synes ikke jeg det er nødvendig å gå i dybden på om man ikke er interressert i det.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Naturfag ;Matematikk ;	I politikk ;På skolen ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	Aldri	Aldri	Ingen ganger	Ingen ganger
Jeg tenker at retorikk kan være lurt å ha noe kunnskap om, slik som mange andre ting man lærer på skolen.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	En gang i uken	Aldri	1-5 ganger	1-5 ganger
Jeg tenker at hvis alle andre lærer det burde jeg også det	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap; Norsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;	Aldri	Aldri	Ingen ganger	Ingen ganger

Eg skal aldri bruke det i framtiden.	Norsk ;Engelsk ;	På skolen ;I taler ;I politikk ;	Aldri	Aldri	Ingen ganger	Ingen ganger
forstå hvordan man kan argumentere på forskjellige måter og bruke det selv i tekster på skolen	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	I taler ;Hjemme ;I rettssaker ;I politikk ;På skolen ;Sammen med venner ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
vet ikke	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Engelsk ;	I politikk ;På skolen ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
fordi det gir oss innsikt i hvordan f.eks reklamer fungerer.	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Hele tiden ;Sammen med venner ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
Irrelevant for lærer ikke om å bruke det i daglig livet, må lære om hvordan vi kan bruke det til å overtale å bruke i forskjellige situasjoner i daglig livet.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	Hele tiden ;Sammen med venner ;Hjemme ;I taler ;I rettssaker ;I politikk ;På skolen ;	Aldri	Aldri	Ingen ganger	Ingen ganger
jeg kan bruke det seinere i live	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I taler ;I rettssaker ;	En gang i uken	En gang i måneden	1-5 ganger	1-5 ganger
Relevant på grunn av demokrati, ytre egne meninger og politikk.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;Sammen med venner ;I taler ;	En gang i uken	Hver dag	1-5 ganger	1-5 ganger
For å vite hva jeg skal gjøre i argumenter for å vise at jeg har rett.	Norsk ;Engelsk ;Religion ;	I politikk ;Sammen med venner ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Det blir brukt i alle fag men er ikke relevant siden jeg ikke kommer til å få bruk for det.	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Engelsk ;Matematikk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hele tiden ;Sammen med venner ;Hjemme ;	Aldri	En gang i året	Ingen ganger	Ingen ganger
retorikk kan være veldig nyttig spesielt på jobb	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Engelsk ;Religion ;	Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
Det er relevant fordi det har gjort meg mer troverdig og selvsikker.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
For di det er nice å kunne.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;	En gang i uken	En gang i uken	5-10 ganger	5-10 ganger
Fagbegrep hjelper meg med å definere retorisk bruk av ting jeg leser eller hører, for å bruke det selv videre For jeg kan bedømme tekster og appeller jeg leser/hører om på en bedre måte, og kan derfor argumentere bedre for andre hvorfor jeg synes teksten jeg leser er god/dårlig fra et argumenterende standpunkt. Jeg kan også bruke retorikk aktivt i min egen	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
For di jeg har fått bruk for det.	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
vet at jeg kan få bruk for det i mange situasjoner og fordi man blir påvirket av det selv gjennom f.eks. reklame.	Norsk ;Engelsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	Hver dag	En gang i uken	Mer enn 10 ganger	Mer enn 10 ganger
Ja Det er relevant ettersom jeg er medlem av et samfunn som er preget av retorikk. Likevel føler jeg at noe av det vi lærer er ganske "åpenbart". Et eksempel er at reklame eller politikere sine taler inneholder flere retoriske	Norsk ;Engelsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	1-5 ganger	1-5 ganger
.	Naturfag ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;	En gang i måneden	En gang i måneden	1-5 ganger	1-5 ganger
Møter det daglig i forskjellige former	Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Engelsk ;Religion ;	I politikk ;På skolen ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	En gang i måneden	Hver dag	1-5 ganger	Mer enn 10 ganger
Jeg det har blitt mye fokus på hvordan retorikk blir brukt i reklamer, men jeg skulle ønske mer retorikk i forhold til taler og hvordan du kan bruke det. For eksempel hvor stor innvirkning kroppspråket har på hvordan andre oppfatter deg.	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap ;Norsk ;Engelsk ;Religion ;	På skolen ;I politikk ;I rettssaker ;I taler ;Hjemme ;Sammen med venner ;Hele tiden ;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	5-10 ganger
Det at eg skal klare å vite hva ein reklame vil og korleis den er oppbygd slik at eg då liksom kan vite om det faktisk er sant eller ikkje. Vi kan jo søkje opp på nettet viss det er brukt fakta og videre	Engelsk ;Norsk ;Religion ;	I politikk ;I taler ;	En gang i måneden	En gang i året	5-10 ganger	5-10 ganger

Det er relevant fordi det gjør meg i stand til å formulere meg selv bedre og på en måte som kan tilpasses i visse situasjoner.	Engelsk ;Norsk ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Naturfag ;Religion ;	På skolen ; politikk ; rettssaker ; taler ;Hjemme;Sammen med venner;Hele tiden ;	Hver dag	Hver dag	1-5 ganger	Mer enn 10 ganger
Jeg vet egentlig ikke altfor mye om retorikk derfor føler jeg at jeg ikke har lært det på skolen.	Norsk ;Religion ;Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Engelsk ;	På skolen ; politikk ; rettssaker ; taler ;Hjemme;Hele tiden ;Sammen med venner;	En gang i uken	En gang i uken	1-5 ganger	1-5 ganger
Siden jeg får se hvordan folk kommuniserer og kan triksene	Samfunnsfag, historie, geografi og samfunnskunnskap;Norsk ;Religion ;	Hele tiden ;	En gang i uken	Hver dag	1-5 ganger	5-10 ganger

Være bevisst på andres overtalende eller overbevisende språkbruk?	Være bevisst på din egen overtalende eller overbevisende språkbruk?	Prestere bedre muntlig på skolen?	Prestere bedre skriftlig på skolen?	Prestere bedre i andre fag enn norsk?	Uttrykke deg bedre muntlig og skriftlig i hverdagen?	I hvilken grad mener du at du kan overføre det du lærer om retorikk på skolen til hverdagslivet ditt?
I noen grad	I noen grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller	I noen grad	I noen grad
I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad
I stor grad	I noen grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I noen grad	I noen grad
I noen grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I noen grad	I stor grad	I noen grad
I stor grad	I noen grad	I stor grad	I stor grad	Verken eller	I noen grad	I noen grad
I stor grad	I noen grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller	Verken eller	I noen grad
I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	I stor grad	I stor grad
Verken eller	Verken eller	I liten grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller	Verken eller
I noen grad	I stor grad	I liten grad	I noen grad	I liten grad	I noen grad	I noen grad
I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	I noen grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad
I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I stor grad
I stor grad	I noen grad	I stor grad	I stor grad	I noen grad	I stor grad	I noen grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad
I noen grad	Ikke i det hele tatt	Ikke i det hele tatt	Verken eller	Verken eller	I liten grad	I noen grad
I noen grad	Verken eller	I noen grad	I stor grad	I noen grad	I stor grad	I stor grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad

I noen grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller	Verken eller	Verken eller	I liten grad
I noen grad	Verken eller	Verken eller	I noen grad	Verken eller	Verken eller	I noen grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	Verken eller	Verken eller	I noen grad	I noen grad
I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad
I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	I noen grad	I noen grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I stor grad	I stor grad
I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I noen grad	I stor grad	I noen grad
I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller
I stor grad	I stor grad	Ikke i det hele tatt	I noen grad	Verken eller	Verken eller	I liten grad
I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad
I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I stor grad
I stor grad	I stor grad	I stor grad	I noen grad	Verken eller	I stor grad	I stor grad
I stor grad	I liten grad	Verken eller	I noen grad	Verken eller	Verken eller	I liten grad
I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad
I noen grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I stor grad
I noen grad	I noen grad	I stor grad	I stor grad	I stor grad	Verken eller	I noen grad
I noen grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller	I noen grad	I noen grad	I noen grad
I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller
Verken eller	I noen grad	I stor grad	I noen grad	I stor grad	I stor grad	I noen grad
I noen grad	Verken eller	I noen grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	I noen grad
I noen grad	I noen grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad

I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	I noen grad	I stor grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I stor grad	I noen grad
I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I stor grad	I noen grad
I stor grad	I stor grad	I stor grad	Verken eller	I noen grad	I stor grad	I stor grad
I noen grad	I noen grad	Verken eller	Verken eller	I liten grad	Verken eller	I stor grad
I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	Verken eller	I noen grad	I stor grad
I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I liten grad	I noen grad
I noen grad	Verken eller	I noen grad	I liten grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad
I noen grad	I noen grad	Verken eller	I noen grad	Verken eller	I noen grad	I noen grad
I noen grad	I stor grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I stor grad
I stor grad	I stor grad	Verken eller	Verken eller	Verken eller	Verken eller	I noen grad
I noen grad	I stor grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad
I noen grad	Verken eller	Verken eller	I noen grad	I liten grad	I liten grad	I stor grad
I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad	I noen grad

Dersom du har lært noe om retorikk som kan brukes i hverdagen din, kan du komme med noen eksempler?	I hvilken grad synes du det er gøy å lære om retorikk?	I hvilken grad synes du at kunnskap om retorikk er viktig?	Totalt sett, er det noe annet du vil si eller tilføre om retorikk enn det som er nevnt?
.	Verken eller	I stor grad	
Kommer ikke på noen.	Verken eller	I noen grad	
Vite hva og hvordan jeg appellerer eller blir appellert til.	Ikke i det hele tatt	I noen grad	
Vite hvordan jeg skal formulere meg og snakke med andre, hvis det er overbevisende ting osv.	I noen grad	I noen grad	
Å forstå hvordan en reklame prøver å overbevise meg, og dermed kunne se rundt det glansbildet den selv prøver å lage.	I noen grad	I stor grad	Nei, ha en fin dag videre. Anbefale forresten også den gule iskaffen fra tine, den va ganske god.)
Kommer ikke på noe.	Verken eller	I noen grad	
Dersom man samtaler om aktuelle saker i media kan man analysere hvordan de blir fremstilt basert på retorikken til mediet	I stor grad	I stor grad	Nei
Overbevise noen	I liten grad	Verken eller	
få mamma og pappa til å kjøpe ting	I noen grad	I noen grad	
Når man ser en reklame, eller når vi leser noe (om det er i en avis eller på nett)	I stor grad	I stor grad	
På skolen hovedsakelig, men gjerne også hvis jeg leser tekster eller ser reklamer, at jeg har et litt mer analytisk syn på det enn før.	I noen grad	I stor grad	
Når eg skal overbevise folk om ting eg meiner, og viss eg vil ha noko fra foreldrene mine eller har diskusjoner med dei	I noen grad	I stor grad	Nei
Reklamer	I noen grad	I stor grad	
Når man ser reklamer og får lyst til å kjøpe, hva er det de gjør som får meg til å ville kjøpe? Når venner prøver å overtale til ting. Jobber i butikk og overtaler kunder til å kjøpe produktene.	I stor grad	I stor grad	Nei
Være klar over hvem det er som kommer med informasjon og hva de muligens tjener på det Se hvordan informasjon deles ut, til tider med manglende biter og derved være kritisk til dette Hvordan reklamer påvirker meg og hvorfor + være kritisk til det som reklameres for	I stor grad	I stor grad	nope
Bare det å lese i aviser og på nettet, og være obs på hvordan de prøver å overtale deg, slik at du kan være mer kritisk	Verken eller	I noen grad	

Jeg liker å overtale, eller kanskje ikke alltid overtale men få sympati fra folk sånn at ting kan gå min vei, jeg er god til å snakke meg ut av ting med bruk av retorikk. En gang brukte jeg retorikk for å komme meg ut av en politi sak skal ikke gå inn i detaljer	I stor grad	I stor grad	nei
Når jeg leser nyhetssaker og ser politiske taler, er jeg mer bevisst på hva de gjør for og overbevise oss.	I stor grad	I stor grad	
Være litt mer kritisk til hva som egentlig formidles i media.	I liten grad	Verken eller	Ikke annet enn at retorikk er viktig å lære om i en stor sammenheng, og det å faktisk være mer kritisk for hva som egentlig er formålet/baktanken med teksten/foredraget/talen/osv. Men på detaljenivå synes jeg det er nokså unødvendig.
overbevise andre om noe.	I liten grad	Verken eller	
.	Verken eller	I noen grad	
Det kan for eksempel være hvis jeg vil overtale en venn å bli med å gå på kino.	I stor grad	I stor grad	
Jeg tar gjerne med meg konklusjonen fra en analyse jeg har gjort på skolen, og det er ikke sånn at jeg aktivt unngår å gjøre "feilene" eller det som bidro til et svakt etos hos tekstens avsender, men jeg har jo fått det med meg og ubevisst så utvikler jeg meg jo bedre enn jeg ville gjort uten å noen gang tenke på retorikk...	I noen grad	I stor grad	
Jeg har mange saker somer viktige for meg og har en del sterke meninger. Jeg ønsker å kunne lykkes med å få frem meningene mine, speilet når det gjelder rundt etiske spørsmål. Jeg har også en jobb utenom skolen hvor dette er relevant.	I noen grad	I stor grad	
Diskutere bedre og flinkere på å overbevise andre	I noen grad	I stor grad	
Overtale mamma/pappa til å kjøpe sushi til middag. Overbevise søsknene mine til å gjøre mine oppgaver for meg (bare av og til :) f.eks. gå tur med hunden.	I noen grad	I stor grad	
.	Verken eller	I noen grad	
###	I stor grad	I stor grad	##
tilrettelegging av språk talemåte kroppsspråk	I noen grad	I stor grad	
En politisk diskusjon og å overbevise noen	I noen grad	I stor grad	
i argumenter	I liten grad	I noen grad	
Hvordan vi kan bruke ulike virkemidler til å overbevise andre	I noen grad	I noen grad	
Diskusjoner med venner	I noen grad	I stor grad	
når jeg skal argumentere for noe.	I noen grad	I noen grad	nei, det er bra.
Kan brukes på skolen	Verken eller	I stor grad	

Kommer ikke på et konkret eksempel, men ofte i diskusjoner der du skal ytre din mening	Verken eller	Verken eller	
nei.	I noen grad	I stor grad	ingen.
bruk av logos etos patos i samtaler.	I noen grad	I noen grad	
Forstå hvordan reklamer prøver å overbevise leseren om at man skal kjøpe produktet.	I noen grad	I stor grad	
Jeg kan bruke retorikk til å påvirke andre i familien eller venner til å bli med meg eller hjelpe meg med ting i hverdagen.	I noen grad	I stor grad	Nei
Hvis jeg skal si noe fakta til kompiser så bruker jeg gjerne retorikk, for å høres logisk ut.	Verken eller	I noen grad	nei
generaliserende argumenter, for eksempel "alle bruker dette produktet nå for tiden"	I noen grad	I stor grad	
vettikkje	Verken eller	Verken eller	nei
har ingen	I noen grad	I noen grad	
Overtale foreldrene dine til nåke	I liten grad	I stor grad	
Nå jeg skal prøve å overbevise noen om noe.	I liten grad	I noen grad	
.	I liten grad	Verken eller	.
nei	Ikke i det hele tatt	Ikke i det hele tatt	nei
Kommer ikke på noen.	I liten grad	I stor grad	
vet ikke.	I liten grad	I noen grad	nei.
Å overbevise foreldre om noe	I noen grad	I noen grad	Nei
Det er ein god måte å overbevise folk på.	I noen grad	I stor grad	
Å overtale folk til å la deg kjøpe ting billigere eller få bedre handel	Verken eller	I noen grad	Nei
nei	Ikke i det hele tatt	I liten grad	Nei
Kommer ikke på noe eksempel her og nå.	Verken eller	I noen grad	
nei	Ikke i det hele tatt	Verken eller	
nei	Ikke i det hele tatt	Ikke i det hele tatt	
overtale forelder til å la meg gjøre noe politiske meninger	Verken eller	I stor grad	
manipulere andres følelser	Verken eller	I noen grad	
jeg ser når noen prøver å overbevise meg om ting	I liten grad	I noen grad	
Har ikke lært konkret, men vet jo man bruker det når man overtaler mennesker og andre f.eks. når jeg er på jobb sp da blir det i slike sammenhegger men ubevist.	Ikke i det hele tatt	I noen grad	At skolen og norsken må bli bedre på å lære vekk som f.eks. retorikk i en grad vi får forståelse om hvordan vi aktivt kan bruke det på en bra måte i daglig livet
når jeg skriv noe og klare ikke forklare helt hva eg mener	Verken eller	Verken eller	nei
For eksempel hvordan jeg skal snakke for å kunne overtale eller få frem mine synspunkter.	Verken eller	I noen grad	Nei

I argumenter:)	Verken eller	Verken eller	nei
nei	I liten grad	I liten grad	
på jobb, når man snakker med kunder, dabatter på skolen, familie diskusjoner	I stor grad	I stor grad	
Diverse knep, etos og patos. Riming (rapping)	I stor grad	I stor grad	Jeg synes at retorikk er veldig interessant og du kan skrive sykt mye om det!
For å avdekke skjulte budskap i taler, nyhetsartikler, eller i diskusjoner.	I noen grad	I stor grad	
I hvilke situasjoner man skal komme med hvilke former for argumentasjonsstrategier	I noen grad	I stor grad	Nei, ikke som jeg kommer på
I tale og diskusjoner med venner/familie	I noen grad	I noen grad	Vet ikke
Avisinnlegg. Diskusjon.	I noen grad	I stor grad	.
Hvordan reklamer på butikker, tv, osv. prøver å påvirke oss forbrukere.	Verken eller	I stor grad	nope
Nei	I noen grad	I stor grad	
Det å gjenkjenne retorikk i leserinnlegg.	Verken eller	I noen grad	Nei.
.	I noen grad	I noen grad	
Argumentere og diskutere	I liten grad	I noen grad	
Når du skal argumentere for hvor familien skal gå på ferie	I stor grad	I stor grad	
Å drive en ungdomsbedrift setter krav på å lede dei ansatte som daglig leder og gjera dei overbeviste på at det er lurt å gjera eller ikkje. Eigentleg så syntes eg at det er normalt å bruke retorikk i dagliglivet, berre det at vi ikkje er	Verken eller	I stor grad	Nei
Når jeg skal snakke med sjefen min Når jeg skal snakke med kona min Når jeg skal snakke med vennen min Når jeg skal snakke til fremmede Når jeg skal snakke med kunder Når jeg skal snakke med folk som jeg ikke liker Når jeg skal snakke med folk som jeg prøve å imponere	Verken eller	I noen grad	Nei, men takk for undersøkelsen. Ha en fin dag!
Spille på følelser	Verken eller	I noen grad	
vet ikke	I noen grad	I noen grad	syns ikke det:)